

เสริมสร้างพลังพลเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด

Citizen Empowerment in Roi-Ed Province

สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง
สถาบันพระปกเกล้า

สถาบันพระปกเกล้า

เสริมสร้างพลังพลเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด

Citizen Empowerment
in Roi-Ed Province

นายศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์
ดร.ศรัณยู หมั่นทรัพย์
ชูศักดิ์ ปัญญามูล

สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง
สถาบันพระปกเกล้า

การเสริมสร้างพลังพลเมือง

จังหวัดร้อยเอ็ด

นายศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์ ดร.ศรัณยู หมั่นทรัพย์ และ นายชูศักดิ์ ปัญญามูล

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

ศรัณยู หมั่นทรัพย์.

เสริมสร้างพลังพลเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด.--กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า, 2564
150 หน้า

1. พลเมือง. 2. พลเมืองไทย. I. นายชูศักดิ์ ปัญญามูล, ผู้แต่งร่วม. II. ชื่อเรื่อง.
323

ISBN : 978-616-476-207-7

รหัสสิ่งพิมพ์ของสถาบันพระปกเกล้า สสม. 64-40-1000.0

เลขมาตรฐานสากลประจำหนังสือ

พิมพ์ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2564

จำนวนพิมพ์ 1,000 เล่ม

ที่ปรึกษา นายศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์
ผู้เขียน ดร.ศรัณยู หมั่นทรัพย์ และ นายชูศักดิ์ ปัญญามูล

จัดพิมพ์โดย สถาบันพระปกเกล้า
ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา
อาคารรัฐประศาสนภักดี ชั้น 5 ฝั่งทิศใต้
เลขที่ 120 หมู่ 3 ถนนแจ้งวัฒนะ
แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ 10210
<http://www.kpi.ac.th>

พิมพ์ที่ บริษัท ธรรมดาเพรส จำกัด
86 ซอย 50/1 ถนนจรัญสนิทวงศ์ แขวงบางยี่ขัน เขตบางพลัด กทม. 10700
โทร. 0-2883-0342-4 แฟกซ์. 0-2435-6960
thammada@hotmail.com

คำนำ

สถาบันพระปกเกล้า สถาบันวิชาการ ที่ดำเนินรอยตามพระราชปณิธานในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้านการพัฒนาประชาธิปไตย โดยมีพันธกิจหลักในการศึกษาอบรม การวิจัย การเผยแพร่ และการสนับสนุนส่งเสริมให้ชุมชนและพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขมีความเข้มแข็ง

สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง ได้มุ่งมั่นปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองต่อทุกพันธกิจ โดยเฉพาะด้านการเสริมสร้างพลเมืองที่มีศักยภาพ มีความสามารถในการมีส่วนร่วม และมีความกระตือรือร้นในการพัฒนาชุมชนและสังคมของตนอย่างเต็มความสามารถ ด้วยตระหนักอยู่เสมอว่าการพัฒนาประชาธิปไตยให้เข้มแข็งได้นั้น ต้องการชุมชนและพลเมืองที่เข้มแข็ง และดำรงไว้ซึ่งวิถีประชาธิปไตยในการปฏิบัติงาน สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง บูรณาการความร่วมมือกับเครือข่ายและภาคส่วนต่าง ๆ ในพื้นที่ โดยยึดเป้าหมายและประโยชน์ของชุมชนและพื้นที่เป็นสำคัญ และสำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง

ให้การสนับสนุนส่งเสริม โครงการปฏิบัติการเสริมสร้างพลังพลเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด นับเป็นโครงการตัวอย่างที่ยึดหลักการดังกล่าวและ ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง และประสบความสำเร็จในการสร้างการมีส่วนรวมที่เพิ่มและขยายพื้นที่และรวมตัวเป็นสภาพพลเมืองขึ้น เพื่อร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหา และ พัฒนาพื้นที่ในประเด็นต่าง ๆ อย่างยั่งยืน

ดังนั้น เพื่อให้เกิดประโยชน์ทั้งด้านความรู้ ความเข้าใจ และสามารถ ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติเสริมสร้างพลังพลเมือง จึงได้ให้จัดทำรายงานเล่มนี้ ขึ้นและหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง
สถาบันพระปกเกล้า

บทสรุป ผู้บริหาร

รายงานศึกษาโครงการปฏิบัติการเสริมสร้างพลังพลเมืองจังหวัดร้อยเอ็ด ปีงบประมาณ 2563 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาโครงการ ภายใต้การทำงานของสภาพลเมืองร้อยเอ็ด ด้านรูปแบบการทำงาน ความสำเร็จของการทำงาน ในการสร้างพลังพลเมือง และปัจจัยสู่ความสำเร็จของสภาพลเมืองร้อยเอ็ดในการสร้างพลังพลเมือง โดยการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารรายงานการดำเนินโครงการที่เกี่ยวข้องกับสภาพลเมืองในโครงการปีงบประมาณที่ผ่านมา การสังเกตแบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมรวมกลุ่มของสมาชิกสภาพลเมือง กิจกรรมถอดบทเรียน เวทีพลเมืองเพื่อนำเสนอนโยบายสาธารณะ และการประชุมสภาพลเมือง และการสัมภาษณ์เชิงลึก สมาชิกกลุ่ม ผลการศึกษาพบว่า

สมาชิกของสภาพลเมืองร้อยเอ็ดประกอบด้วยประชาชนเครือข่ายของศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมืองจังหวัดร้อยเอ็ด โครงการโรงเรียนพลเมือง รวมตัวกันด้วยความสมัครใจ มีประธานศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมืองเป็นประธานมีหน้าที่ประสานงานสมาชิกและเครือข่าย

สภาพเมืองร้อยเอ็ดมีการทำงานที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสมาชิกและประชาชนทุกกลุ่มทุกระดับที่เข้าร่วม การทำงานมีการสนับสนุนความรู้และข้อมูลข่าวสารระหว่างกันด้วยการประชุมและออนไลน์ การทำงานมีบทบาทหน้าที่และมีผู้นำในการทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย มีความร่วมมือและบูรณาการเครือข่ายความร่วมมือโดยอาศัยทุนทางสังคมที่สมาชิกมีอยู่ การดำเนินการในปี 2563 มีโครงการย่อยที่ทำงานร่วมกันของสมาชิก 3 โครงการที่ทำให้เรียนรู้การเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมในวิถีประชาธิปไตย ซึ่งสามารถทำให้เกิดพลเมืองกระตือรือร้นเข้าร่วมการแก้ปัญหาและพัฒนาประเด็นที่ต้องการพัฒนาสู่ข้อเสนอเชิงนโยบาย เปลี่ยนแปลงจากพลเมืองที่รองขอรอรับ (passive citizen) เป็นพลเมืองที่ตระหนักในความเป็นพลเมืองและเข้าไปมีส่วนร่วมกับชุมชนและลงมือกระทำเอง (concerned & active citizen) เป็นพลเมืองที่กระตือรือร้นและมีความเชื่อมั่นในพลังตนเอง และมีการวางแผนสร้างความต่อเนื่องและขยายผลไปสู่ประเด็นในปีต่อไปด้วย

ปัจจัยความสำเร็จของสภาพเมืองร้อยเอ็ด นอกจากกระบวนการทำงานที่ส่งเสริมให้พลเมืองได้ใช้พลังการมีส่วนร่วมเพื่อเรียนรู้และพัฒนาความเชื่อมั่นแล้ว ศักยภาพของสมาชิกสภาพเมืองที่มีความหลากหลายและได้ใช้ศักยภาพนั้นอย่างเหมาะสม ทุนเครือข่ายภายใต้ศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมือง โครงการปฏิบัติการเสริมสร้างพลังพลเมือง และโรงเรียนพลเมือง ที่ดำเนินมาอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอต่อสภาพเมืองร้อยเอ็ด คือ การเสริมเครือข่ายพันธมิตรและพัฒนาการบูรณาการความร่วมมือและทรัพยากรเพื่อให้การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาต่อเนื่อง ข้อเสนอต่อการนำสภาพเมืองไปใช้ในพื้นที่ต้องมีลักษณะพื้นฐานตามแบบ KRATIB คือ

Knowledge - ต้องให้มีความรู้ มีพื้นที่สาธารณะ Aim - มีเป้าหมายร่วม Trust 3 มีความไว้วางใจในการทำงาน Inside-out และ Independent มีความต้องการจากภายในไม่พึ่งพา และ By-self และ Beyond - เป็นประเด็นของชุมชนเพื่อชุมชนเองทั้งทางเศรษฐกิจการเมืองและสังคม และสำหรับพื้นที่ที่มีโครงการได้รับการสนับสนุนจากสถาบันพระปกเกล้าคือ มีศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมือง และโรงเรียนพลเมือง การพัฒนาเป็นสภาพลเมือง ควรมีประธานศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมืองเป็นผู้ประสานงานที่สมาชิกและเครือข่ายในระยะแรก ควบคู่ไปกับการเสริมความรู้ ความเข้าใจ และพัฒนาทักษะการมีส่วนร่วมของพลเมืองในระบบประชาธิปไตยเพื่อให้พลเมืองเข้าร่วมสภาพลเมืองได้อย่างมีศักยภาพต่อไป

คำสำคัญ : การเสริมสร้างพลังพลเมือง, สภาพลเมือง, ร้อยเอ็ด

เสริมสร้างพลังพลเมือง

จังหวัดร้อยเอ็ด

สารบัญ

คำนำ	III
บทสรุปผู้บริหาร	V
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญ	2
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	14
1.3 วิธีการศึกษา	14
1.4 กรอบแนวคิดในการศึกษา	15
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	22
บทที่ 2 แนวคิดที่เกี่ยวข้อง	23
2.1 แนวคิดพลเมืองและการเสริมสร้างพลังพลเมือง	25
2.2 การเสริมสร้างพลังพลเมืองกับชุมชนเข้มแข็ง	33
2.3 แนวคิดสภาพพลเมือง	44
2.4 แนวคิดและหลักการเสริมสร้างพลังพลเมืองใน โครงการปฏิบัติการเสริมสร้างพลังพลเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ของสำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง	59
บทที่ 3 วิธีการศึกษา	61
3.1 การดำเนินการศึกษา	62
3.2 เครื่องมือในการศึกษา	63
3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล	65
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล	66

สารบัญ

บทที่ 4	ผลการดำเนินงาน	71
4.1	รูปแบบการทำงานของสภาพลเมืองร้อยเอ็ด	72
4.2	ความสำเร็จของการทำงานตามรูปแบบ สภาพลเมืองร้อยเอ็ด	88
4.3	ปัจจัยส่งเสริมสู่ความสำเร็จของสภาพลเมืองร้อยเอ็ด	100
บทที่ 5	สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	107
5.1	สรุปผล	108
5.2	อภิปราย	113
5.3	ข้อเสนอแนะ	115
บรรณานุกรม		119
ภาคผนวก		129
	ภาคผนวก ก	130
	ภาคผนวก ข	131

**สารบัญ
ตาราง**

ตารางที่ 3.1	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างกรอบคิดในการศึกษา ความหมาย ประเด็นสำหรับวิเคราะห์ข้อมูลจากภาคสนาม และการเก็บข้อมูล	68
--------------	---	----

สารบัญ
ภาพ

ภาพที่ 1.1	แสดงกรอบแนวคิด - โครงการปฏิบัติการเสริมสร้างพลังพลเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ปีงบประมาณ 2563	17
ภาพที่ 4.1	แสดงการเปลี่ยนแปลงของพลเมือง ภายใต้สภาพพลเมือง	93

ບຸກຄົນ 1

ບຸກຄົນ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญ

เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาประเทศตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี คือการสร้างโอกาสและความเสมอภาคให้เกิดขึ้นในสังคม นอกจากการกระจายอำนาจการเมืองการปกครองเพื่อนำการพัฒนาและสร้างโอกาสในท้องถิ่นต่าง ๆ แล้ว การเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นให้สามารถพึ่งพาตนเอง จัดการปัญหาและหาแนวทางแก้ไขด้วยตนเองหรือร่วมกับชุมชนหรือร่วมกับองค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐ หรือรวมตัวกันกำหนดนโยบายเพื่อชุมชนได้ยังเป็นอีกปัจจัยหนึ่งในการสร้างความเสมอภาคให้เกิดขึ้นในสังคมไทย ซึ่งการสร้าง ส่งเสริม หรือพัฒนาให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง และจัดการตนเองได้นั้นยังมีความสัมพันธ์กับความเป็นพลเมืองของสมาชิกชุมชนที่เป็นหน่วยในการขับเคลื่อนชุมชน ดังงานวิชาการด้านชุมชนเข้มแข็งที่กล่าวไว้ การพัฒนาชุมชนต้องมีส่วนร่วมจากสมาชิกชุมชน และสมาชิกชุมชนต้องมีกระบวนการเรียนรู้และต้องมีการส่งเสริมการเรียนรู้ (ปารีชาติ วลัยเสถียร, 2543) สมาชิกมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนในการแก้ไขปัญหา และ

พร้อมจะร่วมแก้ไขปัญหา (คณะอนุกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตภาคใต้, 2546) การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการพัฒนาคนให้มีศักยภาพเพียงพอและร่วมมือกันปรับปรุงความเป็นอยู่ของตนเองและชุมชน ทำงานร่วมกันเพื่อประโยชน์สาธารณะ (สนธยา พลศรี, 2547) ความเข้มแข็งของชุมชนต้องมีการเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะโดยสมัครใจของสมาชิกชุมชน (นภาพรณ หะวานนท์ และคณะ, 2550) และ สมาชิกจะมีกระบวนการเรียนรู้และการเสริมสร้างการเรียนรู้เป็นต้น ดังนั้น การส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน และการสร้างพลังอำนาจของพลเมืองจึงเป็นความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญที่ในฐานะกลไกขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศตามยุทธศาสตร์ รวมทั้งแผนปฏิรูปประเทศด้านสังคมที่กำหนดไว้อย่างสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติที่ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมและพัฒนาให้คนไทยมีจิตสาธารณะ สร้างสังคมแห่งโอกาสและไม่แบ่งแยก ท้องถิ่นมีความเข้มแข็งสามารถบริหารจัดการชุมชนได้ด้วยตนเอง ซึ่งล้วนเป็นคุณลักษณะของการเป็นชุมชนและสมาชิกชุมชนที่ได้รับการพัฒนาและเสริมพลังความเข้มแข็งทั้งสิ้น

การเสริมสร้างพลังพลเมืองผ่านการสร้างชุมชนเข้มแข็ง เป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันสมาชิกกับชุมชน ตามแนวคิดโครงสร้างและผู้กระทำการ (Structure – agency) กระบวนการปฏิสัมพันธ์นั้นเปรียบเสมือนตัวแทรกแซง (intervene) หรือการแทรกแซง (intervention) เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงเป็นไปในหลายรูปแบบ เช่น การให้การศึกษา การปฏิบัติการ การใช้ตัวแบบ การใช้การกล่อมเกลாதางสังคม และสามารถดำเนินการได้ในทุกระดับพื้นที่ทั้ง บ้าน โรงเรียน หมู่บ้าน ชุมชน สื่อ กลุ่มประชาสังคม โดยใช้เวลาและต่อเนื่อง กระบวนการดังกล่าวจะช่วยให้เกิดการเสริมพลัง การเรียนรู้เพื่อพัฒนาชุมชนร่วมกัน

และมีความสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์ ตามหลักการทำงานของการพัฒนาเพื่อเสริมพลังอำนาจ (empower) ของประชาชนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม หรือการเมือง รวมถึงทำให้สมาชิกชุมชนรับรู้การมีอำนาจของตนในฐานะประชาชน สามารถตัดสินใจ และจัดการทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อสร้างคุณภาพของชีวิตให้กับตนและชุมชน เชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองในการกำหนดชีวิตตนเองทั้งการเข้าถึงทรัพยากร การจัดการชีวิตตนเอง และการกำหนดผลลัพธ์ที่ตนต้องการ (Rowlands,1997 Kabeer, 1990,2001) ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่สอดคล้องกับการเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่มีอำนาจในตนเอง สามารถกำหนดชีวิตตนเอง พึ่งพาตนเอง มีตัวเลือกของตนเอง มีศักดิ์ศรีของตนเอง มีความสามารถในการต่อสู้เพื่อสิทธิของตนเอง ตัดสินใจได้ด้วยตนเอง ด้วยเช่นกัน

แนวคิดส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่มีพื้นที่เป็นฐาน (area based) คือ การส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งเพื่อที่สร้าง ปลุกฝัง และกล่อมเกลาคือความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย เป็นแนวคิดที่สถาบันพระปกเกล้าให้ความสำคัญและสนับสนุนตลอดมา และเพื่อส่งเสริมการนำแนวคิดดังกล่าวไปใช้ให้กว้างขวางและพัฒนาเป็นต้นแบบสำหรับการทำงานในเครือข่าย

ในปีงบประมาณ 2559 สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า ดำเนินโครงการปฏิบัติการเสริมสร้างพลังพลเมืองจังหวัดร้อยเอ็ด ได้นำแนวคิดการสร้างและส่งเสริมความเป็นพลเมืองผ่านกระบวนการปฏิบัติการเพื่อพัฒนาชุมชนเข้มแข็งและส่งเสริมความเป็นพลเมือง จ.ร้อยเอ็ด เป้าหมายของกระบวนการเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในพื้นที่ (area based) ให้ประชาชนมีความตระหนักรู้ใน ความสำคัญและบทบาทภารกิจของพลเมืองประชาธิปไตยของตนเอง

(concerned citizen) และพัฒนาสู่การเป็นพลเมืองที่ลงมือกระทำการเพื่อประโยชน์ส่วนรวมทั้งทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจ ซึ่งเรียกว่าพลเมืองที่กระตือรือร้น (active citizen)¹ โดยบูรณาการความร่วมมือของทุกภาคส่วนในการสร้างความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน และมุ่งหวังให้เกิดต้นแบบกระบวนการสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับขยายผลในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป

การดำเนินโครงการในช่วงดังกล่าวประกอบด้วย 5 ขั้นตอนใหญ่ คือ 1) การกำหนดวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์ ระดับจังหวัดโดยประชุมร่วมกับหน่วยงานราชการและภาคีเครือข่าย 2) ดำเนินกิจกรรมที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ทั้ง 5 ซึ่งได้แก่ การให้การศึกษ้อบรมเพื่อสร้างพลเมือง (civic education) การสร้างอาชีพที่มั่นคง การเมืองที่โปร่งใส การสร้างวินัยและคุณธรรม และการสร้างภาคีเครือข่าย ซึ่งกำหนดไว้เป็นพื้นที่นำร่อง 3) การติดตามประเมินผล 4) การถอดบทเรียนเพื่อการเรียนรู้ 5) พัฒนางองค์ความรู้เพื่อเป็นต้นแบบพัฒนาความเป็นพลเมือง

กิจกรรมที่ดำเนินการในพื้นที่นำร่อง ได้แก่ การอบรมพัฒนาศักยภาพผู้นำ อบรมให้ความรู้เรื่องการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาชุมชน และการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะ การส่งเสริม

¹ นิยามความหมายในงานศึกษาเพื่อติดตามความเป็นพลเมือง กำหนดไว้ดังนี้

พลเมืองผู้ตระหนักรู้ (concerned citizen) หมายถึง ผู้ที่มีความสนใจ มีความรู้ มีความตระหนักในศักยภาพของตนเอง และตระหนักในความสำคัญของหลักการประชาธิปไตยและประโยชน์ส่วนรวม

พลเมืองผู้กระตือรือร้น (active citizen) หมายถึง ผู้ที่กระทำการ ดำเนินการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ และกิจกรรมทางการเมืองบนหลักการประชาธิปไตยและเป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

การเลือกตั้งที่ไม่ซื้อสิทธิเสียง และโรงเรียนพลเมือง เป็นต้น โดยให้ความสำคัญกับการให้ประชาชนที่ร่วมโครงการและกิจกรรมนำไปใช้เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนในฐานะพลเมืองที่กระตือรือร้น ผลการดำเนินงานในช่วงปีงบประมาณดังกล่าว สามารถให้ความรู้ความเป็นพลเมืองและการมีส่วนร่วมได้ตามเป้าหมายประชาชนที่เข้าร่วมโครงการมีความรู้เพิ่มมากขึ้นจากการวัดประเมินอย่างเป็นระบบ

ผลการดำเนินงานในปีดังกล่าว เป็นพื้นฐานของการดำเนินงานในปีต่อ ๆ ไป ดังนี้ ยุทธศาสตร์ที่ 1 ด้านการศึกษาอบรม แกนนำชุมชนที่เข้ารับการเสริมความรู้ความเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้นนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ ขยายผลความรู้สู่เครือข่าย และดำเนินโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนด้วยตัวเอง ผลการดำเนินการด้านส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้ สามารถสร้างแกนนำระดับ 40 คน แต่ละคนขยายผลการดำเนินโครงการในอำเภอต่อเนื่อง ซึ่งแกนนำและการทำงานขยายของแกนนำนี้เอง เป็นจุดเริ่มต้นของความสำเร็จในระดับพื้นที่ของการเสริมพลังพลเมืองในระยะต่อมา

สำหรับยุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านการสร้างอาชีพที่มั่นคง ในปีงบประมาณ 2559 สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้าส่งเสริมการทำงานของภาคีเครือข่ายในกลไกระดับจังหวัด ขับเคลื่อนโครงการแผนพัฒนาข้าวหอมมะลิระดับจังหวัด ซึ่งนับเป็นการขยายเครือข่ายความร่วมมือประสานพลังดังวัตถุประสงค์ตามยุทธศาสตร์ที่ 5 ด้วย

ยุทธศาสตร์ที่ 3 ด้านการเมืองโปร่งใส ความรู้จากการอบรมของสำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้าได้จุดประกายความคิดให้แกนนำนำไปใช้ในการขับเคลื่อนการเลือกตั้งไม่ซื้อสิทธิ

ชายเสียงและได้คนดีเหมาะสมมาเป็นผู้แทนในการดูแลหมู่บ้าน ในโครงการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านสมานฉันท์ และเป็นโครงการที่ปฏิบัติและขับเคลื่อนต่อเนื่องเพื่อสร้างความคิด สร้างพื้นที่ และสร้างวัฒนธรรมว่า การเลือกตั้งไม่ต้องซื้อเสียง ชายเสียงนั้นทำได้ และจะทำให้ได้คนดีมีความสามารถมาทำงานให้ส่วนรวมได้เช่นกัน

ยุทธศาสตร์ที่ 4 ด้านการเสริมสร้างวินัยและคุณธรรม ปีงบประมาณ 2559 ได้นำโครงการสร้างชุมชนพลเมืองยุคใหม่ไร้ถัง เพื่อลดการสร้างขยะ รักษาสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมนิสัยหารายได้และเก็บออมเพื่อประโยชน์ในระยะยาวของประชาชนในชุมชนที่ร่วมกันทำโครงการภายใต้การนำของแกนนำในพื้นที่และการส่งเสริมจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่

นอกจากนี้ในปีงบประมาณ 2559 โรงเรียนพลเมือง ยังได้กลายเป็นพื้นที่เปิดของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้เรียนและผู้รู้ ตามความประสงค์ความต้องการเรียนรู้ของคนในชุมชน และการแสดงความคิดเห็นเพื่อร่วมมือกันแก้ไขปัญหาชุมชน เป็นโครงการที่สร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในตัวพลเมืองให้เป็นพลเมืองที่มีความมั่นใจในความสามารถของตน (self-efficacy) ในฐานะผู้แก้ไขปัญหาชุมชนได้ด้วยตัวเอง ได้แสดงออกได้ลงมือปฏิบัติ ตามความพลเมืองกระตือรือร้น ปัญหาชุมชนได้รับการแก้ไข บางแห่งเป็นพื้นที่เรียนรู้ให้กับพื้นที่อื่น ๆ และมีโครงการต่อเนื่องในปี 2560

ในปี 2560 สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า ส่งเสริมความต่อเนื่องของโครงการในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดที่เริ่มต้นไว้ เพื่อเสริมความเข้มแข็งของประชาชนและชุมชนและสร้างความต่อเนื่องของโครงการ และขยายผลสู่พื้นที่อื่น ๆ ด้วยกิจกรรมในรูปแบบเดียวกัน

รวมทั้งโรงเรียนพลเมืองใน 5 อำเภอ เกิดผลงานเพิ่มขึ้นในยุทธศาสตร์ที่ 2 เพื่อการกินดีอยู่ดี คือการผลักดันแผนพัฒนาข้าวหอมมะลิสู่แผนพัฒนาจังหวัด มีการขยายผลโครงการเกษตรอินทรีย์ปลอดสารพิษโดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดโดยการอบรมให้ความรู้ ยุทธศาสตร์ด้านการเมืองที่ส่งเสริมการไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านนั้นปรากฏผลเชิงรูปธรรมว่า การเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 ตำบลสว่าง อำเภอโพนทอง ไม่ซื้อสิทธิขายเสียงทำให้งบประมาณในการหาเสียงของผู้สมัครลดลงจาก 3 แสน เหลือเพียง 2 หมื่นบาท (สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง, 2560) ยุทธศาสตร์ที่ 4 ด้านการเสริมสร้างวินัยและคุณธรรม มีการขยายผลโครงการซื้อตรงใน 10 อำเภอ ขยายโครงการการจัดการขยะขยะไร้ถังและการเก็บเงินออมจากการจัดการขยะเป็นกองทุนสาธารณะในอำเภอที่ขยายผล มีการออกข้อบัญญัติท้องถิ่นในการคัดแยกขยะของหมู่บ้าน ยุทธศาสตร์ที่ 1 ด้านการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองขยายกลุ่มเป้าหมายทั้งประเภทและจำนวน ด้วยโครงการเยาวชนไทยหัวใจพลเมือง และมีแกนนำวิทยากรขยายผลเพิ่มขึ้น แกนนำวิทยากรนำความรู้ไปขยายผล และเกิดโครงการใหม่ ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาในพื้นที่ของโรงเรียนพลเมือง และโครงการชุมชนพลเมืองเข้มแข็ง ยุทธศาสตร์ที่ 5 ด้านการสร้างและขยายเครือข่าย เพิ่มขึ้นจากเดิมออกไปในอีกรวมเป็น 10 อำเภอ ที่ร่วมขับเคลื่อนโครงการดังกล่าว ภายใต้แกนนำและเครือข่ายพลเมือง

การถอดบทเรียนและการเรียนรู้ผลการดำเนินงานระหว่างปี 2559 - 2560 ดังกล่าว พบว่า ความสำเร็จในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองและการขยายผลเครือข่ายพลเมืองของโครงการปฏิบัติการเสริมสร้างพลังพลเมือง คือ การส่งเสริมทุนมนุษย์คือแกนนำที่มีความต้องการแก้ไขและ

พัฒนาพื้นที่ และมีศักยภาพ ตระหนักในความเป็นพลเมือง และมีศักยภาพ เป็นแกนนำขยายผลสู่กลุ่มเป้าหมายต่อไปได้ การส่งเสริมทุนความรู้ โดยสำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้าเพื่อบูรณาการ เข้ากับความรู้อื่นของชุมชน ให้เกิดพื้นที่ต้นแบบที่มีความรู้มีผู้ถ่ายทอด ความรู้และมีตัวอย่างการปฏิบัติและแหล่งเรียนรู้ และทุนด้านเครือข่าย ด้วยการสร้างความสัมพันธ์ขององค์กรภาคีเครือข่าย ทั้งระดับชุมชนและ ระดับหน่วยงานรัฐ ทำให้เกิดการรวมตัวกับแก้ไขปัญหาเกิดกระบวนการเรียนรู้ ถึงพลังของพลเมืองผ่านโครงการต่าง ๆ

ผลการเรียนรู้ดังกล่าว สรุปรูปแบบการขับเคลื่อนว่าต้องมีลักษณะ เหมือนไข่ที่ประกอบด้วย เปลือกไข่ ไข่ขาว และไข่แดง โดยส่วนแกนนำ หลัก ที่เป็นทุนมนุษย์ที่จะได้รับการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพจากสถาบัน พระปกเกล้าคือไข่แดง ซึ่งจะเผยแพร่ความรู้ สู่กลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ เพื่อ ขยายผลและเป็นกลไกสำคัญเพื่อความยั่งยืนของการสร้างพลเมือง เช่น ครู ผู้นำชุมชน แกนนำตามธรรมชาติ ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำองค์กร ผู้นำเครือข่าย ประชาชนอาสา เป็นต้น เรียกคำอธิบายนี้ว่ารูปแบบหรือโมเดลไข่ (Egg model) โดยกระบวนการในการดำเนินโครงการปฏิบัติการเสริมสร้างพลัง พลเมือง ดังกล่าวประกอบด้วยหลักการดำเนินงาน KRATIB – กระต๊อบ ดังนี้

การให้ความรู้ - Knowledge กล่าวคือ การทำงานอย่างมีความรู้ ความเข้าใจ และใช้ทักษะในทุกขั้นตอน ความรู้ได้ทำให้การทำงานของ พลเมืองที่ต้องการสร้างการเปลี่ยนแปลงสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางใน การทำงาน มีเนื้อหาในการขับเคลื่อน เพิ่มคุณค่าในงานพลเมือง

พื้นที่เปิด เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ - Room เป็นพื้นที่ที่กลุ่มต่าง ๆ ในสังคมสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ได้ตามประสงค์ ดังพื้นที่โรงเรียน พลเมืองที่สามารถแสดงความคิดเห็น หาความรู้ สร้างความร่วมมือ

เป้าหมายร่วม - Aim เป็นเป้าหมายที่กำหนดร่วมกัน ตามความต้องการและบริบทของพื้นที่ เป้าหมายสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสมและมีได้หลายระดับ เช่น เป้าหมายของการแก้ไขปัญหาประเด็นหนึ่ง ๆ ร่วมกัน หรือเป้าหมายของการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นชุมชนไม่ซ้ำสิทธิ์ขายเสียง ร่วมกัน

ความไว้วางใจกันและการทำงานร่วมกันเป็นทีมงาน - Trust and Team เพราะความไว้วางใจและมั่นในทีมงานจะนำไปสู่ความสำเร็จ และสร้างความร่วมมือระหว่างการทำงาน มีบทบาทในการทำงานชัดเจน เพื่อดำรงให้กระบวนการทำงานร่วมกันมีความต่อเนื่อง ทั้งที่กลุ่มหรือเครือข่ายทำงานนั้นมีความหลากหลาย ดังที่ปรากฏในเครือข่ายต่าง ๆ

พลังในตนเองและในชุมชน และการไม่พึ่งพา - Inside out and Independent ความต้องการสร้างความเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากสำนึกในตน หรือความต้องการการเปลี่ยนแปลงของชุมชน และความเชื่อมั่นในศักยภาพว่าตนและชุมชนพึ่งพาตนเองได้ คือ สิ่งที่น่าพาความมุ่งมั่น ยั่งยืนในการแก้ไขปัญหาหรือการพัฒนาให้บรรลุเป้าหมาย แม้ได้มีการส่งเสริมหรือสนับสนุนจากภายนอกก็ตาม

การลงมือทำด้วยตนเอง - By themself and Be yond ในที่นี้ การลงมือทำหรือลงมือปฏิบัติในฐานะพลเมือง เป็นคุณลักษณะสำคัญของพลเมืองที่กระตือรือร้น (active citizen) ในที่นี้การทำการใด ๆ ในฐานะพลเมืองกระตือรือร้นเพื่อแก้ปัญหา พัฒนา หรือมีส่วนร่วมใด ๆ มีความหมายครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตและในชุมชน ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม (สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง, 2560)

ปี 2561 โครงการปฏิบัติการเสริมสร้างพลังพลเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ใช้รูปแบบการสนับสนุนเพื่อสร้างความเข้มแข็ง ด้วยการขยายผลโครงการ และกิจกรรมโดยแกนนำ และส่งเสริมชุมชนที่รวมตัวกัน เพื่อสามารถ มีศักยภาพในการสร้างความเปลี่ยนแปลง การสนับสนุนมีลักษณะทั้ง การขยายพื้นที่ (enlargement) และการเพิ่มพูนความสามารถ ประสานพลังระหว่างพื้นที่ (enrichment) โดยการจัดการความรู้ร่วมกัน จากรายงานผลการดำเนินโครงการปฏิบัติการเสริมสร้างพลังพลเมือง ซึ่งพบว่าแกนนำและชุมชนมีการขยายผลโครงการและดำเนินงานเพื่ออย่างต่อเนื่อง ขยายผลสู่กลุ่มเป้าหมายที่หลากหลายและขยายจำนวนเพิ่มขึ้น รวมจำนวน 4,452 คน และรวมกลุ่มเปราะบางทางสังคมอย่างเยาวชนขับขี่มอเตอร์ไซด์แว่นเข้ามาส่งเสริมโอกาสและพัฒนาความเป็นพลเมืองด้วย มีการพัฒนาข้อเสนอนโยบายสาธารณะและนำเสนอเพื่อการนำไปสู่ การปฏิบัติ 16 นโยบาย เป็นระดับชุมชน 3 นโยบาย มีการตั้งกองทุน เพื่อคุณภาพชีวิตที่ต่อเนื่องยั่งยืนซึ่งเป็นผลจากการต่อยอดโครงการ ในชุมชน เช่น กองทุนฌาปนกิจ ซึ่งเป็นผลพวงจากโครงการจัดการขยะ และการดำเนินการที่ต่อเนื่องขยายผลของโครงการเลือกตั้งไม่ซื้อสิทธิ ขายเสียงของ ต.สว่าง พื้นที่ต้นแบบที่มีความรู้มีผู้ถ่ายทอดความรู้และมีตัวอย่างการปฏิบัติด้านการเมืองประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง (สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง, 2561)

ในเดือนพฤษภาคม 2561 กลุ่มแกนนำที่ประกอบด้วยกรรมการ ศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมือง เครือข่ายจาก ร.ร.พลเมือง กลุ่มขับเคลื่อนโครงการของสมัชชาสุขภาพ เข้าร่วมเป็นกลุ่มพลเมือง ที่เห็นถึงความสำคัญของการรวมกลุ่มเพื่อสร้างความต่อเนื่อง ในการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาจังหวัดร้อยเอ็ด หรือขับเคลื่อนประเด็นต่าง ๆ การพูดคุย

ร่วมกันในการตั้งกลุ่มพลเมืองทำงานเพื่อร้อยเอ็ดขึ้นมา และมีการประชุมร่วมกันต่อมาอีกเป็นระยะและใช้ชื่อเรียกกลุ่มว่า “สภาพลเมืองร้อยเอ็ด”

“เป้าหมายเพื่อรวมพลังและเป็นส่วนหนึ่งในการบูรณาการภาคส่วนต่าง ๆ ในจังหวัดร้อยเอ็ดเพื่อทำกิจกรรมการแก้ปัญหาเชิงพื้นที่ และนำเสนอข้อเสนอเชิงนโยบายต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง” (จิรวรรณ สิริธิดักดิ์, 2561)

ในปี 2562 สภาพลเมืองร้อยเอ็ด ทำงานร่วมกับโครงการโรงเรียนพลเมืองและศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองและสร้างชุมชนเข้มแข็งอย่างต่อเนื่อง การรวมเป็นเครือข่ายการทำงานที่ใช้เป้าหมายร่วม และไม่เน้นความสัมพันธ์ใกล้ชิดเชิงพื้นที่ในลักษณะชุมชน หรือหมู่บ้านในพื้นที่เดียวกัน แต่เป็นการรวมตัวกันของผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ผู้มีจิตสาธารณะอยากทำประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ทำงานต่อเนื่อง

ความสำคัญของการเกิดขึ้นของสภาพลเมืองร้อยเอ็ดคือการสะท้อนความต้องการของพลเมือง ที่มีความกระตือรือร้นในการมีส่วนร่วมเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาร้อยเอ็ด ซึ่งเจตจำนงดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่ง que แสดงให้เห็นความสำเร็จของโครงการต่าง ๆ ที่ดำเนินมาอย่างต่อเนื่อง ภายใต้การสนับสนุนของสถาบันพระปกเกล้า นอกจากนี้ การกลายเป็นสภาพลเมืองยังอาจเป็นแนวทางตอบคำถามต่อสถาบันพระปกเกล้าด้านการสนับสนุน ที่มักถามว่าทำอย่างไรให้การขับเคลื่อนเพื่อส่งเสริมพลังพลเมืองของร้อยเอ็ดมีความยั่งยืนเมื่อไม่ได้รับการสนับสนุนจากสถาบันพระปกเกล้าแล้ว การรวมตัวเป็นสภาพลเมืองของพลเมืองเองอาจเป็น

คำตอบที่สมควรติดตามศึกษา และหากสภาพพลเมืองสามารถขับเคลื่อนได้ สามารถสร้างพลังพลเมืองให้เข้ามีส่วนร่วมในแก้ไขปัญหาพัฒนาร้อยเอ็ด ได้อย่างเป็นรูปธรรมแล้ว รูปแบบของสภาพพลเมืองร้อยเอ็ดอาจเป็น ตัวแบบนำไปสู่พื้นที่อื่น ๆ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทั้งงานของสถาบัน พระปกเกล้า และงานเชิงนโยบายในการสนับสนุนแผนแม่บทภายใต้ ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ประเด็นที่ 15 “พลังทางสังคม” ซึ่งมีวัตถุประสงค์ สอดคล้องกับงานโครงการปฏิบัติการเสริมสร้างพลังพลเมือง จังหวัด ร้อยเอ็ด และเป้าหมายของสภาพพลเมืองร้อยเอ็ด ที่ว่า “พลังสังคม คือ การดึงพลังจากภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ชุมชน ประชาชนทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกวัย และภาคีต่าง ๆ ในทุกระดับ เข้ามา มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการพัฒนาและแก้ไขปัญหาได้ตรงกับ ความต้องการในระดับพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันบนฐานความรู้ ข้อมูล และหลักวิชาการที่มีส่วนร่วมจากชุมชน และภาคีในสังคมอย่างแท้จริง โดยมีเป้าหมายระดับประเด็น คือ ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการพัฒนา สังคมเพิ่มขึ้น” (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ)

“สภาพพลเมืองร้อยเอ็ด” ภายใต้โครงการปฏิบัติการเสริมสร้างพลัง พลเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด จึงมีความสำคัญในฐานะกลไกเสริมสร้างพลัง พลเมืองให้มีความกระตือรือร้นมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ เชื่อมั่นในพลังพลเมืองเพื่อการพัฒนา แก้ปัญหาให้กับชุมชนและสังคม ทั้งด้วยตัวเองและร่วมกับผู้อื่นอย่างต่อเนื่องยั่งยืน และยืนหยัดด้วยตนเอง

ดังนั้น เพื่อติดตามการดำเนินการของสภาพพลเมืองร้อยเอ็ด ทั้งรูปแบบกระบวนการทำงาน ผลลัพธ์ ความสำเร็จ ปัจจัยส่งเสริม ความสำเร็จและข้อท้าทาย และนำมาพัฒนาเป็นความรู้และเป็นแนวทาง

ไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่น ๆ ได้ ก็จะสามารถนำมาสร้างประโยชน์และให้คุณค่าทั้งทางวิชาการและทางปฏิบัติต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. ศึกษารูปแบบการทำงานของสภาพลเมืองร้อยเอ็ด (ในฐานะกลไกส่งเสริมพลังพลเมือง)
2. ศึกษาความสำเร็จของการทำงานตามรูปแบบสภาพลเมืองร้อยเอ็ด
3. ศึกษาปัจจัยส่งเสริมหรือปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของสภาพลเมืองร้อยเอ็ด

1.3 วิธีการศึกษา

เพื่อเข้าถึงความรู้และปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ศึกษา การเก็บรวบรวมข้อมูลจึงใช้วิธีการศึกษาดังต่อไปนี้

1. การศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความเข้มแข็งชุมชนเพื่อกำหนดกรอบและแนวทางในการศึกษา
2. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารหลักฐาน เช่น รายงานผลการดำเนินงานในพื้นที่บูรณาการ รายงานติดตามประเมินการทำกิจกรรมในพื้นที่

3. การสังเกตการณ์ โดยการใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participatory observation) เพื่อได้ข้อมูลที่ครอบคลุม โดยเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมกับกลุ่มพลเมืองในพื้นที่ศึกษา

4. การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ด้วยแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structure interview) โดยผู้ศึกษากำหนดคำถามสำคัญไว้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ เพื่อสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลักกับโครงการและสภาพพลเมือง (Key informants)

การวิเคราะห์และการสังเคราะห์ข้อมูล ผู้ศึกษาจะนำข้อมูลมาจัดระบบเพื่อวิเคราะห์และแปลผลเพื่อหาคำตอบตามวัตถุประสงค์ และนำมาตรวจสอบโดยใช้วิธีสามเส้า (triangulation) จากกลุ่มผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งได้แก่ สมาชิกสภาพพลเมือง ผู้เข้าร่วมโครงการ และสมาชิกอื่นในชุมชนที่ไม่ได้ร่วมโครงการ เพื่อเปรียบเทียบ ดูความสอดคล้องและยืนยันความถูกต้องของผลการศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ ยึดหลักการวิจัยเชิงคุณภาพ คือการเชื่อในความจริงที่ปรากฏและใช้อัตวิสัย (subjectivity) โดยผู้ศึกษา เป็นผู้ตีความหรือแปลความหมาย (interpretation) ของข้อมูลที่สังเกต และข้อความที่สัมภาษณ์

1.4 กรอบแนวคิดในการศึกษา

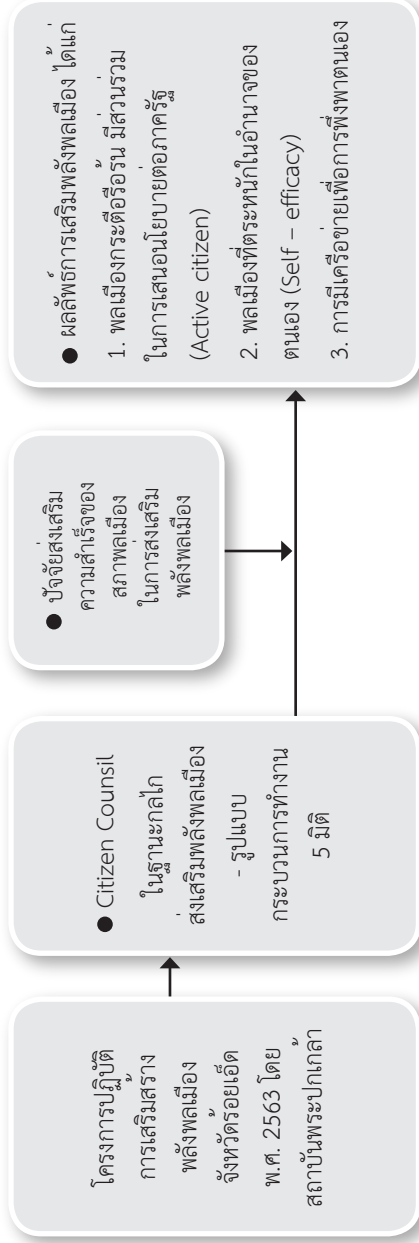
เพื่อศึกษาโครงการปฏิบัติการเสริมสร้างพลังพลเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ปีงบประมาณ 2563 ผู้ศึกษาใช้กรอบแนวคิด ดังนี้

1. แนวคิดพลเมืองและการเสริมสร้างพลังพลเมือง
2. แนวคิดการเสริมสร้างพลังพลเมืองกับการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็ง
3. แนวคิดสภาพพลเมือง ในฐานะกลไกการสร้างพลังพลเมือง

ผู้ศึกษาบูรณาแนวคิดของพลเมือง ชุมชนเข้มแข็ง และสภาพพลเมือง ที่มีความสัมพันธ์ต่อการส่งเสริมพลังอำนาจของพลเมือง โดยนำแนวคิดการพัฒนาและเสริมสร้างบุคคล (enhancing people's abilities) ให้มีความสามารถที่จะดำเนินการตอบสนองความต้องการของตนเอง แก้ไขปัญหาของตนเอง ซึ่งเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้เกิดขึ้นในบุคคล และรับรู้ในความสามารถ รับรู้ว่าตนเองมีความสำคัญต่อความสำเร็จ สามารถตัดสินใจ ควบคุมและจัดการปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Conger and Kanungo, 1998, Thomus and Velhouse, 1990 Laschinger, Finegan, Shamain and Wilk, 2001) ซึ่งเป็นแนวทางส่งเสริมความเข้มแข็งในลักษณะของการเสริมพลังความเป็นพลเมือง

ในงานส่งเสริมพลังพลเมือง (Citizen empowerment) ยังให้ความสำคัญกับพลเมืองที่เข้ามีส่วนร่วมในฐานะพลเมืองทั้งในการเมืองและวิถีชีวิตพลเมือง ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของประชาธิปไตย ที่ระบบการเมืองนอกจากการเลือกตั้งที่อิสระและยุติธรรมแล้ว ความกระตือรือร้นในการมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะพลเมือง ในทั้งทางการเมืองและในวิถีชีวิตพลเมือง ก็มีความสำคัญไม่น้อยกว่ากัน

สำหรับสภาพพลเมืองที่เป็นกลไกการเสริมพลังพลเมืองเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม นั้น เป็นการศึกษาพื้นที่ที่พลเมืองมีส่วนร่วมทั้งในฐานะปัจเจกบุคคล และรวมกับผู้อื่น

ภาพที่ 1.1 แสดงกรอบแนวคิดในการศึกษาโครงการปฏิบัติการเสริมสร้างพลังพลเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด
ปีงบประมาณ 2563

คำอธิบายและความหมาย ภาพที่ 1.1 ดังนี้

สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า สนับสนุน
โครงการปฏิบัติการเสริมสร้างพลังพลเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด

สภาพเมืองร้อยเอ็ด ในฐานะกลไกในการเสริมพลังพลเมือง
เป็นการรวมตัวของพลเมืองเพื่อขับเคลื่อนการเสริมพลังพลเมืองร้อยเอ็ด

จากการทบทวนวรรณกรรม กรอบคิดเพื่อศึกษารูปแบบและ
กระบวนการทำงานของสภาพเมืองใน 5 มิติ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมและให้ทุกคนเข้าร่วม (Inclusion/participation)
2. การสนับสนุนด้านความรู้และข้อมูลข่าวสาร (Knowledge / Information)
3. การมีบทบาทหน้าที่และระบบในการสนับสนุนอย่างเหมาะสม (System / function)
4. ความร่วมมือและการบูรณาการ (Collaboration/Integration)
5. การเรียนรู้แบบองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning organization)

ความหมายดังนี้

1. การมีส่วนร่วมและให้ทุกคนเข้าร่วม (Inclusion/ participation)

หมายถึง การเปิดให้ทุกคนที่มีความประสงค์ในการเข้าร่วม
เป็นสมาชิกและประสงค์จะร่วมพัฒนาพื้นที่เข้าร่วมกับสภาพเมือง ทุกคน
ที่เป็นสมาชิกมีส่วน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์ ในทุกกิจกรรมของ
สภาพเมือง

การมีส่วนร่วมในกระบวนการทำงานเพื่อเสริมสร้างพลังพลเมือง เป็นการเสริมสร้างสายสัมพันธ์แห่งความใกล้ชิด ผ่านการแบ่งปันความรู้ ศักยภาพและหลายขีดจำกัดของบุคคล ชุมชน และสังคม ช่วยให้เกิดนวัตกรรมและให้โอกาสแก่ทุกคน

การมีส่วนร่วมในฐานะหุ้นส่วนจะทำให้เกิดมุ่งมั่นในความรับผิดชอบและการแบ่งงานระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง กับโครงการอีกด้วย

นอกจากการมีส่วนร่วมของทุกคนแล้ว การตระหนักถึงความแตกต่างของสมาชิกในความสามารถ ในมุมมองประสบการณ์และความเชี่ยวชาญ ที่จะทำให้สมาชิกได้เรียนรู้กันและกันและทำงานร่วมกัน

การตระหนักในความแตกต่างที่มีอยู่ การกีดกันแบ่งแยก การขจัดความไม่เท่าเทียม และการส่งเสริมให้เกิดความเท่าเทียมกันของโอกาส และการส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกมีความสำคัญและต้องการการจัดการ (organized) ที่ต้องเป็นไปในแนวทางการนำประชาชนเข้ามาร่วมกันในระดับร่วมและใส่ใจในการรวมกันเป็นกลุ่มก้อนองค์กร และเป็นกลุ่มที่เปิดกว้าง มีความเป็นประชาธิปไตย และรับผิดชอบต่อ

2. การสนับสนุนด้านความรู้และข้อมูลข่าวสาร (Knowledge / Information)

หมายถึง การสร้างความเชื่อมั่น (confident) ด้วยการดำเนินการหรือการมีกิจกรรมที่เพิ่มพูนทักษะ ความรู้ และสร้างความมั่นใจให้กับประชาชน และสร้างความรู้สึกและรับรู้ในตนเอง ว่าพวกเขาสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงได้

การสื่อสารถึงเป้าหมายและสิ่งที่ต้องการ วิธีการสร้างงานให้สำเร็จ งบประมาณ และเป้าหมายเป็นสิ่งสำคัญ และต้องมั่นใจว่าข้อมูลที่สื่อสารกันนั้นต้องเข้าใจและเข้าถึงได้ ความรู้ ทักษะ และความมั่นใจที่เพิ่มขึ้นจะทำให้ในบรรดาสมาชิกมีส่วนร่วมทั้งในปัจจุบันและในอนาคต

3. การมีบทบาทหน้าที่และระบบในการสนับสนุนอย่างเหมาะสม (System / function)

การสนับสนุนสมาชิกด้วยระบบสนับสนุนด้านการจัดการ และส่งเสริมการทำงานเป็นทีม และทำงานเพื่อจุดแข็งของกันและกัน การพัฒนากระบวนการสำหรับการอภิปรายและการตัดสินใจ เป็นการพัฒนาสมาชิกด้านการตัดสินใจ และความรับผิดชอบร่วมกัน

นอกจากนี้ ต้องทำงานในแนวทางที่สร้างกำลังใจ ให้การสนับสนุนในการให้ทุกคนเข้าเป็นส่วนหนึ่ง และมีอิทธิพลต่อกัน ในการตัดสินใจ และในกิจกรรมต่าง ๆ

4. ความร่วมมือและการบูรณาการ (Collaboration/ Integration)

หมายถึง การสร้างความร่วมมือที่มีประโยชน์ร่วมกัน เป็นหุ้นส่วนร่วมรับและร่วมเสียประโยชน์ไปด้วยกัน (Co-operative) มีการทำงานในแนวทางที่สร้างความสัมพันธ์ทางบวกกับกลุ่มต่าง ๆ เพื่อร่วมกันพัฒนา และ คงไว้ซึ่งความสัมพันธ์และการส่งเสริมการทำงานร่วมกันแบบหุ้นส่วน

5. การเรียนรู้แบบองค์กรแห่งการเรียนรู้ (learning organization)

หมายถึง การทำงานร่วมกันในลักษณะที่ให้ความสำคัญต่อบทเรียน มีการสร้างช่องทางให้เกิด การถ่ายทอดความรู้ซึ่งกันและกัน ภายในระหว่างบุคลากร ควบคู่ไปกับการรับความรู้จากภายนอก โดยมีเป้าประสงค์สำคัญคือ เพื่อให้มีโอกาสได้ใช้ความรู้เป็นพื้นฐาน ในการพัฒนาต่อไป เป็นส่วนสำคัญต่อการสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้และ นำมาซึ่งการพัฒนาแบบยั่งยืนขององค์กร

ผลลัพธ์การเสริมพลังพลเมือง ได้แก่ พลเมืองที่มีความกระตือรือร้น ในการทำงานร่วมกับส่วนรวมหรือเพื่อประโยชน์ส่วนรวม พลเมืองที่มีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองในการสร้างการเปลี่ยนแปลง และ ความเป็นพลเมืองที่มีการรวมกลุ่มร่วมพลังขับเคลื่อนไปด้วยกัน ดังนี้

2.1 พลเมืองที่กระตือรือร้น (Active citizen) พลเมืองที่มีส่วนร่วมในระดับสูงสุด คือ การเสนอนโยบายเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง ในชีวิต แก้ไขปัญหาของพื้นที่

2.2 พลเมืองที่เชื่อมั่นในพลังอำนาจของตนเอง (self-efficacy) คือ การเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อสังคมและต่อการกระทำทางการเมือง เกิดความรูสึกว่าตนเองมีความสามารถที่จะกระทำการใด ๆ ทางการเมือง ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (sense of political efficacy) หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งคือเป็นการรับรู้ว่าคุณเองมีความสามารถที่จะมีอิทธิพล ต่อรัฐบาลหรือต่อการเมือง

ทั้งนี้ การพึ่งพาตนเอง คือ การสามารถนำหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มารับเอานโยบาย หรือเห็นด้วยและนำทรัพยากรมาสนับสนุนงานหรือ โครงการของพลเมืองเพื่อแก้ไขปัญหา

2.3 ความเป็นพลเมืองที่มีการรวมกลุ่มร่วมพลังขับเคลื่อน ไปด้วยกัน

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

รูปแบบการสนับสนุนการเสริมพลังพลเมืองแบบสภาพลเมือง สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่อื่น และสามารถนำไปเผยแพร่ขยายผล ให้กับศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมือง อันจะนำไปสู่การส่งเสริม ความเป็นพลเมืองสู่ประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ

บทที่ 2

แนวคิดที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ ผู้ศึกษาจะค้นคว้าและทบทวนแนวคิด และหลักการเสริมสร้างพลังพลเมืองจากทั้งในงานวิชาการ โดยงานวิชาการที่ค้นคว้าเป็นงานวิชาการที่เกี่ยวกับการส่งเสริมพลังพลเมือง และความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งการส่งเสริมและพัฒนาสมาชิกชุมชน เพิ่มศักยภาพของปัจเจกบุคคลในฐานะพลเมืองที่เป็นกลไกสำคัญในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ด้วย

- 2.1 แนวคิดพลเมืองและการเสริมสร้างพลังพลเมือง
- 2.2 การเสริมสร้างพลังพลเมืองกับการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็ง
- 2.3 แนวคิดสภาพพลเมือง
- 2.4 แนวคิดและหลักการเสริมสร้างพลังพลเมืองในโครงการปฏิบัติการเสริมสร้างพลังพลเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ของสำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง

2.1 แนวคิดพลเมืองและการเสริมสร้างพลังพลเมือง

แนวคิดพลเมือง

คำว่า “พลเมือง (civic)” และ “ความเป็นพลเมือง (citizenship)” เป็นคำที่มีวิวัฒนาการมีพร้อมกับคำว่า “ประชาธิปไตย” ตั้งแต่ยุคกรีกโบราณจุดเริ่มต้นของประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองผ่านความแตกต่างของความหมายในแต่ละยุคสมัย เช่นเดียวกับความเป็นประชาธิปไตยที่เป็นและไม่เป็นประชาธิปไตยในแต่ละช่วงเวลา ในแต่ละบริบทสังคม ดังเช่นความเป็นพลเมืองในนครรัฐ (city-state) กรีกโบราณมีความหมายเพียง สมาชิกในสังคมที่เป็นชาย เป็นเสรีต่อตนเอง ดังนั้นพลเมืองแห่งกรีกโบราณจะไม่นับรวมทาส และไม่นับรวมผู้หญิงและเด็ก ดังนั้นพลเมืองจึงเป็นพลเมืองที่มีส่วนที่ไม่นับรวม (uncounted) ไว้ในนครรัฐ จะมีพลเมืองเพียงส่วนเดียวที่เข้าร่วมประชุมแสดงความคิดเห็นทางการเมือง และได้รับสิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมในสายตาของกฎหมาย จุดกำเนิดของพลเมืองและความเป็นพลเมือง ดังกล่าวทำให้ “ประชา (demo)” ในประชาธิปไตยจึงเป็นนัยของคนเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น

ในยุคสมัยของอริสโตเติล สมาชิกสังคมหรือพลเมืองในขณะนั้นได้พยายามนับรวม (counted) ผู้คนกลุ่มอื่น ๆ เข้าเป็นส่วนในสังคมการเมือง ปรากฏในความพยายามพัฒนาระบบการปกครองให้เกิดความเท่าเทียมในทางกฎหมาย ความยุติธรรม ในช่วงเวลาดังกล่าวความเป็นพลเมือง มีความหมายขยายรวมไปถึงผู้คนในพื้นที่ที่อาณาจักร

โรมันขยายไปถึงด้วย นั่นคือการเพิ่มจำนวนของผู้ที่เป็นพลเมืองของอาณาจักร กฎหมายของโรมันจะบังคับใช้กับผู้คนเหล่านั้นและได้รวมเอาผู้คนชั้นต่ำ (plebeians) เข้าไว้ในความหมายนั้นด้วย กระนั้น ในช่วงเวลาดังกล่าวการมีส่วนในการปกครอง ยังคงยึดโยงอยู่กับกลุ่มชนชั้นกลางเท่านั้น พวกช่างฝีมือ (artisan) คงเป็นกลุ่มคนที่ไม่ได้ถูกนับเข้ามีส่วนในการปกครองด้วยเหตุผลว่า ผู้คนเหล่านั้นไม่มีเวลาในการเข้าร่วมทางการเมือง ยุคดังกล่าวพลเมืองจึงมีความหมายของกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย การมีสถานภาพทางกฎหมายและความเป็นพลเมืองจึงมีความหมายเปลี่ยนไปสัมพันธ์กับกฎหมายมากขึ้น

ในยุคกลาง แนวคิดความเป็นพลเมืองถูกเบียดบังจากแนวคิดความจงรักภักดีต่อมูลนายในระบบฟิวดัล (feudalism) เหลือเพียงบางกรณีในประเทศเยอรมันซึ่งมีชนชั้นกลาง (bourgeoisie) ที่เป็นพ่อค้าและมีฐานะ อำนาจความเป็นพลเมืองของเมืองเพื่อป้องกันการถูกละเมิดจากเมืองอื่น ในยุคฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม (Renaissance) แนวคิดเรื่องความเป็นพลเมืองได้รับการฟื้นฟูอีกครั้ง การกลับมาฟื้นฟูของประชาธิปไตย ในยุคนี้ผลจากความคิดเรื่องสิทธิ เสรีภาพของนักคิดนักปรัชญาการเมืองแห่งยุคสมัย Jean-Jacques Rousseau (ค.ศ. 1712-1778) ผนวกแนวคิดสาธารณรัฐนิยมคลาสสิก เข้ากับแนวคิดสัญญานิยมสมัยใหม่ (พุทธทิสาน ชุมพล. 2551, น. 25) โดยเสนอว่าพลเมืองคือปัจเจกผู้มีเสรีภาพและความเป็นตัวของตัวเอง ผู้ซึ่งมีสิทธิที่จะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในกฎเกณฑ์ที่บังคับให้ทุกคนทำตาม เป็นการเชื่อมโยงปัจเจกชนเข้ากับชุมชนทางการเมืองของสาธารณรัฐ ที่ซึ่งพลเมืองปกครองตนเอง วิวัฒนาการทางความคิดของความเสมอภาคเท่าเทียมได้เป็นฐานคิดของการปฏิวัติฝรั่งเศส (French revolution) ใน ค.ศ. 1789

และการปฏิวัติอเมริกา (American revolution) แนวคิดความเป็นพลเมืองกับความเป็นประชาธิปไตยจึงผูกโยงเข้าด้วยกันอย่างมีนัยยะสำคัญ และเมื่อกระแสการปกครองปกครองแบบประชาธิปไตยกลายเป็นกระแสหลักของโลก การเกิดขึ้นของประเทศประชาธิปไตยใหม่ในยุโรปตะวันออก หลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียตประชาธิปไตย และความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย จึงเป็นประเด็นที่ได้รับการความสนใจ พัฒนาความคิดและหาทางอธิบายโดยฐานคิดของสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคเท่าเทียมเป็นรากฐานความคิด

ศตวรรษที่ 19 เป็นช่วงการพัฒนาของโลกเสรี ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม แนวคิดเกี่ยวกับพลเมืองผู้เข้มแข็งแบบสาธารณรัฐนิยม ถูกแทนที่โดยแนวความคิดความเป็นพลเมืองที่เชื่อมโยงกับสิทธิตามธรรมชาติ (Natural rights) โดยนักเสรีนิยมมองว่า การมีจิตสาธารณะ การกระทำการสิ่งใดเพื่อส่วนรวม การมีส่วนร่วมทางการเมืองในชุมชนของผู้ที่เท่าเทียมกันเป็นสิ่งทีล้ำสมัย ความเป็นพลเมืองจึงถูกลดทอนลงเหลือเพียงสถานภาพทางกฎหมายของปัจเจกชนผู้มีสิทธิต่าง ๆ ซึ่งรัฐมีหน้าที่ปกป้อง T.H. Marshall (1893-1981) ได้วิเคราะห์และเสนอแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองแห่งโลกประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยไว้ว่า ในระยะแรกของการพัฒนาความเป็นพลเมืองคือในศตวรรษที่ 18 เป็นระยะของการก่อตัว ของสิทธิ เสรีภาพที่จำเป็นต่อปัจเจก ได้แก่ สิทธิในทรัพย์สิน เสรีภาพส่วนบุคคล และสิทธิในความยุติธรรม ในศตวรรษ 19 ความเป็นพลเมืองขยายความไปสู่การมีสิทธิในการมีส่วนร่วมและบริหารจัดการอำนาจทางการเมือง ผ่านการเลือกตั้ง และในระยะที่ 3 พลเมืองจะมีความหมายคือการเป็นพลเมืองของสังคม (Social Citizenship) คือ ความเป็นพลเมืองไม่เพียงการรวมเอาสิทธิ

ด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจแต่หมายถึงการมีสิทธิของการแบ่งปันสิทธิทางสังคมต่างโดยสมบูรณ์และเท่าเทียม เพื่อการมีชีวิตอยู่ในอารยธรรมที่เป็นมาตรฐาน หรืออีกนัยหนึ่ง หมายถึง พลเมืองที่รัฐต้องมีหน้าที่ให้ได้รับสิทธิทุกอย่างในสังคม (Steenbergen, Bart Van.1994, p. 90)

ศตวรรษ ที่ 20 ผลพวงจากวิวัฒนาการจากสิทธิพลเมืองสู่สิทธิทางการเมือง และสู่สิทธิทางสังคม ส่งผลให้ความหลากหลายแตกต่างกัน ได้รับสิทธิในการเป็นพลเมืองมากขึ้น ทั้งตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) แห่งสหประชาชาติและปรากฏการณ์สำคัญความงอกงามของระบอบเสรีประชาธิปไตย (Liberal democracy) หลังยุคสงครามเย็น

พัฒนาการความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยเสรีดังกล่าวได้ให้ความสำคัญกับสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคเป็นหลักการ ดังนั้นจึงสรุปความหมายของพลเมืองที่เกิดขึ้นตอบสนองต่อการเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย อันเป็นการปกครองที่มีใช้เป็นการเมืองหรือข้าราชการผู้มีอำนาจปกครองขณะที่ประชาชนเฝ้ามอง วิพากษ์วิจารณ์ร้องขอหรือกดดันเอาประโยชน์จากรัฐเท่านั้น (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2543, น. 32) ดังนั้น ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจึงหมายถึงการเป็นสมาชิกของชุมชนทางการเมือง โดยมีสิทธิ และหน้าที่ซึ่งมากับความเป็นการเมือง ซึ่งมีความหมายที่เน้นเรื่องสิทธิ ที่หมายถึงสิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมือง สิทธิของการเป็นเจ้าของอำนาจปกครองตามหลักการประชาธิปไตย ดังที่ Havens กล่าวไว้ในพหุติสาณ ชุมพล (2551) ว่าสิทธิต่างๆ ของพลเมือง จะกระทำร่วมกับหน้าที่ตามกฎหมาย

และที่สำคัญหากไม่มีการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างแข็งขันแล้วความเป็นพลเมืองจะไร้ความหมาย เช่นเดียวกับ บาร์เบอร์ ที่อ้างไว้ใน วิชัย ตันศิริ (2547) ที่กล่าวว่า พลเมืองต้องมีบทบาททางการเมืองมากกว่าการเลือกตั้ง การลงคะแนนเสียงเพียงอย่างเดียวทำให้ประชาชนเป็นฝ่ายรับ และไม่มีบทบาทในการกำหนดชีวิตตนเอง เช่นเดียวกับ วันชัย ตันศิริ (2547, น. 32) กล่าวไว้ว่า พลเมืองต้องไม่เฉื่อยชา ต้องรุกและต้องการเข้ามามีส่วนร่วม และสามารถทำการต่างๆ แทนรัฐได้ และต้องตระหนักว่าตนมีสิทธิมีเสียงที่จะมีส่วนร่วมในบ้านเมือง

แนวคิดพลเมืองที่เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง เข้ามามีบทบาททางการเมืองให้มากกว่าแค่การเลือกตั้ง สามารถกำหนดชีวิตตนเองนั้น พลเมืองต้องได้รับการส่งเสริมและพัฒนาให้เป็นพลเมืองมีลักษณะที่ตอบสนองต่อระบอบการปกครอง โดยบุญทัน ดอกไธสง (2552) ได้เสนอให้พัฒนาพลเมืองให้มีส่วนร่วม ให้สามารถตัดสินใจเกี่ยวกับผลกระทบที่จะเกิดต่อชีวิต และมีให้อำนาจในการตรวจสอบผู้กำหนดนโยบาย เป็นลักษณะการมีส่วนร่วมในเชิงสถาบันที่ยึดหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) และการมีส่วนร่วมเชิงวัฒนธรรมชุมชน (Cultural Community) ที่นำเอากระบวนการเรียนรู้วิถีประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นจริงในระดับชุมชน เป็นแนวทางในการส่งเสริม ซึ่งสอดคล้องกับ เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2556) ที่กล่าวว่า วัฒนธรรมชุมชนจะช่วยให้เห็นมิติของการร่วมกันคิด ร่วมกันทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ทำให้เกิดการเมืองเพื่อให้เห็นคนในชุมชนพึ่งพาตนเองได้ ไม่หวังพึ่งคนอื่นโดยเฉพาะไม่หวังพึ่งนักการเมืองและผู้มีอิทธิพล วิพากษ์วิจารณ์การทำงานของระบบราชการได้ ปลุกเร้าให้คนเกิดการตื่นตัว เกิดสำนึกรักในความเป็นชุมชน

เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองมีเป้าหมายที่บูรณาการข้อเสนอดังกล่าว สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง มีงานศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่จำแนกพลเมืองเป็น 2 ประเภท คือ พลเมืองผู้ตระหนักรู้ ในบทบาทหน้าที่ของตนในฐานะพลเมือง (concerned citizen) และพลเมืองผู้กระตือรือร้น ในการมีส่วนร่วมทั้งกับชุมชนและส่วนรวม (active citizen) โดยมีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองทั้ง 8 ด้าน คือ มีความสนใจความเป็นไปของบ้านเมือง (interested citizen) มีความรู้ความเข้าใจในหลักการประชาธิปไตย รู้ความสามารถของตนเองในฐานะสมาชิกของสังคมการเมือง มีความตระหนักในประโยชน์ส่วนรวมของสังคม (civic awareness) มีความกระตือรือร้นในการปฏิบัติตนในการมีส่วนร่วมต่อสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ มีความกระตือรือร้น โดยร่วมกับผู้อื่นในกิจกรรมต่าง ๆ (collective-action) ทั้งเพื่อประโยชน์ด้านเศรษฐกิจและสังคม (Civic Participation) และประโยชน์ด้านการเมือง (Political Participation)

การเสริมสร้างพลังพลเมือง

การเสริมสร้างพลังอำนาจเป็นแนวคิดที่เป็นได้ทั้งกระบวนการและผลลัพธ์ และมีความซับซ้อนกว้างขวาง ตามความหมายที่แตกต่างไปตามกลุ่มบุคคล และบริบทที่แตกต่างกัน (จงจิต เลิศวิบูลย์มคธ, 2547) (นิตยา เพ็ญศิริภา, 2545) ซึ่งมีผู้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

Rappaport's (1984) อธิบายไว้ว่า การเสริมพลังเป็นกระบวนการเป็นกลไกที่ผู้คน องค์กร และชุมชนได้รับความเชี่ยวชาญในชีวิตของพวกเขา แสดงออกผ่านการลงมือกระทำ

Zimmerman (1996) ให้ความหมายว่า การเสริมสร้างพลังอำนาจ คือการส่งเสริมโอกาส ในการเรียนรู้ ทักษะ และพัฒนาความรู้ถึง ความสามารถในการควบคุมผลของปัญหาที่มีต่อการดำรงชีวิต

Gibson (2000) ให้ความหมายว่า การเสริมสร้างพลังอำนาจเป็น กระบวนการทางสังคมที่ให้การยอมรับ และส่งเสริม พัฒนาความสามารถ ให้บุคคล สามารถแสวงหาวิธีการให้บรรลุความต้องการและแก้ปัญหา ของตนเอง รวมถึงความสามารถในการใช้ทรัพยากรที่จำเป็นมาใช้ในการควบคุมความเป็นอยู่หรือชีวิตตน

อวยพร ต้นมุขกุล (2540) ได้สรุปความหมายของการเสริมสร้าง พลังอำนาจว่าเป็น กระบวนการที่เสริมสร้างให้บุคคล มีพลังอำนาจ ในการควบคุมชีวิตของตนเอง เป็นกระบวนการ ทางสังคมที่แสดงถึง การยอมรับ การส่งเสริม การช่วยเหลือชี้แนะให้บุคคลเกิดความสามารถ ที่จะดำเนินการตอบสนองความต้องการของตนเอง แก้ปัญหาของตนเอง และให้ทรัพยากรที่จำเป็นเพื่อเกิดความรู้สึกรู้สึกสามารถควบคุมชีวิตตนเองได้

นิตยา เพ็ญศิริรักษา (2545) ให้ความหมายการเสริมพลังอำนาจ (empowerment) ในระดับบุคคลและการทำงานร่วมกันว่า

1. การที่บุคคลรู้ว่าตนมีความสามารถตัดสินใจ ควบคุมหรือกำหนด ชีวิตของตนได้ ซึ่งจะส่งผลให้บุคคลมีพฤติกรรมมีส่วนร่วมมีแรงจูงใจ และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

2. กรณีที่เป็นการทำงานร่วมกัน จะเป็นทีมงานที่สามารถควบคุม ตนเองได้ มีการบริหารทีมกันเอง มีการตัดสินใจร่วมกันในการกำหนด เป้าหมายและวิธีการบรรลุเป้าหมาย มีการผลัดเปลี่ยนการเป็นผู้นำ สมาชิก มีโอกาสในการพัฒนาศักยภาพ มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และปรับปรุง การทำงานอย่างต่อเนื่อง

การเสริมพลังจึงเป็นชุดของมาตรการที่ออกแบบมาเพื่อเพิ่มระดับการพึ่งพาตนเอง และการตัดสินใจด้วยตนเอง ประโยชน์ของตนและชุมชนเป็นการรับผิดชอบและตัดสินใจด้วยตนเอง ดำเนินการตามอำนาจของตนเอง เป็นกระบวนการของความเข้มแข็งและมั่นใจมากขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการควบคุมชีวิตและเรียกร้องสิทธิของตนเอง

การเพิ่มขีดความสามารถในการกระทำของพลเมือง จึงหมายถึงทั้งกระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจในตนเองและการสนับสนุนอย่างมืออาชีพของผู้คนซึ่งทำให้พวกเขาสามารถเอาชนะความรู้สึกไร้อำนาจและขาดอิทธิพลและรับรู้และใช้ทรัพยากร และเป็นกระบวนการในการได้รับโอกาสขั้นพื้นฐาน การเสริมพลังยังรวมถึงการส่งเสริมและพัฒนาทักษะในการพึ่งพาตนเองโดยมุ่งเน้นที่การจัดความจำเป็นในการขอความช่วยเหลือจากผู้อื่นหรือจากการกุศล

มุมมองของการเข้ามีส่วนร่วมกับชุมชน การเสริมสร้างพลังพลเมืองหมายถึง โอกาสและความสามารถในการเข้าถึงที่จัดสรรกระจายอยู่ในชุมชนโดยผู้นำและตัวแทนของพวกเขาไม่ว่าจะอยู่ในสนามหรือพื้นที่สังคมใด ทั้งนี้เพื่อพัฒนาขีดความสามารถที่มีคุณค่าต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและการตัดสินใจของชุมชน แต่อาจมองได้ในความรู้ และแง่มุมอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตประจำวันของพวกเขา

จากการทบทวนวรรณกรรมพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย และการเสริมพลังพลเมือง สรุปความเป็นพลเมืองที่เป็นเป้าหมายในกระบวนการเสริมพลังของสภาพลเมือง ดังนี้ 1. พลเมืองที่กระตือรือร้นเข้ามีส่วนร่วม (active citizen) เพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหาส่วนรวม

2. มีความมั่นใจในอำนาจของตนเองในฐานะพลเมืองเพื่อกำหนดชีวิตตนเอง (self-efficacy) และ 3. สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นในการขับเคลื่อนการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของส่วนรวม

2.2 การเสริมสร้างพลังพลเมือง กับชุมชนเข้มแข็ง

งานศึกษาการเสริมพลังพลเมือง มีความใกล้เคียงกับงานส่งเสริมหรือพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง

คีธ ฟอล์ค (Keith Faulks, 2000) กล่าวว่า ภายใต้สำนักคิดทางสังคมวิทยาการเมืองอย่างแนวคิดแบบ พฤติกรรมนิยม และพหุนิยมต่างเชื่อกันว่า ระบบการเมืองการปกครองจะมีเสถียรภาพได้จำเป็นต้องอยู่บนพื้นฐานของประชาสังคมที่เข้มแข็ง มีการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นของสมาชิกชุมชน ซึ่งความหมายนี้ ประชาสังคมไม่ได้ขึ้นกับอยู่กับรัฐที่เป็นผู้ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายและกรอบการเมืองที่ถูกกำหนดโดยรัฐ แต่ขึ้นกับความโน้มเอียง (orientations) ทศนคติ (attitudes) และเป้าหมาย (goals) ของพลเมืองที่จะดำเนินกันเอง ซึ่งเป็นชุดทัศนคติและความเชื่อทางการเมืองของผู้คนร่วมกัน ลักษณะของความเป็นพลเมืองและความเชื่อถือต่อระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทนภายในประชาสังคมเอง

มาร์เซลโล่ บาเคโร (Marcello Baquero, 2004) เห็นว่าประชาสังคมยังต้องการคนที่มีคุณธรรมแบบพลเมือง หรือคุณธรรมเพื่อส่วนรวม (civic virtues) ที่สนใจในประเด็นปัญหาของสาธารณะ

เรื่องราวทาง การเมือง สนใจการเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่ม ทั้งนี้เพื่อให้เกิด การสร้างความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนผลประโยชน์กันอย่างมีน้ำใจกว้าง และรู้จักการให้อภัยกันและกัน (relations of reciprocal tolerance) บนพื้นฐานของความร่วมมือและสมานฉันท์ระหว่างกันของบุคคล ซึ่งแนวคิดของ Baquero นี้ช่วยให้เข้าใจในเรื่องประชาสังคมในทางปฏิบัติ มากขึ้น นอกเหนือไปจากความหมายของ “ส่วนรวมที่ไม่ใช้รัฐ” ที่สายเสรีนิยมกล่าวถึงกันทั่วไป และการรวมตัวของประชาสังคมที่มีความเข้มแข็งนี้ช่วยให้ประชาธิปไตยมีเสถียรภาพได้

ปารีชาติ วลัยเสถียร กล่าวถึงหลักการพัฒนาชุมชนไว้อีก 3 หลัก (ปารีชาติ วลัยเสถียร, 2532, อ้างถึงใน ณรัชชอร์ ศรีทอง, 2558, น. 42) คือ **หลักการสมดุลของการพัฒนา** ในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมในลักษณะองค์รวม (holistic approach) **หลักการพึ่งตนเอง** ประชาชนในชุมชนต้องมีอิสระในการคิด ตัดสินใจและปฏิบัติโดยใช้ภูมิปัญญาของตนเองและใช้ทรัพยากร ในชุมชนให้ได้มากที่สุด ซึ่งเมื่อชุมชนได้เรียนรู้ และปฏิบัติมากขึ้น จะเกิดความเชื่อมั่น และความรู้สึกที่จะพึ่งตนเองสูงขึ้นบนพื้นฐานของ ความเสมอภาค มีอำนาจต่อรอง มีสิทธิ มีเสียง เพื่อนำไปสู่การพัฒนา ที่ยั่งยืน (sustainable development) และ**หลักความเข้าใจใน วัฒนธรรมท้องถิ่น** เพราะแต่ละท้องถิ่นมีขนบธรรมเนียม ประเพณีและ วัฒนธรรมของตนเอง การดำเนินกิจกรรมพัฒนาชุมชนจึงควรสอดคล้องกับ วัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของประชาชนในชุมชน และเพื่อพัฒนาชุมชน ปารีชาติ (ปารีชาติ วลัยเสถียร, 2543) เสนอหลักการที่สำคัญของชุมชนเข้มแข็ง ไว้คือ

1. การมีส่วนร่วม และกระบวนการเสริมสร้างการมีส่วนร่วม การพัฒนาชุมชนต้องส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนอย่าง เต็มกำลัง ในทุกขั้นตอนของการทำงาน

2. การเรียนรู้และกระบวนการเสริมสร้างการเรียนรู้

3. การพัฒนาและเสริมสร้างผู้นำชุมชน ด้วยการพัฒนาความรู้และ ทักษะของผู้นำชุมชน

4. การสร้างทีมงานและเครือข่าย เพื่อพัฒนาความเข้มแข็งของ ชุมชน

5. การติดตามและประเมินผลในงานพัฒนา

ซึ่งกระบวนการความเข้มแข็งของชุมชน ภายใต้หลักการสำคัญ เป็นกระบวนการส่งเสริมสมาชิกชุมชนให้เรียนรู้ความเป็นพลเมืองผ่าน การปฏิบัติได้ตลอดเวลา

คณะอนุกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหา วิฤตภาคใต้ (2546, น.60) กล่าวว่าชุมชนเข้มแข็งจะมีลักษณะสมาชิกของ ชุมชน ดังนี้

1. มีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและชุมชนที่จะแก้ไขปัญหา และพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง

2. พร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนและชุมชน

3. มีพลวัตรหรือมีกระบวนการของชุมชนที่เคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา

4. ผู้นำจะเปิดโอกาสให้กับสมาชิกทั้งหมดมีส่วนร่วม โปร่งใส และ พร้อมที่จะได้รับการตรวจสอบ

5. สมาชิกมีการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน
6. สมาชิกร่วมทำแผนการพัฒนาทุก ๆ ด้านของชุมชน ที่มุ่งการพึ่งตนเอง เอื้อประโยชน์ต่อสมาชิก และมุ่งหวังการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน
7. การพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอก เป็นการพึ่งเพียงเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด ไม่ใช่การพึ่งพาตลอดไป

นภภรณ์ หะวานนท์ และคณะ (2550, น. 147 และ 150) กล่าวถึงชุมชนที่เข้มแข็ง ต้องสามารถจัดการสังคมของชุมชนให้ร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน มีศักยภาพใช้กลไกที่มีอยู่ในท้องถิ่น เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการจัดการปัญหา และ มีส่วนร่วมกันในการแก้ไขปัญหา เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนได้ ซึ่ง นภภรณ์ และคณะ เสนอตัวชี้วัดไว้ดังนี้

1. การแก้ไขปัญหาของชุมชนโดยไม่ต้องพึ่งภายนอก
2. ตอบสนองความต้องการของชุมชนโดยองค์กรในท้องถิ่น
3. ความสำเร็จของการแก้ไขปัญหาคือการส่งผ่านปัญหาสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
4. โดยมีเงื่อนไขสำคัญคือ
  - 4.1 ผู้นำ คือ การมีผู้นำที่ชุมชนมีความศรัทธา มีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้นำ มีการยอมรับนับถือผู้นำ ผู้นำมีใจเปิดกว้าง
  - 4.2 ความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในชุมชน คือมีความกลมเกลียว มีสวัสดิการสังคมของชุมชน มีความร่วมมือคัดค้านโครงการที่ไม่มีประโยชน์ และมีการช่วยเหลือกันทางด้านแรงงาน

5. การเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะโดยสมัครใจของสมาชิกชุมชน
6. มีการตรวจสอบการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานในชุมชน
7. มีการสร้างกระบวนการเชื่อมโยง ระหว่างชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

สำหรับ สนธยา พลศรี (2547) ชุมชนเข้มแข็ง คือ ชุมชนที่ประกอบด้วยสมาชิก ดังนี้

1. มีจิตสำนึกชุมชน (community consciousness) สมาชิกสำนึกว่าตนเองเป็นเจ้าของชุมชน มีความตั้งใจที่จะเข้าร่วม รับผิดชอบปัญหาต่าง ๆ กับบุคคลอื่น ๆ อย่างเท่าเทียมกัน มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของชุมชนร่วมกัน

2. มีจิตวิญญาณชุมชน (community spirituality) คือ สมาชิกมีความจงรักภักดีต่อชุมชนเสียสละทำงานเพื่อชุมชน หวังแทนชุมชน มีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกัน ทำให้ชุมชนมีชีวิตจิตใจ มีจิตวิญญาณชุมชน ทำให้เกิดพลังที่ทำให้คนและชุมชนมีความสุข

3. เป็นชุมชนเรียนรู้ (community learning) คือ สมาชิกช่วยเหลือเรียนรู้ เป็นกลุ่ม ตื่นตัว รู้ข่าวคราวในด้านต่าง ๆ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม การเมืองนอกชุมชน และความรู้เกี่ยวกับชุมชนที่เป็นผลมาจากการปฏิบัติหรือประสบการณ์ที่ได้รับร่วมกัน หรือเป็นกระบวนการเรียนรู้และการตัดสินใจร่วมกัน ความรู้ที่เกิดขึ้นจึงเป็นการเรียนรู้ซึ่งกันและกันผ่านการแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

4. มีความเข้มแข็งคือประชาชนรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่น ด้วยจิตสำนึก ผนึกกำลังกัน แก้ไขปัญหาของชุมชน ซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้ร่วมกัน ไม่ใช่ต่างคนต่างทำ

5. มีการจัดการชุมชนที่ดี (community management) คือ สมาชิกของชุมชน มีความสามารถในการจัดการตนเองและชุมชน ได้ วางแผน จัดกระบวนการ ดำเนินงานและ ประเมินผลการพัฒนาชุมชนตนเองได้

6. มีเครือข่ายชุมชน คือ มีกระบวนการเชื่อมโยงสมาชิกในกลุ่มและองค์กรชุมชนต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ด้วยระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและการประชาสัมพันธ์ด้วยความสมานฉันท์

จะเห็นว่าความเป็นชุมชนเข้มแข็งไม่สามารถแยกออกจากสมาชิกชุมชนที่เข้มแข็ง พลเมืองจึงไม่อาจแยกออกจากชุมชน สอดคล้องกับที่ สนธยา พลศรี (2547, น. 49) กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการพัฒนาคนและกลุ่ม คนในชุมชน ให้มีศักยภาพเพียงพอและร่วมมือกัน ปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและชุมชน ตามแผนและโครงการที่กำหนดไว้ ทั้งการใช้พลังของชุมชนและการสนับสนุนจากภายนอกชุมชน ชุมชนเข้มแข็งคือชุมชนที่พึ่งตนเองได้และมีความสุข คนในชุมชนมีจิตสำนึก ร่วมกัน รวมตัวกันในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนกันในการกระทำบางอย่าง ด้วยความรักและความเอื้ออาทรต่อกัน ภายใต้ระบบการจัดการให้เกิดความรู้สู้ร่วมกัน เพื่อประโยชน์สาธารณะ อาจเป็นกลุ่มเล็กกระจุกกระจาย แต่สามารถติดต่อสื่อสารกันได้จนกลายเป็นองค์กร (community organization) และเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายย่อย ๆ (community

network) ทำให้เกิดโครงสร้างที่มีความสัมพันธ์ในแนวตั้งด้วยความสมานฉันท์แล้ว ก็จะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง (civil community) ขึ้น

และมีลักษณะอื่น ๆ ที่ส่งเสริมคือ การมีผู้นำชุมชน (community leadership) เป็นผู้เชื่อมประสานแนวความคิดต่าง ๆ ของสมาชิกและองค์กรชุมชน เพื่อนำไปปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม สมาชิกมีความเข้มแข็งพอที่จะช่วยเหลือหรือพึ่งตนเองได้ ทั้งในเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง สังคมและวัฒนธรรม ทั้งในยามปกติและประสบกับภาวะวิกฤตต่าง ๆ เป็นชุมชนสงบสุข ที่เป็นผลสืบเนื่องจากการพัฒนาคนให้มี คุณภาพ และเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน ให้ชุมชนดำรงอยู่และดำรงต่อไปได้ โดยไม่ล่มสลาย

สำหรับ เสกสรรค์ สนวา และคณะ (2560, น. 55-63) ได้อธิบาย คุณลักษณะของสมาชิก ในชุมชนภายใต้ระบอบประชาธิปไตยว่าเป็น ความเป็นพลเมือง (citizen) ภายใต้รัฐธรรมนูญที่คุณลักษณะ 7 ประการ ภายใต้ปัจจัยสนับสนุนของ ผู้นำชุมชนและผู้นำท้องถิ่น ความร่วมมือของ องค์กรทุกภาคส่วน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชน
2. การมีความรับผิดชอบ
3. การยึดหลักกฎหมาย
4. การเคารพสิทธิของตนเองและสิทธิของผู้อื่น
5. หลักความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน
6. หลักการกล้าคิดกล้าตัดสินใจ และ
7. หลักความเสียสละ

ทำให้เห็นความชัดเจน ของความสัมพันธ์ของการส่งเสริมความเป็นพลเมืองกับชุมชนเข้มแข็ง

วชิราภรณ์ สุรธนะสกุล และคณะ (2560, น. 1-14.) นำเสนองานวิชาการความเข้มแข็งของชุมชนในประเทศและต่างประเทศ และสรุปแนวคิดชุมชนเข้มแข็งในประเทศไทยว่าเป็น ชุมชนที่มีเป้าหมายร่วมกัน การมีส่วนร่วมของชุมชน เครือข่ายความร่วมมือ การเรียนรู้ของชุมชน ทุนภูมิสังคม สมรรถนะชุมชน การบริหารจัดการชุมชน และแนวคิดในต่างประเทศของชุมชนเข้มแข็งในประเทศสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย และประเทศญี่ปุ่น มีแนวคิดสอดคล้องกัน คือ การมีส่วนร่วมของชุมชน การเรียนรู้ของชุมชน เครือข่ายความร่วมมือ ทุนภูมิสังคม การบริหารจัดการชุมชน และได้สังเคราะห์องค์ประกอบการเสริมสร้างความเข้มแข็ง ของชุมชนในประเทศและต่างประเทศ ไว้ว่าประกอบด้วย การมีส่วนร่วมของชุมชน เครือข่ายความร่วมมือ มีเป้าหมายร่วมกัน มีการเรียนรู้ของ ชุมชน มีทุนภูมิสังคม สมรรถนะของชุมชน และการบริหารจัดการชุมชน

จากการทบทวนแนวคิด หลักการของการเสริมสร้างพลังพลเมือง จากงานวิชาการที่เกี่ยวข้องดังกล่าวมาแล้ว พบองค์ประกอบ คุณลักษณะ หลักการสำคัญของการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในชุมชนเข้มแข็ง และจำแนกหลักการสำคัญในระดับสมาชิกชุมชนหรือบุคคล (individual) และ ระดับชุมชน (collective) ได้ดังนี้

ระดับสมาชิกชุมชนหรือบุคคล (individual) คือ

1. เชื่อมมั่นในศักยภาพของตนและชุมชนที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง

2. มีความเข้มแข็ง พอที่จะช่วยเหลือหรือพึ่งตนเองได้ ทั้งใน เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง สังคมและวัฒนธรรม ทั้งใน ยามปกติและ ประสบกับภาวะวิกฤตต่าง ๆ

3. สามารถจัดการตนเองและชุมชนได้ ด้วยการวางแผน จัดกระบวนการ ดำเนินงานและประเมินผล

4. เข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนพร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหา ของตนและชุมชน ผนึกกำลังร่วมแก้ปัญหา ไม่ต่างคนต่างทำ เรียนรู้ ตื่นตัว แลกเปลี่ยนข้อมูล อยู่ในระบบการสื่อสารของชุมชน

5. มีความรับผิดชอบ กล้าคิดกล้าตัดสินใจ เสียสละ ยึดหลัก กฎหมาย เคารพสิทธิตนเองและสิทธิของผู้อื่น ยึดหลักความเสมอภาคและ เท่าเทียมกัน มีสำนึกเป็นเจ้าของ และหวงแหน

6. ความเป็นผู้นำที่สามารถ ประสาน ความคิดของสมาชิก ให้โอกาสแสดงความคิดเห็นไม่ผูกขาดความคิดหรือเป็นเจ้าของชุมชน ประสานแนวความคิดต่าง ๆ ของสมาชิกและองค์กรชุมชน เพื่อนำไป ปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม

ระดับชุมชน (collective) คือ

1. การมีส่วนร่วม การรวมตัวกันในลักษณะหุ้นส่วน เปิดโอกาส ให้กับสมาชิกทั้งหมดเข้ามามีส่วนร่วม โปร่งใส และพร้อมที่จะให้ตรวจสอบ

2. มีเป้าหมายและมีทิศทางร่วมกัน มุ่งพึ่งตนเอง เอื้อประโยชน์ ต่อสมาชิกชุมชนทุก ๆ คน และมุ่งพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

3. เป็นการเรียนรู้ของชุมชนผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการชุมชน ในกระบวนการเรียนรู้และตัดสินใจร่วมกัน เป็นการพัฒนาคุณภาพ ของคนในชุมชน มีการสร้างผู้นำ สร้างกลุ่ม และเสริมสร้างทักษะ ความสามารถในด้านต่าง ๆ ของสมาชิก

4. เป็นกระบวนการจัดองค์กรและกลุ่ม และนำกลวิธีหรือวิธีการ ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความรู้สึก ร่วมเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และดำเนินงาน โดยทุนสังคม ใช้คนและทรัพยากรในชุมชนเป็นสำคัญ กระบวนการ เชื่อมโยงสมาชิกในกลุ่มและองค์กรชุมชนต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ด้วยระบบ การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ สร้างความสัมพันธ์แนวดิ่ง และการประชาสัมพันธ์ด้วยความสมานฉันท์

5. มีกระบวนการของชุมชนที่เคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจนเป็น วิถีของชุมชน ภายใต้อำนาจสนับสนุนของผู้นำ

6. มีลักษณะเป็นประชาธิปไตย

7. การพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอก เป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชน สามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด ไม่ใช่การพึ่งพาตลอดไป

หลักการหลายประการสอดคล้องกับการศึกษาในปี 2560 ผลการเรียนรู้กระบวนการในการดำเนินโครงการปฏิบัติการเสริมสร้าง พลังพลเมือง ตามหลักการ KRATIB คือ

1. ความรู้ - Knowledge กล่าวคือ การทำงานอย่างมีความรู้ ความเข้าใจ และใช้ทักษะในทุกขั้นตอน ความรู้ได้ทำให้การทำงานของ พลเมืองที่ต้องการสร้างการเปลี่ยนแปลงสามารถนำไปใช้เป็นแนวทาง ในการทำงาน มีเนื้อหาในการขับเคลื่อน เพิ่มคุณค่าในงานพลเมือง

2. พื้นที่เปิด เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ - Room เป็นพื้นที่ที่กลุ่มต่าง ๆ ในสังคมสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้ตามประสงค์ ดังพื้นที่โรงเรียนพลเมืองที่สามารถแสดงความคิดเห็น หาความรู้ สร้างความร่วมมือ

3. เป้าหมายร่วม - Aim เป็นเป้าหมายที่กำหนดร่วมกัน ตามความต้องการและบริบทของพื้นที่ เป้าหมายสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสมและมีได้หลายระดับ เช่น เป้าหมายของการแก้ไขปัญหาประเด็นหนึ่ง ๆ ร่วมกัน หรือเป้าหมายของการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นชุมชนไม่ச்சีลิตีขายเสียงร่วมกัน

4. ความไว้วางใจกันและการทำงานร่วมกันเป็นทีมงาน - Trust and Team เพราะความไว้วางใจและมั่นในทีมงานจะนำไปสู่ความสำเร็จ และสร้างความร่วมมือระหว่างการทำงาน มีบทบาทในการทำงานชัดเจน เพื่อดำรงให้กระบวนการทำงานร่วมกันมีความต่อเนื่อง ทั้งที่กลุ่มหรือเครือข่ายทำงานนั้นมีความหลากหลาย ดังที่ปรากฏในเครือข่ายต่าง ๆ

5. พลังในตนเองและในชุมชน และการไม่พึ่งพา - Inside out and Independent ความต้องการสร้างการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากสำนึกในตน หรือความต้องการการเปลี่ยนแปลงของชุมชน และความเชื่อมั่น ในศักยภาพว่าตนและชุมชนพึ่งพาตนเองได้ คือ สิ่งที่น่าพาความมุ่งมั่นยั่งยืน ในการแก้ไขปัญหาหรือการพัฒนาให้บรรลุเป้าหมาย แม้ได้มีการส่งเสริมหรือสนับสนุนจากภายนอกก็ตาม

6. การลงมือทำด้วยตนเอง - By themself and Be yond ในที่นี้ การลงมือทำหรือลงมือปฏิบัติในฐานะพลเมือง เป็นคุณลักษณะสำคัญของพลเมืองที่กระตือรือร้น (active citizen) ในที่นี้การทำการใด ๆ ในฐานะพลเมืองกระตือรือร้นเพื่อแก้ปัญหา พัฒนา หรือมีส่วนร่วมใด ๆ มีความหมาย

ครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตและในชุมชน ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม (สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง, 2560)

จากการทบทวนแนวคิดเสริมสร้างพลังพลเมืองกับชุมชนเข้มแข็ง สรุปลักษณะองค์ประกอบคุณลักษณะและหลักการส่งเสริมพลังพลเมืองของกลุ่ม ชุมชน หรือการรวมตัวเพื่อเสริมสร้างพลังพลเมือง ได้มีมิติกระบวนการทำงาน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมและให้ทุกคนเข้าร่วม (Inclusion/participation)
2. การสนับสนุนด้านความรู้และข้อมูลข่าวสาร (Knowledge / Information)
3. การมีบทบาทหน้าที่และระบบในการสนับสนุนอย่างเหมาะสม (System / function)
4. ความร่วมมือและการบูรณาการ (Collaboration/Integration)
5. การเรียนรู้แบบองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning organization)

2.3 แนวคิดสภาพพลเมือง

สภาพพลเมือง แนวคิดที่ได้รับความสนใจในทางปฏิบัติและมิงาน วิชาการศึกษาตั้งแต่หลังรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 และการก่อตั้ง สภาพพัฒนาการเมืองเป็นต้นมา

สวิง ตันอุด อดีตสมาชิกสภาพัฒนาการเมือง และคณะ (2556) ให้ความหมายของสภาพพลเมือง ไว้ว่า และได้ศึกษาสภาพพลเมือง หรือ สมัชชาพลเมือง ในต่างประเทศพบรูปแบบของสภาพพลเมือง พบว่า

ในประเทศสหรัฐอเมริกา รัฐโอเรกอน (Oregon) มีรูปแบบ Town Meeting หรือสภาเมือง ที่ทำหน้าที่นิติบัญญัติ ออกข้อบัญญัติและออกกฎหมาย และให้ประชาชนสามารถเสนอกฎหมาย และการตรากฎหมายสามารถทำได้ โดยประชาชนลงประชามติของประชาชน

ญี่ปุ่น ประเทศที่การปกครองส่วนท้องถิ่นมีความเข้มแข็ง ประชาชนมีบทบาทในการมีส่วนร่วมทางการเมืองกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จุดแข็งของพลเมืองอยู่ที่การมีส่วนร่วมต่อสังคม เกิดการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมทางสังคม ไม่มีชื่อเรียกเฉพาะ แต่มีเครือข่ายมีความร่วมมือที่หลากหลายทำให้เกิดความเข้มแข็งของภาคพลเมือง

อินโดนีเซีย มีกลไกการมีส่วนร่วมของพลเมืองทุกระดับ เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมโดยไม่เน้นการรวมตัวเป็นองค์กร ที่จะทำให้เกิดโครงสร้างและแข็งตัว ไม่มีชื่อเรียกเฉพาะ แต่มีกองเลขานุการ ซึ่งเป็นหน่วยงานรัฐสนับสนุนงบประมาณ และประสานอำนวยความสะดวกให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และการตัดสินใจในโครงการที่มีผลกระทบต่อประชาชน

ในประเทศไทย รูปแบบการรวมตัวของพลเมืองเพื่อเป้าหมายของการทำงานเพื่อส่วนรวม ปรากฏในหลายพื้นที่ ได้แก่ สภาขอนแก่น สภาลมหายใจเชียงใหม่ สภาพลเมืองอำนาจเจริญ สภาพลเมืองจังหวัดราชบุรี

ในงานศึกษาของ สวิง ตันอุต (2556) และธัญ (2557) กล่าวถึงหลักการและแนวคิดสภาพลเมือง ว่ามีพื้นฐานมาจากแนวคิดประชาธิปไตยทางตรงที่ต้องการให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและความเป็นไปของสังคมการเมืองของตน ซึ่งพัฒนาจากประชาธิปไตยทาง

ตรงของกรีก ซึ่งเมื่อเกิดประชาธิปไตยแบบตัวแทนในเมืองที่มีพลเมืองจำนวนมากประชาชนทุกคนไม่สามารถเข้ามีส่วนร่วมทางตรงได้ การเกิดขึ้นของสภาพลเมืองจึงเกิดขึ้นเพื่อเกิดขึ้นเพื่อเปิดพื้นที่ในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับชุมชน ตำบล ไปจนถึงระดับชาติ ให้พลเมืองทุกคนที่ต้องการจะแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและความเป็นไปของพลเมืองด้วยตนเอง

ธัญ เกตุวงกต (2557) เสนอไว้ในบทความว่า มีการพยายามกำหนดนิยามความหมาย ชื่อ โครงสร้าง อำนาจหน้าที่ ที่มา ของสภาพลเมือง รวมทั้งงบประมาณ ไว้ตามอำนาจของหน่วยงาน ธัญ เห็นว่า สภาพลเมือง หรือสมัชชาพลเมือง เป็นชื่อที่กำหนดได้ตามหน่วยงานที่มีอำนาจนั้น และแสดงถึงความคิดความเข้าใจขององค์กรนั้น ๆ ต่อสภาพลเมือง เช่น คณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญเห็นว่าสมัชชาพลเมืองเป็นพื้นที่กลางของการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมที่จะมาทำงานร่วมกัน และเพื่อแลกเปลี่ยนพูดคุย กำหนดทิศทางการพัฒนา สำหรับราชการ ส่วนภูมิภาค หรือกระทรวงมหาดไทย สมัชชาพลเมืองหรือสภาพลเมือง จะเป็นเสมือนองค์กรในกำกับของมหาดไทย และเป็นช่องทางสร้างความชอบธรรมจากความเห็นชอบของประชาชนในการดำเนินนโยบายต่าง ๆ ผ่านช่องทางของสมัชชาพลเมืองหรือสภาพลเมืองดังกล่าว ซึ่งแนวคิดหรือมุมมองดังกล่าวไม่สอดคล้องกับการเป็นพื้นที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและตรวจสอบด้วยตนเอง ขณะเดียวกันกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หากสภาพลเมืองหรือสมัชชาพลเมืองจะอยู่ภายใต้การกำกับขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็จะกลายเป็นส่วนหนึ่งของท้องถิ่น ไม่ได้เป็นพื้นที่สำหรับการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงเช่นเดียวกันสำหรับภาคประชาสังคมซึ่งสามารถเป็นพื้นที่ที่เปิดกว้างสำหรับประชาชน

ในการมีส่วนร่วมได้อย่างแท้จริง บทความของธัญ การส่งเสริมสภาพเมืองหรือสมัชชาพลเมือง ผ่านสภาองค์กรชุมชน สภาพัฒนาการเมือง หรือสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน เป็นแนวคิดเพียงกว้าง ๆ ที่ต้องคำนึงถึงบทบาทและความซับซ้อน และเสนอให้ภาคประชาสังคมตั้งคำถามว่าจำเป็นต้องให้รัฐเข้ามาสนับสนุนและส่งเสริมหรือไม่ รวมทั้งให้คำนึงถึงหลักการสำคัญของการเป็นพื้นที่สาธารณะของประชาชนในการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย เพื่อคืนอำนาจให้แก่ประชาชน ประชาชนมีสิทธิในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการตัวเองในระดับพื้นที่

ชำนาญ จันทร์เรือง (2561) นำเสนอในบทความว่า สภาพพลเมือง (Civil Juries หรือ Citizen Juries) เป็นรูปแบบที่ใช้ในสหรัฐอเมริกาตั้งแต่ทศวรรษ 70 มีการคัดเลือกลูกขุนมาจำนวนหนึ่งเพื่อทำหน้าที่พิจารณากิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งอาจจะใช้ระยะเวลาไม่นานแล้วแต่ภารกิจสภาพเมืองนี้จะเป็นตัวแทนของกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ (Interest Groups) โดยคณะลูกขุน (ซึ่งของไทยเราผมใช้คำว่า “สภาพพลเมือง” แทนเพื่อมิให้สับสนกับคำว่าลูกขุนในระบบศาล) จะทำหน้าที่ฟังการอภิปราย หรือการชี้แจงของฝ่ายต่าง ๆ รวมทั้งซักถาม และฟังเหตุผลของแต่ละฝ่าย เรื่องราวต่าง ๆ ที่จะเข้าสู่สภาพเมืองนี้จะเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับนโยบายสาธารณะที่จะต้องร่วมกันตัดสินใจโดยใช้หลักการมีฉันทามติร่วมกัน (concensus) แทนการโหวตเพื่อเอาแพ้เอาชนะ

ชำนาญ จันทร์เรือง ยังได้เสนอ หลักการและแนวคิดสภาพพลเมืองหรือสมัชชาพลเมือง ไว้ว่า มีพื้นฐานมาจากแนวคิดประชาธิปไตยทางตรงที่ต้องการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และความเป็นไปของสังคมนगरเมืองของตน ซึ่งมีรากฐานมาตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ ที่มีการประชุมเมืองเพื่อให้พลเมืองของกรีกเข้ามามีส่วนร่วม

ในการดำเนินนโยบายต่าง ๆ ต่อมาสังคมมีขนาดใหญ่โตจนไม่สามารถก่อให้เกิดประชาธิปไตยทางตรงแบบกรีกโบราณได้อีก จึงก่อให้เกิดแนวคิดประชาธิปไตยแบบมีตัวแทนให้พลเมืองของรัฐเป็นผู้เลือกผู้แทนไปทำหน้าที่แทนตน ซึ่งประชาธิปไตยแบบมีตัวแทนมีข้อจำกัดของการตอบสนองต่อประชาชน แนวทางหนึ่งของการพยายามแก้ปัญหาของประชาธิปไตยแบบตัวแทน ดังกล่าวคือ แนวคิดเรื่องสภาพพลเมืองหรือสมัชชาพลเมือง แนวคิดที่จะเปิดพื้นที่ในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับชุมชน ตำบล ไปจนถึงระดับชาติให้พลเมืองทุกคนที่ต้องการแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและความเป็นไปของพลเมืองด้วยตนเอง ซึ่งชำนาญ เห็นว่า สภาพพลเมืองและสมัชชาพลเมือง ไม่มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญ เพียงเป็นคำ ที่องค์กรต่าง ๆ เลือกใช้เป็นเสมือนสัญลักษณ์ ที่แสดงถึงแนวทางหรือความคาดหวังขององค์กรนั้น ๆ ต่อการกำหนดรูปแบบโครงสร้าง ดังที่องค์กรนั้น ๆ คาดหวังไว้ สอดคล้องกับงานที่ ธนัย (2557) ได้ศึกษาไว้

ในภาคประชาชน สภาพพลเมืองจึงมีความหมายของการรวมตัวของพลเมืองในพื้นที่สาธารณะ เพื่อกระทำการใด ๆ โดยมีรูปแบบการรวมตัวของพลเมืองเพื่อเป้าหมายของการทำงานเพื่อส่วนรวมที่ปรากฏในหลายพื้นที่ เช่น องค์กรที่มีลักษณะเป็นทางการ องค์กรที่ไม่มีลักษณะเป็นทางการ องค์กรจัดการตนเองจังหวัดเชียงใหม่ สภาขอนแก่น ดังรายงานวิจัยของ สวิง ต้นอุดม และคณะ, (2556) ศึกษารูปแบบสภาพพลเมือง ที่กล่าวไว้ว่า

ในประเทศไทย มีสภาพพลเมืองที่มีลักษณะเป็นองค์กรทางการและไม่เป็นทางการ โดยจำนวนไปไม่น้อย องค์กรที่มีรูปแบบเป็นทางการ คือ สภาองค์กรชุมชน และ สภาเกษตรกรแห่งชาติ หรือแม้แต่ สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และสภาพัฒนาการเมือง ลักษณะองค์กร

มีความเหมือนกัน คือ โครงสร้างที่แข็งตัว ยึดความเป็นตัวแทนที่มาจากกลุ่มหรือองค์กร ต้องผ่านการขึ้นทะเบียน ซึ่งลักษณะองค์กรดังกล่าวจากการศึกษาของสวิง และคณะ เห็นว่าไม่สามารถทำหน้าที่ได้เต็มที่ไม่ว่าด้านการให้คำปรึกษาหรือพัฒนานโยบายสาธารณะ

องค์กรที่มีรูปแบบไม่เป็นทางการ ซึ่งเป็นองค์กรในระดับท้องถิ่น ตัวอย่าง สถาบันพัฒนาทรัพยากรและเกษตรกรยั่งยืนแม่ทา ตำบลแม่ทา อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ที่คือการรวมกลุ่มเครือข่ายพลเมืองในระดับท้องถิ่น ไม่มีโครงสร้าง ไม่มีการดำรงตำแหน่งที่แน่นอน ทำหน้าที่ในการเชื่อมประสาน ระดมความคิดเห็น พัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายของชุมชน สร้างส่วนร่วมของชุมชนในการตรวจสอบการดำเนินงานของหน่วยงานของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งงานศึกษาพบว่าสามารถเชื่อมประสานงาน ร่วมกำหนดนโยบายสาธารณะ กับหน่วยงานในพื้นที่และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ ตัวอย่างของสถาบันพัฒนาทรัพยากรและเกษตรกรยั่งยืนแม่ทาดังกล่าว สอดคล้องกับ**องค์กรจัดการตนเองในจังหวัดเชียงใหม่** ที่สวิง ตันอุด (2560) ได้ศึกษาไว้ ว่าเป็นการรวมตัวของภาคประชาชนในการจัดการตนเองของประชาชนเชียงใหม่ พบเป็นกลุ่มเครือข่ายพลเมืองจิตสาธารณะ ทั้งการทำกิจกรรมและการพัฒนานโยบายสาธารณะ ตรวจสอบการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานรัฐ ในประเด็นที่หลากหลาย หรือประเด็นเฉพาะพื้นที่ การรวมกลุ่มจะทำกิจกรรมที่ต่อเนื่องและอาจปรับตามสถานการณ์ปัญหา

สภาพลเมืองเชียงใหม่มหานคร (ชำนานูญ จันทร์เรือง, 2561) แนวคิดของพลเมืองเชียงใหม่ที่เห็นพ้องในเจตนารมณ์ให้เชียงใหม่เป็นเมืองจัดการตนเอง และขับเคลื่อนสู่เชียงใหม่มหานคร โดยมีการรวบรวม

รายชื่อประชาชนเสนอ ร่างพระราชบัญญัติเชียงใหม่มหานคร ลักษณะของสภาพลเมืองเชียงใหม่มหานคร เป็นขบวนการขับเคลื่อนที่อาศัยความร่วมมือจากกลุ่มคนหลากหลาย ทั้งนักวิชาการ ประชาสังคม นักธุรกิจ และองค์กรชุมชน ที่มองเห็นปัญหาร่วมกันของการนำนโยบายจากส่วนกลางมาบังคับใช้กับจังหวัดเชียงใหม่ และจัดให้มีกิจกรรมเพื่อขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมาย โดยเสนอร่างพระราชบัญญัติที่เกิดจากความเห็นพ้องต้องกันดังกล่าว เพื่อผลักดันให้เชียงใหม่ยกเลิกการบริหารราชการส่วนภูมิภาค โดยคงส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นไว้ ให้มีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ สภาเชียงใหม่ และสภาพลเมือง มีการจัดเก็บภาษีเอง และส่งให้รัฐบาลกลางร้อยละ 30 ส่วนที่เหลือใช้บริหารจังหวัดในด้านต่างๆ โดยยกเว้นด้านการทหาร การศาล ระบบเงินตรา และการต่างประเทศ เป็นต้น การทำงานร่วมกันของกลุ่มต่าง ๆ ในสภาพลเมืองเชียงใหม่มหานคร ใช้หลักฉันทมติ (consensus) จากการประชุมไปเป็นทางออกในการแก้ไขปัญหา ซึ่งที่สำคัญคือเป็นการเปิดห้องเรียนประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยอย่างดี เช่น ประเด็นปัญหาคลองแม่ข่าที่เป็นประเด็นปรึกษาหารือร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหา และให้ชาวบ้านหรือประชาชนมีส่วนร่วมในการรับรู้หรือร่วมพิจารณาด้วย บนหลักการที่ว่า “ไม่มีใครรู้ปัญหาท้องถิ่นดีกว่าคนท้องถิ่น”

ในปี 2562 ภาคประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่ได้ก่อตั้ง สภาพลเมืองขึ้นอีกสภาหนึ่ง มีชื่อเฉพาะว่า **สภาลมหายใจเชียงใหม่** ชัชวาลย์ ทองดีเลิศ (2564) กล่าวถึงความเป็นมาและลักษณะของสภาดังกล่าวว่าเป็นการรวมตัวกันของประชาคมชาวเชียงใหม่ที่มีเป้าหมายร่วมกัน ใช้ระบบอาสาสมัครผลักดันงานตามความถนัดและความสนใจ มีการประสานงาน

ผ่านระบบสื่อสารภายในและแบบเปิดภายนอก และมีกิจกรรมที่มุ่งไปสู่เป้าหมายเดียวกัน โดยจะมีกลไกการทำงานเป็นองค์กรของประชาคมที่ทุกคนทุกฝ่ายร่วมกันเป็นเจ้าของ มีสมาชิกสองแบบคือ แบบองค์กรและแบบบุคคล จะมีกลไกงานเลขานุการ จัดการเรื่องเอกสาร รายชื่อ การรับสมัคร ประสานงานและสื่อสารภายใน สภาลมหายใจจะเปิดรับสมาชิกต่อเนื่อง เปิดประตูให้ทุกคนที่สนใจเข้าร่วมตลอดเวลา มีกิจกรรมมีหลากหลายฝ่ายเช่น ในเมือง ชนบท วิชาการและผลักดันนโยบาย สื่อสารสังคม ฯลฯ ตามความถนัดและสมัครใจของสมาชิกผู้เข้าร่วม และมีโครงการและกิจกรรมพิเศษ พื้นที่ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมทำงานของภาคประชาสังคมและสมาชิก ซึ่งผลการทำงานร่วมกันที่สำคัญของเครือข่ายภาคประชาชนในจังหวัดเชียงใหม่ คือการเสนอ “(ร่าง) พระราชบัญญัติ การบริหารจัดการเพื่ออากาศสะอาด พ.ศ...” ต่อประธานรัฐสภา เมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม 2563

องค์กรการจัดการตนเองในจังหวัดเชียงใหม่ สะท้อนให้เห็นว่า สภากลเมืองที่เกิดขึ้นในพื้นที่โดยภาคประชาชน ไม่ว่าจะใช้ชื่อเรียกหรือรูปแบบใด ได้สะท้อนอำนาจของพลเมืองในการปกครองและบริหารจัดการตนเองเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ตนเองต้องการเสมอ และแสดงให้เห็นชัดเจนของแนวทางการมีส่วนร่วมและการเป็นเจ้าของอำนาจการปกครองของพลเมือง ทั้งนี้ในงานศึกษา ของสวิง ต้นอุตุ ได้เสนอว่า สภากลเมืองในรูปแบบเหมาะสมกับประเด็นที่ไม่มีความซับซ้อน จะสามารถหาทางออกให้ข้อเสนอ และทิศทางได้ชัดเจนพอที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องให้ความสนใจได้ อย่างไรก็ตามในประเด็นที่มีความซับซ้อนทั้งปัญหาหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับปัญหามีบทบาทซ้ำซ้อนกัน สภากลเมืองต้องเลือกประเด็นที่เป็นเข็มมุ่งเพื่อหาข้อเสนอที่ชัดเจน

สภาเมืองขอนแก่น (Town Hall Meeting) เทศบาลนครขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น สภาเมืองขอนแก่นเริ่มต้นจากการจัดประชุมทำแผนพัฒนาเมืองแบบมีส่วนร่วมของเทศบาลนครขอนแก่นในปี 2540 รับฟังความเห็นและข้อเสนอแนะจากองค์กรภาคประชาชนในพื้นที่ที่มีต่อโครงการพัฒนาของเทศบาล ที่ได้รับความสนใจจากชาวเมืองขอนแก่นเป็นอย่างมาก ในปี พ.ศ. 2541 คณะผู้บริหารของเทศบาลจึงได้สานต่อแนวคิดในการจัดเวทีรับฟังข้อมูล ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะจากประชาชนชาวเมืองขอนแก่นที่มีต่อการบริหารงานและการดำเนินโครงการต่าง ๆ ของเทศบาล และในที่สุดได้พัฒนามาเป็นการจัดประชุมสภาเมืองที่สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน หลักการพื้นฐานที่สำคัญของการจัดประชุมสภาเมือง คือ ผู้บริหารของเทศบาลมีความเห็นว่าอำนาจในการบริหารเมืองของประชาชนมิได้จำกัดอยู่เพียงเฉพาะวันเลือกตั้งเท่านั้น หากแต่มีอำนาจอยู่ในมือตลอดเวลาจึงต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงและรับรู้ความเป็นไปของเมืองขอนแก่นมากที่สุด โดยเทศบาลต้องทำให้ประชาชนมีข้อมูลประกอบการตัดสินใจที่พร้อมที่สุดให้ความสำคัญกับการแลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นในวงกว้าง มีการเชิญให้กลุ่มคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง (Active citizen) เข้าร่วมอย่างทั่วถึง และจะเปิดโอกาสให้แก่ประชาชนทุกคนอย่างเท่าเทียมกันในการแสดงความคิดเห็น

โดยทั่วไป เทศบาลจะจัดการประชุมสภาเมืองขอนแก่นประมาณ 3 เดือนต่อครั้ง และมีประชาชนซึ่งเป็นตัวแทนองค์กรชุมชนในพื้นที่กว่า 140 แห่งเข้าร่วมประชุม การประชุมจะดำเนินการโดยคณะผู้บริหารของเทศบาล ประเด็นวาระต่าง ๆ จะถูกกำหนดขึ้นล่วงหน้าและแจ้งให้แก่องค์กรชุมชนรับทราบก่อนการเข้าประชุม และในการประชุมมักจะเริ่มต้น

วาระด้วยการนำเสนอประเด็นปัญหาและความจำเป็นในการดำเนินโครงการปรับปรุงพัฒนา มีการนำเสนอผลการศึกษาเบื้องต้นโดยนักวิชาการหรือคณะทำงานที่รับผิดชอบ และตามด้วยการเปิดเวทีให้มีการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจนถึงการหาข้อสรุปร่วมกันของที่ประชุม มติจากการประชุมสภาเมือง จะนำเข้าสู่ที่ประชุมสภาเทศบาลและคณะทำงานที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดแนวนโยบายที่เหมาะสมต่อไป

สรุปได้ว่า รูปแบบสภาเมือง (Town Hall meeting) มีรูปแบบเป็นพื้นที่ของการมีส่วนร่วมของประชาชน ที่มีโครงสร้าง ลักษณะเป็นทางการ และร่วมกับหน่วยงานในท้องถิ่น ที่รับฟังปัญหาของประชาชนอย่างชัดเจน ให้ประชาชนมีสิทธิแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ ของเมือง (ธีระศักดิ์ ฑีฆายุพันธุ์, 2559) เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการพัฒนาเมือง The Future of Khon Kaen : Active Citizen และเป็นเวทีในการกำหนดทิศทางการพัฒนาเมืองในระยะยาว

รูปแบบของสภาเมือง (Town Hall meeting) จึงมีความแตกต่างจากสภาพลเมือง (Citizen council) ที่สภาพลเมืองเป็นการรวมกลุ่มของพลเมืองเพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของชุมชนและส่วนรวมที่อาจลงมือกระทำการเพื่อแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง ไปจนถึงการมีส่วนร่วมพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายเสนอต่อหน่วยงานรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ ทั้งนี้การมีส่วนร่วมในกระบวนการของสภาพลเมืองในการศึกษาโครงการปฏิบัติการเสริมสร้างพลังเมืองจังหวัดร้อยเอ็ดนี้ มีสมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้าร่วมกับสภาพลเมืองด้วยในบทบาทหน้าที่ของพลเมืองมากกว่าในฐานะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังจะกล่าวในรายละเอียดต่อไป

สภาพลเมืองร้อยเอ็ด สำหรับสภาพลเมืองภายใต้โครงการปฏิบัติการเสริมสร้างพลังพลเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด สำหรับพื้นที่ร้อยเอ็ด การรวมตัวของพลเมืองใช้ชื่อสภาพลเมือง ที่ไม่ได้ติดกับโครงสร้างและหน้าที่ แม้จะมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ไว้เป็นแนวทางในการทำงานอยู่บ้าง และมีเป้าหมายในการทำงานสอดคล้องกับแนวคิดสภาพลเมือง ในฐานะพื้นที่ของการมีส่วนร่วมของพลเมือง แสดงให้เห็น ความสัมพันธ์ระหว่าง สภาพลเมืองกับการเสริมพลังพลเมือง ได้ดังนี้ คือ การเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนของประสบการณ์ การรับฟังข้อมูลที่เป็นประโยชน์ระหว่างกัน การเสนอข้อเสนอก่อนเพื่อแก้ไขปัญหา การสร้างเครือข่าย

สภาพลเมืองร้อยเอ็ดจึงมีลักษณะเป็นองค์กรที่ไม่เป็นทางการ เป็นการรวมตัวกันของพลเมืองที่มีจิตสาธารณะ ต้องการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม และเป็นพื้นที่สำหรับพลเมืองในการมีส่วนร่วม โดยกำหนดนิยามความหมายว่า **สภาพลเมือง (Citizen Council)** คือ กลุ่มพลเมืองที่รวมตัวกันทำงานด้วยจิตอาสา เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง การรวมตัวในรูปแบบกลุ่มอาสา เชื่อมโยงเครือข่าย สานความร่วมมือ และบูรณาการทรัพยากร เช่น องค์กรความรู้ บุคลากร และงบประมาณ เพื่อแก้ไขปัญหาารายประเด็นที่นำไปสู่ประโยชน์ของจังหวัดโดยรวม ซึ่งอาจเสนอเป็นนโยบายสาธารณะ หรือแนวทางพัฒนา หรือเป็นข้อปฏิบัติร่วมกันในชุมชน และเรียนรู้ร่วมกัน

ทั้งนี้ เพื่อวิเคราะห์สภาพลเมืองในฐานะหน่วยศึกษาว่าจะเสริมสร้างพลังพลเมืองได้อย่างไร จึงนำกรอบคิดจากการทบทวนวรรณกรรม การเสริมสร้างพลังพลเมืองกับชุมชนเข้มแข็ง มาวิเคราะห์และจัดกลุ่มเป็นองค์ประกอบสำคัญและเป็นมิติในการศึกษาได้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมและให้ทุกคนเข้าร่วม (Inclusion/participation)
2. การสนับสนุนด้านความรู้และข้อมูลข่าวสาร (Knowledge / Information)
3. การมีบทบาทหน้าที่และระบบในการสนับสนุนอย่างเหมาะสม (System / function)
4. ความร่วมมือและการบูรณาการ (Collaboration/Integration)
5. การเรียนรู้แบบองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning organization)

โดยอธิบายความหมายไว้ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมและให้ทุกคนเข้าร่วม (Inclusion/participation)

หมายถึง การเปิดให้ทุกคนที่มีความประสงค์ในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกและประสงค์จะร่วมพัฒนาพื้นที่เข้าร่วมกับสภาพลเมือง ทุกคนที่เป็นสมาชิกมีส่วน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์ ในทุกกิจกรรมของสภาพลเมือง

การมีส่วนร่วมในกระบวนการทำงานเพื่อเสริมสร้างพลังพลเมือง เป็นการเสริมสร้างสายสัมพันธ์แห่งความใกล้ชิด ผ่านการแบ่งปันความรู้ ศักยภาพและทลายขีดจำกัดของบุคคล ชุมชน และสังคม ช่วยให้เกิดนวัตกรรมและให้โอกาสแก่ทุกคน

การมีส่วนร่วมในฐานะหุ้นส่วนจะทำให้เกิดมุ่งมั่นในความรับผิดชอบและการแบ่งงานระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง กับโครงการอีกด้วย

นอกจากการมีส่วนร่วมของทุกคนแล้ว การตระหนักถึงความแตกต่างของสมาชิก ในความสามารถ ในมุมมองประสบการณ์และความเชี่ยวชาญ ที่จะทำให้สมาชิกได้เรียนรู้กันและกันและทำงานร่วมกัน

การตระหนักในความแตกต่างที่มีอยู่ การกีดกันแบ่งแยก การขจัดความไม่เท่าเทียม และการส่งเสริมให้เกิดความเท่าเทียมกันของโอกาส และการส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ระหว่างสมาชิก มีความสำคัญ และต้องการการจัดการ (organized) ที่ต้องเป็นไปในแนวทางการนำประชาชนเข้ามาร่วมกันในประเด็นร่วมและใส่ใจในการรวมกันเป็นกลุ่มก้อนองค์กร และเป็นกลุ่มที่เปิดกว้าง มีความเป็นประชาธิปไตย และรับผิดชอบ

2. การสนับสนุนด้านความรู้และข้อมูลข่าวสาร (Knowledge / Information)

หมายถึง การสร้างความเชื่อมั่น (confident) ด้วยการดำเนินการหรือการมีกิจกรรมที่เพิ่มพูนทักษะ ความรู้ และสร้างความมั่นใจให้กับประชาชน และสร้างความรู้สึกรับรู้ในตนเอง ว่าพวกเขาสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงได้

การสื่อสารถึงเป้าหมายและสิ่งที่ต้องการ วิธีการสร้างงานให้สำเร็จ งบประมาณ และเป้าหมายเป็นสิ่งสำคัญ และต้องมั่นใจว่าข้อมูลที่สื่อสารกันนั้นต้องเข้าใจและเข้าถึงได้ ความรู้ ทักษะ และความมั่นใจที่เพิ่มขึ้นจะทำให้ในบรรดาสมาชิกมีส่วนร่วมทั้งในปัจจุบันและในอนาคต

3. การมีบทบาทหน้าที่และระบบในการสนับสนุนอย่างเหมาะสม (System / function)

การสนับสนุนสมาชิกด้วยระบบสนับสนุนด้านการจัดการ และส่งเสริมการทำงานเป็นทีม และทำงานเพื่อจุดแข็งของกันและกัน การพัฒนากระบวนการสำหรับการอภิปรายและการตัดสินใจ เป็นการพัฒนาศาขิกด้านการตัดสินใจ และความรับผิดชอบร่วมกัน

นอกจากนี้ ต้องทำงานในแนวทางที่สร้างกำลังใจ ให้การสนับสนุน ในการให้ทุกคนเข้าเป็นส่วนหนึ่ง และมีอิทธิพลต่อกันในการตัดสินใจ และในกิจกรรมต่าง ๆ

4. ความร่วมมือและการบูรณาการ (Collaboration/ Integration)

หมายถึง การสร้างความร่วมมือที่มีประโยชน์ร่วมกัน เป็นหุ้นส่วน ร่วมรับและร่วมเสียประโยชน์ไปด้วยกัน (Co-operative) มีการทำงาน ในแนวทางที่สร้างความสัมพันธ์ทางบวกกับกลุ่มต่าง ๆ เพื่อร่วมกันพัฒนา และคงไว้ซึ่งความสัมพันธ์และการส่งเสริมการทำงานร่วมกันแบบหุ้นส่วน

5. การเรียนรู้แบบองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning organization)

หมายถึง การทำงานร่วมกันในลักษณะที่ให้ความสำคัญต่อบทเรียน มีการสร้างช่องทางให้เกิดการถ่ายทอดความรู้ซึ่งกันและกัน ภายในระหว่างบุคลากร ควบคู่ไปกับการรับความรู้จากภายนอก โดยมี เป้าประสงค์สำคัญคือ เพื่อให้มีโอกาสได้ใช้ความรู้เป็นพื้นฐานในการพัฒนา ต่อไป เป็นส่วนสำคัญต่อการสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้และนำมาซึ่ง การพัฒนาแบบยั่งยืนขององค์กร

นอกจากนี้ งานส่งเสริมการมีสภาพพลเมืองเพื่อเป็นพื้นที่ในการมีส่วนร่วมของพลเมือง ยังทำให้เกิดการศึกษาเพื่อค้นหาแนวทางพัฒนาความเข้มแข็งของสภาพพลเมือง โดย ปิยะนันท์ ทรงสุนทรวัฒน์ และปิยะนุช เงินคล้าย (2562) ได้นำเสนอแนวทางการพัฒนาความเข้มแข็งของสภาพพลเมือง ไว้เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ได้ ดังนี้ **ด้านคน** จะต้องเป็นประชาชนที่ผ่านการขัดเกลาสู่การเป็นพลเมือง **ด้านโครงสร้างสภาพพลเมือง** ควรมีโครงสร้างแบบยืดหยุ่น ไม่เป็นแบบทางการ ด้านงบประมาณ ควรมีงบประมาณเฉพาะให้กับสภาพพลเมือง **ด้านการจัดการ** กิจกรรมและแผนงาน จำเป็นต้องมีการกำหนดทิศทางในการขับเคลื่อนกิจกรรมของสภาพพลเมือง **ด้านกฎหมาย** จำเป็นต้องมีกฎหมายรองรับให้อำนาจหน้าที่และบทบาทของสภาพพลเมือง และ **ด้านอื่น ๆ** เช่น การพัฒนาด้านเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสาร การสร้าง วัฒนธรรมความเป็นพลเมือง การพัฒนาเครือข่ายประชาสังคม

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า สภาพพลเมือง ได้เป็นพื้นที่สำคัญสำหรับการพัฒนาและส่งเสริมความเป็นพลเมืองและสร้างพลังพลเมือง ดังเช่นที่ธีระศักดิ์ ฑีฆายุพันธุ์ (2559) และชำนาญ จันทร์เรือง (2562) ที่ได้ทำงานขับเคลื่อนสภาพพลเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และ สภาพเมืองขอนแก่น เห็นเช่นเดียวกันว่าสภาพพลเมือง เป็นประชาธิปไตยที่สามารถบรรเทาความยุ่งยากทางการเมืองและเป็นประชาธิปไตยในท้องถิ่นที่ให้พลเมืองมีส่วนร่วม มีพลัง และเป็นประชาธิปไตยที่กินได้

2.4 แนวคิดและหลักการเสริมสร้างพลังพลเมืองในโครงการปฏิบัติการเสริมสร้างพลังพลเมือง จังหวัดร้อยเอ็ดของสำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง

จากรายงานการถอดบทเรียนโครงการปฏิบัติการส่งเสริมความเป็นพลเมืองเพื่อพัฒนาจังหวัดร้อยเอ็ดอย่างยั่งยืน ภายใต้โครงการปฏิบัติการเสริมสร้างพลังพลเมือง (KPI-CE) พ.ศ. 2559-2561 โดยสำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง ได้รายงานแนวคิดเกี่ยวกับโครงการไว้ว่าเป็นโครงการที่มุ่งเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในพื้นที่ศึกษา ให้ประชาชนมีความตระหนักรู้ในความสำคัญและบทบาทภารกิจของพลเมือง ประชาธิปไตยของตนเอง (concerned citizen) และพัฒนาสู่การเป็นพลเมืองที่ลงมือกระทำการ เพื่อประโยชน์ส่วนรวมทั้งทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจ (active citizen) ด้วยการใช้กิจกรรมต่าง เช่น กำหนดเป้าหมายร่วมกันอย่างมีส่วนร่วมขององค์กรภาคีเครือข่าย การกำหนดวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์ร่วมกันระดับจังหวัด การเสริมศักยภาพในพื้นที่ด้วยกิจกรรม การอบรม และการให้ทุนสนับสนุนกลุ่มต่าง ๆ ในการทำกิจกรรม และการก่อตั้งสภาพลเมือง

ในปี 2563 สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง นำผลจากรายงานและการถอดบทเรียนร่วมกับแนวคิดทฤษฎีความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อความยั่งยืน มาสู่การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งที่มุ่งสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนและการเสริมพลังอำนาจพลเมือง ตั้งแต่ระบบการสนับสนุนการเสริมพลัง โดยสภาพลเมือง เป็นต้นทางแห่งสายธารการสร้าง

ความเข้มแข็ง ไปสู่ชุมชนต่าง ๆ ในพื้นที่ โดยขับเคลื่อนในประเด็นที่สมาชิก
สภาพพลเมืองมีความประสงค์ขับเคลื่อน และการนำประเด็นสู่พื้นที่
ที่ต้องการพัฒนาในประเด็นนั้น ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นกิจกรรมเพื่อสร้างให้เกิด
การปฏิบัติ การเรียนรู้ และการเปลี่ยนแปลง ดังภาพที่ 1.1

แนวคิดดังกล่าวจึงเป็นส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับ “สภาพพลเมือง”
ในการทำงานของพลเมืองที่เห็นประโยชน์ของส่วนรวมและเป็นกลุ่มอาสา
ในการทำงาน ที่ต้องบูรณาการการทำงานที่เรียนรู้การยึดหลักประชาธิปไตย
ในวิถีชีวิตและทำหน้าที่ขับเคลื่อนให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนที่ต่อเนื่อง
ยั่งยืนได้แม้ไม่ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก

บทที่ 3

วิธีการศึกษา

การศึกษากระบวนการส่งเสริมพลังพลเมือง ผ่านสภาพพลเมือง ซึ่งกำหนดกรอบกระบวนการดำเนินงานตาม 5 มิติของการเสริมสร้างพลังพลเมืองในครั้งนี้ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ที่มีการออกแบบวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพื่อตอบวัตถุประสงค์การศึกษา ดังนี้

3.1 การดำเนินการศึกษา

เพื่อให้การดำเนินการศึกษาเป็นไปอย่างมีระบบและบรรลุวัตถุประสงค์ จึงได้กำหนดขั้นตอนการวิจัยไว้เป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาค้นคว้าเอกสาร (Documentary review) เอกสารวิชาการเพื่อพัฒนารอบแนวคิดที่นำไปสู่ปฏิบัติการเพื่อเสริมสร้างพลังพลเมือง และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารรายงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาของสภาพพลเมือง ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2559-2561 หรือรายงานเอกสารการดำเนินกิจกรรมเพื่อการแก้ไขปัญหาทั้ง 3 โครงการ และเอกสารวิชาการ ที่ใช้เป็นกรอบแนวคิด

ขั้นตอนที่ 2 พัฒนารอบการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ กล่าวคือ แนวทางการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่าง

ขั้นตอนที่ 3 กำหนดพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย ในที่นี้ พื้นที่เป้าหมาย และกลุ่มเป้าหมายเพื่อการสังเกตแบบมีส่วนร่วมคือสภาพลเมืองและสมาชิกสภาพลเมือง และกลุ่มเป้าหมายสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก คือ การสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) เป็นการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง

- 1) ประธานสภาพลเมือง
- 2) รองประธานสภาพลเมือง
- 3) แกนนำโครงการ/กิจกรรม
- 4) ผู้เข้าร่วมโครงการ หรือ สมาชิกสภาพลเมือง

ขั้นตอนที่ 4 เตรียมเครื่องมือ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกและแบบบันทึกการสังเกต

ขั้นตอนที่ 5 เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย ประมวลผลรวบรวมข้อมูล นำมาวิเคราะห์และจัดทำรายงาน

3.2 เครื่องมือในการศึกษา

เครื่องมือศึกษากระบวนการเสริมสร้างพลังพลเมืองของสภาพลเมือง ได้แก่

1. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview or Guided Interview)

โดยอาศัยแนวสัมภาษณ์ แบบเจาะลึก (In-depth Interview) เพื่อรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) ที่สามารถตอบวัตถุประสงค์ของกระบวนการทำงานของ สภพลเมืองทั้ง 5 มิติ ปรากฏในภาคผนวก ก.

2. แบบบันทึกการสังเกต

ผู้ศึกษาใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participatory observation) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบด้วยการเข้ามีส่วนร่วมในการในระดับต่าง ๆ คือ ผู้สังเกตจะเข้าร่วมกิจกรรมกับผู้ถูกสังเกต และเป็นส่วนหนึ่งในการทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อสังเกตพฤติกรรมที่เป็นธรรมชาติ เห็นภาพรวมของเหตุการณ์ และสามารถตรวจสอบข้อมูลซ้ำ ๆ ได้ กิจกรรมที่เข้าร่วมและสังเกตกลุ่มเป้าหมายและสภาพแวดล้อม ตั้งแต่การเข้าร่วมประชุม การร่วมกิจกรรมในพื้นที่ การร่วมอยู่ในกลุ่มการสื่อสารออนไลน์

การพัฒนาแบบบันทึกการสังเกต ใช้กรอบตามหลักการสังเกตเชิงคุณภาพดังนี้ (สุภางค์ จันทวานิช, 2549, 50-55)

- การกระทำของแต่ละบุคคล (acts) คือ สังเกตวิธีการดำเนินชีวิตของผู้ถูกศึกษา ที่อยู่อาศัย ไปจนถึงเสื้อผ้าที่ใส่
- แบบแผนการกระทำ (activities) คือ สังเกตการกระทำหรือพฤติกรรมที่เป็นกระบวนการที่มีขั้นตอนและมีลักษณะต่อเนื่องจนเป็นแบบแผน เช่น การเพาะปลูก การจัดงานประจำปี หรืออื่น ๆ เพื่อชี้ให้เห็นถึงสถานภาพ บทบาท และหน้าที่ของสมาชิกในสังคมได้

- ความหมาย (meaning) คือ สังเกตการให้ความหมายของผู้ศึกษาที่มีต่อการกระทำ (acts) และแบบแผนการกระทำ (activities) ข้างต้น เพื่อให้เข้าใจว่าผู้ศึกษามีความเชื่อ โลกทัศน์ เกี่ยวกับสถานะสังคมของตนเป็นอย่างไร

- ความสัมพันธ์ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในชุมชน เช่น ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ เพื่อช่วยให้เข้าใจโครงสร้างทางสังคมที่ต้องการศึกษา

- การมีส่วนร่วม คือ สังเกตการมีส่วนร่วมกิจกรรมของผู้ศึกษา เพื่อช่วยให้เข้าใจถึงโครงสร้างทางสังคมที่ต้องการศึกษา

- องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อม (setting) คือ สังเกตสิ่งแวดล้อมที่ใช้เป็นพื้นที่ศึกษา เป็นการสังเกต สถานที่ในความหมายทางภูมิศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล วัฒนธรรม ความเชื่อ วิถีชีวิต

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้ศึกษาทำการเก็บรวบรวมข้อมูลระยะเวลา 1 ปีงบประมาณ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผู้ศึกษาเข้าร่วมกับสภาพเมืองร้อยเอ็ด ในกิจกรรมต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- 1) การประชุมสภาพเมืองทั้งการประชุมในที่ประชุมและการประชุมผ่านระบบออนไลน์

- 2) ร่วมกิจกรรมภายใต้โครงการที่ดำเนินการโดยสมาชิกสภาพเมือง

- 3) ร่วมถอดบทเรียนโครงการ

- 4) ร่วมเวทีพลเมืองนำเสนอนโยบายสาธารณะ
- 5) ร่วมอยู่ในกระบวนการสื่อสารออนไลน์

2. ผู้ศึกษาสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย ในระหว่างการทำกิจกรรม บันทึกในแบบบันทึกการสัมภาษณ์ และมีการบันทึกความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมายต่อสภาพพลเมือง และต่อโครงการที่ดำเนินการภายใต้สภาพพลเมืองในรูปแบบเทปวิดีโอด้วย

การสัมภาษณ์ประธานสภาพพลเมือง รองประธานสภาพพลเมือง แกนนำโครงการหรือกิจกรรม และผู้เข้าร่วมโครงการหรือกิจกรรม ข้อมูลที่ได้จะเป็นข้อมูลเพื่อตอบมิติทั้ง 5 ของกระบวนการ

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.4.1 การตรวจสอบข้อมูลในการศึกษา

ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อความเที่ยงตรงและน่าเชื่อถือ การตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพใช้หลักการสามเส้า (Triangulation) โดยอาศัยความแตกต่างด้านแหล่งข้อมูล สถานที่และความแตกต่างด้านเวลา มาพิจารณาถึงความเสมอต้นเสมอปลายของข้อมูล

1) การตรวจสอบจากแหล่งข้อมูลที่แตกต่างกันในการศึกษา จะใช้ข้อมูลจากเอกสาร การสังเกต และการสัมภาษณ์ มาเปรียบเทียบ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลว่าเหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร

2) การตรวจสอบโดยการเก็บข้อมูลเดียวกันในเวลาที่แตกต่างกัน เช่น การสัมภาษณ์ เจาะลึก (In-depth Interview) โดยผู้ให้ข้อมูลพูดคุยเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง และให้มีการสัมภาษณ์ 2 ครั้ง ในระยะเวลาที่ต่างกัน

3) การตรวจสอบโดยการเก็บข้อมูลเดียวกันในสถานที่ต่างกัน เช่น การสัมภาษณ์เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งในสถานที่ต่างกัน

3.4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลจะใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและการตีความเชิงคุณภาพ ดังนี้

1) การวิเคราะห์เชิงกระบวนการ หมายถึงการวิเคราะห์ขั้นตอนของกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้อง และสอดคล้องกับการสร้างพลังพลเมืองโดยชุมชน

2) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางสังคม (กลุ่ม) คือ การจำแนกและอธิบายว่าสมาชิกมีความสัมพันธ์กันอย่างไร มีรูปแบบความสัมพันธ์ และการเรียนรู้พลังพลเมือง ร่วมกันอย่างไร ประกอบไปด้วย การวิเคราะห์การกระทำของแต่ละบุคคล (acts) แบบแผนการกระทำ (activities) ความหมาย (meaning) คือ สังเกตการให้ความหมายของผู้ถูกศึกษาที่มีต่อการกระทำ (acts) และแบบแผนการกระทำ (activities) ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในชุมชน การมีส่วนร่วม รวมทั้งองค์ประกอบของสภาพแวดล้อมอื่น ๆ

ตารางที่ 3.1 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างกรอบคิดในการศึกษา ความหมาย ประเด็นสำหรับวิเคราะห์ขอมูลจากภาคสนาม และการเก็บขอมูล

วัตถุประสงค์ / ประเด็นศึกษา	ความหมาย	ประเด็นสำหรับวิเคราะห์	กลุ่มตัวอย่าง และวิธีการเก็บขอมูล
วัตถุประสงค์ ที่ยารูปแบบการทำงานสภาพเมืองร้อยเอ็ด	การเปิดให้ทุกคนที่มีความประสงค์เข้าร่วมเป็นสมาชิกและประสงค์จะรวมทุกคนที่เป็นสมาชิกมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรม โดย ตระหนักถึงความแตกต่างของสมาชิก ในความสามารถ ประสบการณ์ และความสามารถในการทำงานร่วมกัน	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้ที่เข้าร่วมมีความประสงค์ในการพัฒนาพื้นที่ - ผู้เข้าร่วมสามารถรวมคิดรวมที่ร่วมแสดงความคิดเห็น - ผู้เข้าร่วมมีอิสระในการทำกิจกรรมที่สนใจ - ผู้เข้าร่วมหรือสมาชิกมีการแบ่งปันความรู้ระหว่างกัน - ผู้เข้าร่วมมีความแตกต่างกันในความสามารถ อาชีพ เศรษฐกิจ เพศ มุมมอง ประสบการณ์ - ผู้เข้าร่วมได้รับการส่งเสริมความเท่าเทียมของโอกาสในการมีส่วนร่วม 	<ol style="list-style-type: none"> 1. สมาชิกสภาพเมือง 2. Key Informant 3. สมาชิกในกิจกรรม และโครงการภายใต้สภาพเมือง
การสนับสนุนด้านความรู้ และขอมูลข่าวสาร (Knowledge / Information)	มีการสนับสนุน ความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และมีการสื่อสารระหว่างกัน ถึงเป้าหมาย และสิ่งที่ต้องการในภารกิจ เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง และสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลง	<ul style="list-style-type: none"> - กระบวนการสามารถเพิ่มความรู้ ทักษะ ความสามารถระหว่างสมาชิก - กระบวนการสามารถพัฒนาความเข้าใจกับสมาชิกในด้านการช่วยเหลือตัวเอง - กระบวนการสามารถสร้างความรู้อุปกรณ์ความรู้โครงการเปลี่ยนแปลงได้ - กระบวนการมีการสื่อสารเป้าหมายและสิ่งที่ต้องการ - กระบวนการสามารถสร้างความเชื่อมั่นให้กับสมาชิก 	<ol style="list-style-type: none"> 1. สังเกตแบบมีส่วนร่วม 2. สัมภาษณ์
การมีบทบาทหน้าที่ และระบบในการสนับสนุน อย่างเหมาะสม (System / function)	สนับสนุนสมาชิกด้วยระบบสนับสนุนและส่งเสริมการทำงานร่วมกัน และทำงาน เพื่อเสริมจุดแข็ง และพัฒนากระบวนการ สัมรับการอภิปรายและการตัดสินใจ	<ul style="list-style-type: none"> - มีระบบการแบ่งงานและจัดระบบการทำงาน - มีการทำงานร่วมกันเพื่อเสริมจุดแข็ง และพัฒนาทักษะการอภิปราย และตัดสินใจ - มีการกำกับติดตามเพื่อปรับปรุงการทำงาน 	

วัตถุประสงค์ / ประเด็นศึกษา	ความหมาย	ประเด็นสำหรับการวิเคราะห์	กลุ่มตัวอย่าง และวิธีการเก็บข้อมูล
4. ความร่วมมือและการบูรณาการ (Collaboration/ Integration)	การสร้างความร่วมมือที่ปะทะกันร่วมกัน ปรองดองและรวมเสียประโยชน์ไปด้วยกัน มีการสร้างความสัมพันธ์ทางภาคีกับกลุ่มต่าง ๆ เพื่อรวมกันพัฒนา และคงไว้ซึ่งความสัมพันธ์และการส่งเสริมการทำงานร่วมกันแบบหุ้นส่วน	- สมาชิกมีความร่วมมือในการทำงาน - สมาชิกเข้าร่วมรับประโยชน์ - สมาชิกมีการขยายเครือข่ายเพิ่มกับกลุ่มต่าง ๆ - สมาชิกมีความร่วมมือกับเครือข่าย - สมาชิกมีการทำงาน	
5. การเรียนรู้แบบองค์กร และการเรียนรู้ (learning organization)	มีการสร้างช่องทางให้ข้อมูลย้อนกลับ และการเปลี่ยนแปลงเพื่อเกิดการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ซึ่งกันและกัน ภายในสมาชิกและพัฒนาต่อยอดความรู้	- มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลการทำงานและข้อมูลด้านอื่น ๆ เพื่อนำไปปรับปรุงและพัฒนา - มีระบบการถอดบทเรียนของการทำงาน - มีการถ่ายทอดการเรียนรู้ - มีการนำความรู้ไปใช้หรือไปขยายผลต่อ	
วัตถุประสงค์ ที่ศึกษาความสัมพันธ์พลเมืองสามารถมีส่วนร่วมในการเสนอแนะนโยบายต่อภาครัฐ (Active citizen)	การใช้ความรู้ความสามารถและการร่วมพลังของสมาชิกในการแก้ไขปัญหาคือการพัฒนาเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายเสนอต่อหน่วยงาน เพื่อกำหนดเป็นนโยบายสาธารณะต่อไป	- มีการนำเสนอข้อเสนอเชิงนโยบายต่อหน่วยงานเกี่ยวข้อง - มีการติดตามการนำนโยบายไปใช้บังคับใช้	1. สมาชิกสภาพละเมือง 2. Key Informant 3. สมาชิกในกิจกรรมและโครงการภายใต้สภาพละเมือง
พลเมืองสามารถตระหนักในอำนาจของตนเอง (Self - efficacy)	การรับรู้ต่อตนเองถึงความรับผิดชอบต่อสังคม และการเมือง ความสำเร็จที่จะกระทำ การใด ๆ ทางการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ (sense of political efficacy) และสามารถที่จะมีอิทธิพลต่อรัฐบาลหรือต่อการเมืองได้	- สมาชิกรับรู้ความสามารถตนเองในการแก้ไขปัญหาคือพัฒนา พท. ได้ - สมาชิกรับรู้ความสำคัญและบทบาทในการสร้างการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่สังคม และการเมืองได้	1. สังเกตแบบมีส่วนร่วม 2. สัมภาษณ์
การมีเครือข่ายเพื่อการพึ่งพาตนเอง	มีการเชื่อมโยงกับเครือข่ายทั้งภาคประชาชน สังคม และหน่วยงานรัฐ เพื่อเสริมความเข้มแข็งในด้านต่าง ๆ เพื่อทำงานแก้ไขปัญหา พัฒนาพื้นที่ไปด้วยกัน	- มีการเชื่อมโยงเครือข่ายและหน่วยงานที่สามารถสนับสนุนงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวมได้	

เสริมสร้างพลังพลเมือง

จังหวัดร้อยเอ็ด

วัตถุประสงค์ / ประเด็นศึกษา	ความหมาย	ประเด็นสำหรับการวิเคราะห์	กลุ่มตัวอย่าง และวิธีการเก็บข้อมูล
วัตถุประสงค์ ศึกษาปัจจัยส่งเสริมหรือปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของสภาพพลเมืองร้อยเอ็ด	<ul style="list-style-type: none"> - ดูนคน - สุนัขจอก ที่มีควมเป็นพลเมือง - ดูนโครงสร้าง - ยึดหยุน ไม่เป็นทางการ - ดูนงบประมณ - และทรัพย์สิน - ดูนการจัดการ - กระบวนการทำงานทิศทางในการขับเคลื่อน - ดูนกฎหมาย - อำนาจหน้าที่และบทบาทของสภาพพลเมือง - ดูนอื่น ๆ (ประยุกต์จากข้อเสนอของ ยี่ะนันท์ ทรงสุนทรวัฒน์ และปิยะนุช เงินคล้าย, 2562)		<ul style="list-style-type: none"> 1. สมาชิกสภาพพลเมือง 2. Key Informant 3. สมาชิกในกิจกรรม และโครงการภายใต้สภาพพลเมือง โดย <ol style="list-style-type: none"> 1. สังกัดแบบมีส่วนร่วม 2. สัมภาษณ์

บทที่ 4

ผลการดำเนินงาน

การศึกษานี้ จะนำเสนอผลจากข้อมูลเชิงคุณภาพ จากการสัมภาษณ์และการสังเกต และอภิปรายผล ตาม วัตถุประสงค์ในการศึกษาสภาพลเมืองร้อยเอ็ด ดังนี้

- 4.1 รูปแบบการทำงานของสภาพลเมืองร้อยเอ็ด
- 4.2 ความสำเร็จของการทำงานตามรูปแบบสภาพลเมืองร้อยเอ็ด
- 4.3 ปัจจัยส่งเสริมสู่ความสำเร็จของสภาพลเมืองร้อยเอ็ด

4.1 รูปแบบการทำงานของ สภาพลเมืองร้อยเอ็ด

สภาพลเมืองร้อยเอ็ด พัฒนารุ่งขึ้นในโครงการปฏิบัติการ เสริมสร้างพลังพลเมือง สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า ที่เริ่มดำเนินโครงการตั้งแต่ปี 2559 เพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ให้มีความตระหนักในความสำคัญและบทบาทพลเมือง ประชาธิปไตยของตนเอง (concerned citizen) และ มุ่งปฏิบัติเพื่อประโยชน์ส่วนรวมแบบพลเมืองที่กระตือรือร้น

(active citizen) โดยบูรณาการความร่วมมือของทุกภาคส่วน กำหนด ยุทธศาสตร์ร่วมกัน ด้านการให้การศึกษาอบรมเพื่อสร้างพลเมือง (civic education) สร้างอาชีพที่มั่นคง การเมืองที่โปร่งใส พลเมืองมีวินัย และคุณธรรม และมีการสร้างภาคีเครือข่าย โดยดำเนินกิจกรรมในพื้นที่ นำร่อง คือ อบรมพัฒนาศักยภาพผู้นำ อบรมให้ความรู้เรื่องการมีส่วนร่วม ในการแก้ปัญหาชุมชน และเสนอขอเสนอนโยบายสาธารณะ การส่งเสริม การเลือกตั้งที่ไม่ซื้อสิทธิเสียง และโรงเรียนพลเมือง เป็นต้น

ผลการดำเนินงานในปีดังกล่าว เป็นพื้นฐานของการดำเนินงาน ในปีต่อ ๆ ไป โดยเฉพาะด้านการศึกษาอบรมให้แกนนำได้รับการเสริม ความรู้ นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ ขยายผลความรู้สู่เครือข่าย และดำเนิน โครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน มีการขับเคลื่อนโครงการแผนพัฒนาข้าวหอมมะลิในเครือข่ายระดับจังหวัด มีโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์ไม่ซื้อสิทธิขายเสียง เพื่อส่งเสริมยุทธศาสตร์ ด้านการเมือง ที่นำไปขยายผลในพื้นที่อื่น ๆ มีโครงการที่ดำเนินการ โดยพลเมืองกระตือรือร้นส่งเสริมวินัยการจัดการขยะ การเก็บออม ตั้งกองทุน และเสนอต่อท้องถิ่น โครงการทั้งหลายขยายต่อเนื่อง ในปี 2560-2561 ทั้งเพิ่มจำนวน ความหลากหลายของกลุ่มเป้าหมาย การสร้างแกนนำ เกิดผลเป็นรูปธรรม เกิดพลเมืองและชุมชนที่สร้าง ความต่อเนื่องของโครงการ และขยายผลสู่พื้นที่อื่น ๆ ด้วยกิจกรรมใน รูปแบบเดียวกันโดยตนเอง มีการขยายจาก 5 อำเภอเป็น 10 อำเภอ โดยพื้นที่สำคัญในการขยายผลความรู้และเครือข่าย คือ โรงเรียนพลเมือง ความสำเร็จในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองและการขยายผลเครือข่าย พลเมืองของโครงการปฏิบัติการเสริมสร้างพลังพลเมืองระหว่างปี 2559 - 2560 คือ การส่งเสริมการสร้างแกนนำที่มีศักยภาพ การส่งเสริมความรู้

การส่งเสริมการสร้างองค์กรภาคีเครือข่าย ในปี 2561 มีการส่งเสริมการสร้างพื้นที่ต้นแบบที่มีความรู้มีผู้ถ่ายทอดความรู้และมีตัวอย่างการปฏิบัติและมีแหล่งเรียนรู้ มีการถอดบทเรียน หลักการทำงานที่มุ่งให้เกิดความยั่งยืน ทั้งการขยายพื้นที่ (enlargement) และการเพิ่มพูนความสามารถ และศักยภาพของแกนนำและชุมชน และประสานพลังระหว่างพื้นที่ (enrichment) โดยพัฒนาให้ความเป็นภาคีเครือข่าย มีลักษณะเป็นรูปธรรมและเป็นพื้นที่ในการสร้างพลเมืองและส่งเสริมพลังพลเมืองให้ต่อเนื่องยั่งยืนต่อไป ด้วยการพัฒนาสภาพพลเมืองร้อยเอ็ด

สภาพพลเมืองร้อยเอ็ด คือ กลไกส่งเสริมความเข้มแข็งต่อเนื่องให้แก่แกนนำ มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างแกนนำ พุดคุยประเด็นปัญหาของพื้นที่ ชุมชน จังหวัด หรือระดับประเทศ หากเห็นความสำคัญ เพื่อร่วมกันแก้ไข หรือเป็นพื้นที่ของการช่วยเหลือเกื้อกูล และเป็นพื้นที่ของการประสานพลังในการผลักดันข้อเสนอโยบายสาธารณะสู่การกำหนดเป็นนโยบาย และร่วมทำงานกับองค์กรภาคีเครือข่ายที่เริ่มต้นกำหนดยุทธศาสตร์ของจังหวัดร่วมกันไว้ การรวมตัวเป็นสมาชิกของสภาพพลเมืองเปิดกว้างสำหรับผู้พลเมืองจิตสาธารณะ กระตือรือร้น ต้องการลงมือทำงานร่วมกันทุกคน โดยเริ่มต้นจากสมาชิก 10 อำเภอของโครงการปฏิบัติการเสริมสร้างพลังพลเมืองที่ร่วมขับเคลื่อนกันมาต่อเนื่อง และกำหนดแนวทางการทำงานร่วมกับศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมืองสถาบันพระปกเกล้า ต่อเนื่องไป (สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง, 2561)

ในปี 2562 สภาพพลเมืองร้อยเอ็ด ทำงานความเป็นพลเมืองและสร้างชุมชนเข้มแข็งอย่างต่อเนื่อง โดยรวมเป็นเครือข่ายการทำงานที่ใช้เป้าหมายร่วม และไม่เน้นความสัมพันธ์ใกล้ชิดเชิงพื้นที่ในลักษณะชุมชน หรือหมู่บ้าน

ในพื้นที่เดียวกัน แต่เป็นการรวมตัวกันของผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ผู้มีจิตสาธารณะเห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง สภาพพลเมืองได้ส่งเสริม การสร้างพื้นที่กลางให้กับภาคพลเมืองในจังหวัดร้อยเอ็ดให้มีส่วนร่วม พัฒนาจังหวัดร้อยเอ็ด และขับเคลื่อนการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบาย ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ปี 2563 โครงการปฏิบัติการเสริมสร้างพลังพลเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นโครงการต่อเนื่องจากโครงการปฏิบัติการเสริมสร้างพลเมือง เพื่อส่งเสริมและศึกษาการดำเนินงานในรูปแบบสภาพพลเมืองที่สามารถ ขยายผลและส่งเสริมความเป็นพลเมืองอย่างต่อเนื่อง ทำงานแบบเครือข่าย (networks) ประสานเพื่อบูรณาการทรัพยากร และสร้างพื้นที่เพื่อการเรียนรู้ สภาพพลเมืองมีโครงการที่ดำเนินการในสนใจประเด็นร่วมกัน 3 โครงการ ได้แก่ โครงการโคกหนองนาบุรี อาหารปลอดภัย โครงการส่งเสริม ประชาธิปไตยการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง และ โครงการพลเมืองจิตอาสาปลูกป่าในใจคน ลักษณะของการทำงานแต่ละ โครงการมีคณะทำงานของตนเอง ดำเนินโครงการ และกำหนดความสำเร็จ ของการทำงานในโครงการโดยคณะทำงานเอง และมีการรายงานผลกลับสู่ สภาพพลเมือง

สำหรับสภาพพลเมืองเป็นหน่วยสนับสนุนด้านการจัดการงบประมาณ การรายงานผล และการประสานงาน เพื่อเชื่อมโยงเครือข่ายต่าง ๆ ไปด้วยกัน

เป้าหมายของการดำเนินการในปีงบประมาณ 2563 สภาพพลเมือง ร้อยเอ็ด ยึดหลักการการทำงานร่วมกันในภาคประชาสังคม ด้วย วัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่

1) พื้นที่เรียนรู้ความเป็นพลเมือง 3 พื้นที่ หรือ 3 ประเด็น ที่เกิดจากการขับเคลื่อนโดยสภาพลเมือง

2) การเรียนรู้กระบวนการประชาธิปไตยในสภาพลเมือง

3) รูปแบบการขับเคลื่อนความเป็นพลเมืองโดยสภาพลเมือง ด้วยการมีส่วนร่วม การมีผู้ประสานงาน การยึดพื้นที่เป็นตัวตั้ง การเน้นผลลัพธ์ที่แสดงได้ ด้วยหลักการพึ่งพาตนเอง (Self – reliance) เพื่อให้เกิดความยั่งยืน (Sustainability)

ผลการศึกษาสภาพลเมืองร้อยเอ็ด โดยการสัมภาษณ์และสังเกตอย่างมีส่วนร่วม พบว่า

4.1.1 การมีส่วนร่วมและให้ทุกคนเข้าร่วม (Inclusion/ participation)

สภาพลเมืองร้อยเอ็ด เป็นการรวมตัวกันของภาคประชาชนที่สนใจการทำงานเพื่อประโยชน์สาธารณะ โดยมีประธาน และกรรมการศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด (ได้แก่ นางสาวจิรวรรณ สิทธิศักดิ์ ร.ต.ท. ไพฑูรย์ ทะวะลีย์ นายสมยงค์ รังเสนา เป็นต้น) เป็นองค์ประกอบหนึ่งของสมาชิก ร่วมด้วยตัวแทนจากนักเรียนโรงเรียนพลเมืองที่เป็นประชาชนทั่วไปในหมู่บ้าน (เช่น นายมิตร เขาน้อย นางสาวประเพ็ญ อ่างศรี) และตำบลที่มีโครงการหรือกิจกรรม (เช่น นายประเทือง รักความซื่อ นายจตุพล คำแดงไสยย์ นางไพเราะ เชื้ออุ่น) ที่ต้องการทำงานในรูปแบบที่แตกต่างไปจากศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมืองโดยเปิดพื้นที่และเพิ่มโอกาสให้ภาคส่วนต่าง ๆ เข้าร่วมงาน โดยไม่ต้องมีโครงสร้าง ไม่จำเป็นต้องเป็นกรรมการ แต่เป็นการทำงาน

ร่วมกันด้วยโครงสร้างหลวม ๆ ในฐานะพลเมืองที่ต้องการทำประโยชน์เพื่อจังหวัดร้อยเอ็ด

สมาชิกที่เข้าร่วมสภาพลเมืองร้อยเอ็ดมีความหลากหลายทั้งอาชีพ อายุ ความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ เช่น ผู้อำนวยการโรงเรียน (เช่น นางอัญญรัตน์ แสนภูมิ นางสาวณิ ชันโมลี) สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (นางสาวประภากร โพธิ์หมุด นางสาวณัฐพร โกมลเดชาชัย นายวิระ เสม็ง) ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (นางชุตินา พลเยี่ยม) เกษตรกร (นางสาวสีลา สุขสอาด) นักจัดรายการวิทยุ (นายจักรพรรณ ชินสมบัติ) และอื่น ๆ

ความหลากหลายดังกล่าว ทำให้สภาพลเมืองมีทรัพยากรทางความรู้ ประสบการณ์ ที่หลากหลาย และจะนำมาประกอบประโยชน์ในการทำงานให้พื้นที่ได้

ในกระบวนการทำงานของสภาพลเมืองร้อยเอ็ดมีการกำหนดตำแหน่งประธาน (นางสาวจิรวรรณ สิทธิศักดิ์) รองประธาน (นายอัมพร ภัสตร ดร.อุปกรณ์ ดีเสมอ และนายศรายุทธ อันทะไชย์) ซึ่งเป็นกลุ่มที่แสดงความคิดเห็น และมีการแลกเปลี่ยนมากกว่าสมาชิกคนอื่น โดยเฉพาะในระยะเริ่มต้นของการก่อตั้ง

อย่างไรก็ตาม ในการดำเนินการประชุมทุกครั้ง ประธานที่ประชุมจะกระตุ้นให้สมาชิกมีการแสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวางเสมอ ด้วยการขอเชิญให้แสดงความคิดเห็นครบทุกคนเป็นอย่างน้อย

การสร้างการมีส่วนร่วมที่เริ่มต้นจากการแสดงออกทางความคิดเห็นเพียงเล็กน้อย เป็นคุณลักษณะสำคัญของการส่งเสริมให้เกิด

การแลกเปลี่ยน การรับฟังความคิดเห็น การรู้ให้ข้อเสนอแนะ อันเป็น การพัฒนาทักษะสำคัญในการเป็นพลเมืองระบอบประชาธิปไตยในการ อยู่ร่วมกันของความหลากหลาย และการยอมรับให้ทุกคนเข้าเป็นส่วนหนึ่ง เสมอ ดังที่ คำกล่าวที่ว่า “สภาพพลเมืองทำให้เรารู้ หลักสิทธิ หลักประชาธิปไตย” (นายพยนต์ ปัญญาภา, 18 มิถุนายน 2563)

4.1.2 การสนับสนุนด้านความรู้และข้อมูลข่าวสาร (Knowledge / Information)

การรวมตัวของประชาสังคมที่มีความหลากหลาย ของ สภาพพลเมืองร้อยเอ็ด สามารถจัดแบ่งกลุ่มจากความรู้และประสบการณ์ ได้แก่ ความรู้ด้านการเกษตร และการเกษตรเพื่อความยั่งยืน ด้านสิ่งแวดล้อมในประเด็นป่าไม้และการเพาะกล้าไม้ ด้านการเลือกตั้ง ไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในการเลือกผู้ใหญ่บ้าน

จากความรู้และข้อมูลที่มีเป็นทุนความรู้และเครือข่ายที่มีอยู่ เป็นทุนทางสังคม สมาชิกสภาพพลเมืองใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริม คุณภาพชีวิตและส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามเป้าหมายของสภาพพลเมือง โดยตั้งคณะทำงานตามความสนใจและตามความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ เพื่อรวมพลังขับเคลื่อน 3 โครงการภายใต้สภาพพลเมือง คือ โครงการ โคกหนองนาบุรี อาหารปลอดภัย ผู้นำโครงการ คือ นายสัตย์ชัย ช่องวารินทร์ โครงการส่งเสริมประชาธิปไตยการเลือกตั้งสมานฉันท์และ ไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ผู้นำโครงการคือ นายพยนต์ ปัญญาภาและโครงการ พลเมืองจิตอาสาปลูกป่าในใจคน ผู้นำโครงการคือ นายศรายุทธ อันทะไชย โดยแต่ละกลุ่มจะมีสมาชิกเข้าร่วมในกิจกรรมต่อเนื่อง เช่น การจัดให้ความรู้ โคกหนองนาอาหารปลอดภัย ของนายสัตย์ชัย ช่องวารินทร์ เมื่อเดือน

กรกฎาคม 2563 จัดขึ้นที่ศูนย์เรียนรู้ของพื้นที่ต้นแบบ อ.ธวัชบุรี นายสัญญาชัย เห็นว่าการจะขับเคลื่อนต้องในมีความรู้เป็นรากฐานจึงคิดต่อทำต่อได้ และสามารถแก้ไขปัญหาได้ “ทำให้รู้หลักการแก้ไขปัญหา” (นายพนนต์ ปัญญาภา, 18 มิถุนายน 2563) และ “การให้อาวุธทางปัญญา สามารถตอบโต้ภัยได้และใช้ความคิด” (นายสัญญาชัย ช่องวารินทร์, 21 สิงหาคม 2563) หรือการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์ที่กลุ่มผู้ทำงานจะลงพื้นที่ทำความเข้าใจการเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ยุติธรรมในหมู่บ้านเป้าหมาย จะมีการเดินทางร่วมกันเป็นคณะทำงานเพื่อลงพื้นที่ หรือการร่วมกิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าในใจคน ก็จะมีสมาชิกเข้าร่วมทำกิจกรรมร่วมกันเสมอ ตั้งแต่การอบรม การขนย้ายต้นกล้า และการปลูกในพื้นที่เป้าหมาย ในการกระบวนการดังกล่าวเป็นกระบวนการเรียนรู้และการสื่อสารระหว่างกัน โดยมีประเด็นการขับเคลื่อนเป็นจุดรวม

การดำเนินงานของสภาพลเมืองโดยความรู้และประสบการณ์ของสมาชิกเป็นพลังบวกในการส่งเสริมพลังพลเมือง กล่าวคือ สร้างความมั่นใจให้เกิดขึ้นกับสมาชิกในการพึ่งพา พัฒนา และจัดการตนเอง และเมื่อผลการดำเนินโครงการปรากฏและสามารถยกระดับเป็นนโยบายสาธารณะ จะยิ่งเพิ่มความมั่นใจในความสามารถ (self-efficacy) และการพึ่งพาตนเอง (self-reliance) ว่าสามารถเป็นพลเมืองที่มีพลังในการสร้างการเปลี่ยนแปลงได้

ในกระบวนการทำงานของสภาพลเมืองร้อยเอ็ดนั้นยังมีการส่งเสริมให้แต่ละคณะทำงานเรียนรู้เพิ่มพูนทักษะระหว่างโครงการ โดยทำกิจกรรมร่วมกันทั้ง 3 โครงการ แม้มีได้ร่วมเป็นคณะทำงานลักษณะดังกล่าวทำให้เกิดการขยายผลทางความคิดและการปฏิบัติได้ เช่น

นางนิตยา พลหาญ นักเรียนโรงเรียนพลเมืองผู้ที่สนใจนำความรู้ โคกหนองนา ไปขยายผลในพื้นที่ขนาด 3 x 3 เมตรที่บ้านตนเอง หลังการได้รับการอบรม ซึ่งได้กลายเป็นพื้นที่ที่น่าสนใจส่งเสริมของกลุ่มโคกหนองนาเพื่อการเรียนรู้ต่อไป หรือนางณัฐนันท์ วิบูลสกี นายคำปิว กุฑระใส และนางสาวเบญจวรรณ สังขศิลา พลเมืองที่ได้รับทราบแนวคิด โคกหนองนาและทราบว่าสภาพพลเมืองขับเคลื่อนประเด็นดังกล่าว จึงติดต่อ เข้าร่วมโครงการดังกล่าวและขอคำแนะนำแนวคิดไปประยุกต์ในพื้นที่ตนเอง ซึ่งอยู่ติดกัน 3 แปลง เป็นเจ้าของกันคนละแปลง โดยมีสมาชิกจาก สภาพพลเมืองร่วมปรับพื้นที่และปลูกหญ้าแฝกให้กับพื้นที่ดังกล่าว ซึ่งนางณัฐนันท์ วิบูลสกี ยังเปิดพื้นที่ให้ตั้งเป็นศูนย์เรียนรู้ได้หากทาง สภาพพลเมืองประสงค์ “เป็นเรื่องที่ดีและยินดีที่จะให้ใช้พื้นที่เป็น แหล่งเรียนรู้ แต่คิดค้นไม่มีความรู้ต้องให้มีการมาร่วมให้ความรู้ด้วยกัน” (นางณัฐนันท์ วิบูลสกี, 21 สิงหาคม 2563)

การขยายผลทางความรู้และการลงมือปฏิบัติดังกล่าวนี้ว่าเป็น การรวมตัวสมาชิกและเพิ่มพลังในการขับเคลื่อนที่เห็นเป็นรูปธรรม ในเชิงจำนวน ที่จะสภาพพลเมืองต้องผลึกกำลังให้เข้มแข็งและต่อเนื่องต่อไป

ด้านข้อมูลข่าวสารอื่น ๆ มีการแลกเปลี่ยนกันสม่ำเสมอ ในการประชุมสมาชิกสภาพพลเมือง ที่รายงานความก้าวหน้าของการทำ โครงการและเป้าหมายในการทำงาน แจกกำหนดการทำกิจกรรมและ เชิญชวนสมาชิกเข้าร่วม รวมทั้งการแลกเปลี่ยนความรู้ในเรื่องต่าง ๆ ระหว่างการประชุม เช่น หลักการเพาะพันธุ์กล้าไม้ หรือ การทำเรือนเพาะชำ หรือหลักการปลูกต้นไม้เพื่อให้ยั่งยืน หรือหลักการอาหารปลอดภัย และอื่น ๆ

นอกจากนี้ยังมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในพื้นที่ คือ ไปดูงาน ไปร่วมกิจกรรมเอามื้อสามัคคีซึ่งเป็นกิจกรรมที่ได้เรียนรู้เรื่องการปลูก กล้วยาแฝกและการจัดการพื้นที่และจัดการน้ำในพื้นที่ภาคสนามด้วย

การให้ความรู้และข้อมูลข่าวสารของสภาพลเมืองร้อยเอ็ด ยังมีพื้นที่ออนไลน์ คือกลุ่มไลน์ และ Facebook page เพื่อเก็บรวบรวม ความรู้และการถอดบทเรียนของโครงการทั้ง 3 โครงการ เพื่อให้สมาชิก และบุคคลทั่วไปได้ใช้ประโยชน์ด้วย

การสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความรู้ระหว่าง กลุ่มกิจกรรมในการประชุมช่วยกระตุ้นให้สมาชิกเกิดความกระตือรือร้น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความรู้ต่าง ๆ ทำให้สมาชิกนำไปใช้ประโยชน์ ในชีวิตประจำวัน ในลักษณะของ “ประชาธิปไตยกินได้” ในภาคประชาสังคม การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ คือการลงมือปฏิบัติ (learning by doing) ในพื้นที่ ที่ให้สมาชิกได้รับทั้งความรู้ ทักษะในการทดลองปฏิบัติ และ เกิดเครือข่ายในการทำงาน

การที่สภาพลเมืองมีพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ออนไลน์สามารถ กระตุ้นความสนใจและเป็นแหล่งเก็บรวบรวมข้อมูลของสภาพลเมือง ร้อยเอ็ด ที่นำมาใช้ประโยชน์ได้ในอนาคตด้วย

4.1.3 การมีบทบาทหน้าที่และระบบในการสนับสนุน อย่างเหมาะสม (System / function)

การกำหนดตำแหน่งในสภาพลเมืองร้อยเอ็ด มีนัยของ การมีหน้าที่และอำนาจบางประการที่ช่วยให้ประธานมีอำนาจในการ มอบหมายงาน ซึ่งแม้สมาชิกทุกคนเข้าร่วมด้วยจิตอาสา แต่การมอบหมาย

ที่ชัดเจน ท่ามกลางผู้ที่มีความหลากหลายของความรู้ ประสบการณ์ และวิสัยทัศน์ ทำได้ราบรื่นขึ้น สภาพพลเมืองร้อยเอ็ด กำหนดบทบาทของ ประธานฯ รองประธาน ฯ และหัวหน้าคณะทำงานโครงการย่อย ซึ่งบทบาทตามตำแหน่งดังกล่าวคือการมอบหมายอำนาจการตัดสินใจ การจัดการ และการนำโครงการทั้ง 3 สู่เป้าหมายด้วย ทั้งนี้ ประธานสภาพพลเมืองร้อยเอ็ดจะมีบทบาทในฐานะผู้ประสานงานภาพรวม ผู้เชื่อมประสานระหว่างคณะทำงานทั้ง 3 กลุ่ม ระหว่างสมาชิกสภาพพลเมือง ทุก ๆ คน เพื่อเสริมให้เกิดความเข้มแข็งและความรับผิดชอบร่วมกัน ในนามสภาพพลเมือง และประสานงานเพื่อสนับสนุนการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในโครงการย่อยให้ขยายตัวออกไปในพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายอื่น ๆ เพิ่มขึ้นด้วย

การแบ่งกลุ่มเป็นคณะทำงานในโครงการย่อยพบว่า สมาชิกในกลุ่มย่อยได้มีโอกาสอภิปรายและแสดงความคิดเห็นมากขึ้น และมีการสร้างภาวะผู้นำให้เกิดขึ้นตามสถานการณ์ การกำหนดบทบาทหน้าที่ ในกระบวนการทำงานร่วมกันยังเกิดขึ้นชัดเจนในโครงการส่งเสริมประชาธิปไตยเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ซึ่งสนับสนุนให้สมาชิกทุกคนใช้ความรู้ ความสามารถและทักษะ เพื่อเสริมพลังอำนาจของทุกคน และช่วยสร้างจุดแข็งให้กับคณะทำงานด้วย นายประเทือง รักความซื่อ พลเมืองในโรงเรียนพลเมืองกล่าวว่า “การทำงานแบบบูรณาการที่ให้ทุกคนมีส่วนร่วม มีเป้าหมาย และให้เรียนรู้ประเด็นอื่นด้วย” (นายประเทือง รักความซื่อ, 18 มกราคม 2563)

การกำหนดบทบาทหน้าที่ของสภาพพลเมืองร้อยเอ็ดเป็นไปตามวัฒนธรรมการทำงานที่ต้องการความชัดเจนในการรับมอบหมายงาน

และความรับผิดชอบและการเป็นผู้นำ ซึ่งได้ส่งผลทางบวกในการพัฒนาความสามารถและการเป็นผู้นำของสมาชิก การฝึกฝนการอภิปราย แลกเปลี่ยน การรับฟังความคิดเห็น สร้างการมีส่วนร่วม พัฒนาทักษะประชาธิปไตย และการช่วยเสริมจุดแข็ง โดยเฉพาะในกระบวนการทำงานแบบกระจายเป็นโครงการย่อย

4.1.4 ความร่วมมือและการบูรณาการ (Collaboration/Integration)

ความพยายามสร้างเครือข่ายความร่วมมือและบูรณาการการทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่นตลอดเวลา เป็นเข็มมุ่งของโครงการเสริมพลังพลเมืองของจังหวัดร้อยเอ็ดนับตั้งแต่การลงนามข้อตกลงของ 40 หน่วยงาน ในการขับเคลื่อน ทั้งทางตรง ทางอ้อม

“พลเมืองประชาธิปไตยต้องอาศัยหลายภาคส่วนในการขับเคลื่อน ทั้งทางตรง ทางอ้อม ต้องการให้ทำงานร่วมกันเป็นภาคีกันต่อไป” (นายอภิสิทธิ์ ภูสนาม, 18 มกราคม 2563) เป็นคำกล่าวในการประชุมสภาพลเมืองเพื่อขับเคลื่อนโครงการและกิจกรรมให้ต่อเนื่องในปี 2563 ขณะที่สภาพลเมืองร้อยเอ็ด มีกระบวนการทำงานที่พยายามสร้างเครือข่ายความร่วมมือและบูรณาการการทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่นตลอดเวลา เริ่มต้นจากการใช้สถานที่ประชุมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดซึ่งเป็นพื้นที่ศูนย์กลางเหมาะกับการเดินทางเข้าร่วมประชุม ซึ่งได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดี โดยมี ดร.อุปกกรณ์ ดีเสมอ รองประธานสภาพลเมืองเป็นผู้ประสานงาน นอกจากนี้ การดำเนินโครงการและกิจกรรมใด ๆ จะมีการสื่อสารให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่ดำเนินการอยู่ในพื้นที่เสมอ ซึ่งมักไม่ได้รับการปฏิเสธทางวาจาและ

ได้รับการสนับสนุนให้ “ดำเนินการได้ตามสะดวก” อย่างไรก็ตาม โครงการพลเมืองจิตอาสาปลูกป่าในใจคนเป็นโครงการที่ได้รับการสนับสนุนทรัพยากรจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและการได้รับพื้นที่โรงเรียนในการดำเนินโครงการนั้น นับเป็นการใช้โอกาสและทุนทางสังคมที่มีอยู่ของรองประธาน ฯ นายศรายุทธ อันทะไชย ที่เป็นกรรมการในระดับจังหวัด และสามารถนำโครงการเข้าสู่ระดับจังหวัดได้ สำหรับโครงการส่งเสริมประชาธิปไตยเลือกตั้งสมานฉันท์ไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ได้รับการสนับสนุนให้ดำเนินโครงการจากนายอำเภอในเขตพื้นที่ ซึ่งจิรวรรณ สิทธิศักดิ์ (6 มิถุนายน 2563) กล่าวว่า นายอำเภอเห็นประโยชน์ของการทำให้เลือกตั้งไม่ซื้อสิทธิขายเสียง และทำให้พื้นที่ที่นายอำเภอรับผิดชอบมีการเลือกตั้งไม่ซื้อสิทธิขายเสียง หรือ โครงการโคกหนองนาบุรี อาหารปลอดภัย มีการใช้วิทยากรจากเครือข่าย ซึ่งยังคงเป็นเครือข่ายภาคประชาสังคม และยังไม่ได้รับการสนับสนุนโดยตรงจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น พัฒนาชุมชนจังหวัด

สภาพลเมืองร้อยเอ็ดยังคงต้องพัฒนาการสร้างเครือข่ายความร่วมมือแบบบูรณาการความรู้ และทรัพยากรต่อไป ข้อมูลที่พบในการดำเนินโครงการปี 2563 ยังเป็นเครือข่ายเดิมที่มีอยู่และเป็นเครือข่ายของความสัมพันธ์ส่วนบุคคล การเน้นประโยชน์ร่วมกันจะเป็นหลักสำคัญในการเชื่อมโยงเครือข่าย ซึ่งเป็นตัวอย่างจากโครงการส่งเสริมประชาธิปไตยเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ที่นายอำเภอทุกพื้นที่ต้องการสร้างผลงานการเลือกตั้งบริสุทธิ์ยุติธรรม จึงยินดีส่งเสริมและสนับสนุนและมาร่วมโครงการด้วย

4.1.5 การเรียนรู้แบบองค์กรแห่งการเรียนรู้ (learning organization)

การประชุมที่สม่ำเสมอ และการร่วมกิจกรรมในพื้นที่ของสมาชิกสภาพลเมือง เป็นกระบวนการป้อนข้อมูลกลับและติดตามผลการทำงาน รวมทั้งการสร้างความรู้ใหม่ให้กับสมาชิก นอกจากนี้ยังมีการถอดบทเรียนโครงการย่อยทั้ง 3 เพื่อค้นหาจุดอ่อนจุดแข็ง และกำหนดแนวทางการพัฒนาโครงการต่อเนื่องต่อไปอีกด้วย เช่น การได้มาซึ่งกระบวนการทำงานของโครงการส่งเสริมประชาธิปไตย การเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง พร้อมข้อเสนอในการพัฒนาโครงการ และการต่อยอดทางวิชาการ ดังนี้

1. ควรมีการพัฒนาลูกบ้าน ให้รู้จักการติดตามตรวจสอบการทำงานของผู้ใหญ่บ้าน เพื่อส่งเสริมให้ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านเป็นตำแหน่งที่ทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวมแท้จริง ที่เรียกว่า การตรวจสอบโดยประชาชน

2. การได้มาซึ่งตำแหน่งที่รับผิดชอบต่อส่วนรวม จากความไว้วางใจของประชาชนผ่านการเลือกตั้ง มีความหมายว่า ผู้ที่อยู่ในตำแหน่งต้องปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองต่อความไว้วางใจของประชาชนให้ถึงที่สุด ที่เรียกว่า การมีความรับผิดชอบ (accountability) ในฐานะผู้ใหญ่บ้านต่อประชาชนในหมู่บ้านของตน ทั้งในบทบาทหน้าที่ของตนเองและในฐานะผู้แทนและการเป็นต้นแบบที่ดีให้ชุมชน

3. ทั้งข้อเสนอ 1 และ 2 คือ กระบวนการส่งเสริมประชาธิปไตยทั้งในบทบาทของพลเมือง และบทบาทของผู้ได้รับการเลือกตั้งและเป็นตัวแทนของประชาชน ซึ่งหมายถึงการเรียนรู้เรื่อง

ความรับผิดชอบ อำนาจหน้าที่ อันเป็นรากฐานของระบอบประชาธิปไตย นอกจากรากฐานในการเลือกบุคคลที่จะมาดำรงตำแหน่งเท่านั้น

4. ข้อเสนอต่องานศึกษาทางวิชาการ ได้แก่ การเปรียบเทียบ การได้มาซึ่งผู้ใหญ่บ้านของรูปแบบการได้มาที่ต่างกัน แต่ละรูปแบบเป็น อย่างไรมีหลักการอย่างไร

กระบวนการทำงาน 5 ขั้นตอน

1. สร้างความร่วมมือกับนายอำเภอ ด้วยการเข้าพบกับ นายอำเภอ เพื่อเสนอกิจกรรม และ เชิญเข้าร่วม และขอความสนับสนุน

2. เวทีทำความเข้าใจกับผู้สมัครและแกนนำในหมู่บ้าน โดยการประสานงานกับแกนนำจำนวนอย่างน้อย 20 คน เพื่อประชุม ทำความเข้าใจ

3. เวทีทำความเข้าใจกับลูกบ้าน โดยประสานงานกับแกนนำ ให้นำสมาชิกลูกบ้านเข้าร่วมการประชุมขยายผลการทำความเข้าใจต่อการไม่ซื้อสิทธิขายเสียง หลักการเลือกผู้สมัคร และ/หรือเป็นเวที ให้ผู้สมัครเสนอนโยบาย

4. สังเกตการณ์เลือกตั้ง ทั้งในคูหาเลือกตั้งและในสภาพแวดล้อมในหมู่บ้านในวันเลือกตั้ง สังเกตการณ์ซื้อสิทธิขายเสียง และติดตาม ผลการเลือกตั้ง

5. ถอดบทเรียนเพื่อติดตามผลหลังการเลือกตั้ง

นอกจากกระบวนการดังกล่าว สภาพลเมืองร้อยเอ็ดยังมีเป้าหมายการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ เพื่อเป็นพื้นที่ถ่ายทอดองค์ความรู้ ขยายความรู้สู่ชุมชนต่อไป ซึ่งได้เริ่มจัดตั้งศูนย์เรียนรู้สำหรับทั้ง 3 โครงการย่อยตามความพร้อม “(โครงการ/กิจกรรม) ต้องพัฒนาให้เป็นศูนย์เรียนรู้เพื่อเรียนรู้ต่อเนื่อง” นายอัมพร ศรีโพธิทอง (7 กันยายน 2563) ซึ่งสำหรับการดำเนินงานของสภาพลเมืองแล้ว การเกิดขึ้นของศูนย์เรียนรู้ และพื้นที่ต้นแบบที่มีความรู้มีผู้ถ่ายทอดความรู้ มีตัวอย่างการปฏิบัติและมีแหล่งเรียนรู้ที่ทำให้สมาชิกชุมชนในพื้นที่สามารถมาเรียนรู้ได้นั้น เป็นกระบวนการในการเผยแพร่ความรู้ สร้างแนวร่วมพลังการเปลี่ยนแปลงช่องทางหนึ่ง ทั้งนี้พื้นที่ต้นแบบจะต้องมีศักยภาพ ในการทำให้รู้ ชวนให้ทำ นำไปสู่การแก้ปัญหาในประเด็นนั้น ๆ ซึ่งการทำงานภายใต้สภาพลเมืองในปี 2563 ได้ก่อตั้งพื้นที่ต้นแบบที่ทำให้รู้ (ให้ความรู้) ชวนให้ทำ (ลงมือปฏิบัติ) และนำไปสู่การแก้ปัญหา ดังนี้

- 1.1 พื้นที่ต้นแบบพลเมืองด้านการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง
- 1.2 พื้นที่ต้นแบบพลเมืองด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตามศาสตร์พระราชูปถัมภ์ในใจคน
- 1.3 พื้นที่ต้นแบบพลเมืองด้านการประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่รับผิดชอบต่อตนเองและผู้บริโภค (โคกหนองนาบุรีอาหารปลอดภัย)

4.2 ความสำเร็จของการทำงาน ตามรูปแบบสภาพลเมืองร้อยเอ็ด

ผลจากระบวนการสภาพลเมืองร้อยเอ็ดทั้ง 5 มิติที่ติดตามประเมิน ได้สร้างพื้นที่ประชาธิปไตยที่กระตุ้นให้พลเมืองมีส่วนร่วม และเรียนรู้ จึงสามารถทำให้เกิดการเสริมพลังพลเมืองให้เป็นพลเมืองที่กระตือรือร้น เข้ามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาบ้านเมืองในระดับของการเสนอ ข้อเสนอเชิงนโยบาย และเสริมพลังพลเมืองความเชื่อมั่นในตนเองว่า จะสามารถมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ กล่าวคือ สภาพลเมือง ได้นำให้พลเมืองในชุมชนเข้าร่วมเป็นสมาชิกตามความสมัครใจ และกระบวนการในการเป็นสมาชิกในสภาพลเมืองทำให้พวกเขาได้เข้าร่วม การทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวมในประเด็นต่าง ๆ ทำให้เกิดการเรียนรู้เรื่อง การมีส่วนร่วม ความเป็นพลเมือง การมีบทบาทหน้าที่ การส่งเสริมสนับสนุน ความรู้ระหว่างกัน ทำให้พลเมืองร่วมนำเสนอข้อเสนอเชิงนโยบายร่วมกัน 3 นโยบาย และจากความพยายามของสมาชิกสภาพลเมืองร้อยเอ็ดที่ทำให้ ข้อเสนอเชิงนโยบายได้นำเสนอโดยตรงต่อผู้ว่าราชการจังหวัดและหัวหน้า หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เมื่อวันที่ 15 กันยายน 2563 นั้น นับเป็นแรงเสริม ให้พลเมืองที่ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผล จนนำเสนอข้อเสนอ ให้มีความมั่นใจ และเชื่อมั่นว่าพลเมืองทำได้ และเป็นการเรียนรู้ต่อไปถึงการร่วมติดตาม การแก้ไขปัญหาหรือออกนโยบายของหน่วยงานรัฐด้วย สำหรับความมั่นใจ และกระตือรือร้นของพลเมืองที่มีความเชื่อมั่นว่าตนในฐานะพลเมือง สามารถมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาและจะสร้างความเปลี่ยนแปลงได้นั้น ในการประชุมสรุปงานปี 2563 เพื่อเตรียมการในปี 2564 เมื่อวันที่ 24 กันยายน 2563 สมาชิกพลเมืองต่างแสดงออกถึงความกระตือรือร้น

กำหนดเป้าหมายของการแก้ไขปัญหาที่ใหญ่และมีความซับซ้อนขึ้น เช่น “เราจะทำโครงการที่แก้ปัญหาหน้าในร้อยเอ็ด” ขณะที่อีกกลุ่มเสนอว่า “เราจะทำโครงการเพื่อยกระดับข้าวหอมมะลิของร้อยเอ็ด” และในที่สุดมีความเห็นว่าทั้งสองโครงการมีความสัมพันธ์กันเพื่อปัญหาน้ำแล้งส่งผลกระทบต่อการทำนาซึ่งก็คือการผลิตข้าว (ผลการสังเกตจากการประชุมสมาชิกสภาพลเมืองจังหวัดร้อยเอ็ด 24 กันยายน 2563) ความกระตือรือร้นและความมั่นใจที่แสดงออกแตกต่างไปจากการประชุมในระยะแรกของสภาพลเมืองที่ผู้ศึกษาเข้าสังเกตอย่างชัดเจน

สำหรับรายละเอียดข้อค้นพบ ปรากฏดังนี้

1. พลเมืองที่เข้าร่วมจะได้มีโอกาสพูดคุยและพัฒนาความใส่ใจในประเด็นสาธารณะของจังหวัด ได้มีโอกาสลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหานั้น ซึ่งทำให้เกิดการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองที่ต้องมีส่วนร่วมและเกิดทัศนคติเพื่อให้เกิดทัศนคติและความตระหนัก การลงมือปฏิบัติจริงสามารถช่วยพัฒนาทัศนคติและสร้างความตระหนักรวมทั้งความเป็นเจ้าของปัญหาที่ต้องการแก้ไข โสภภาพเมืองในฐานะพื้นที่สาธารณะในการพูดคุยประเด็นปัญหาของ จังหวัด ได้ก่อให้เกิดการรวมตัวของบุคคล 2 กลุ่ม กลุ่มแรกคือพลเมืองที่มีความตระหนักในการปัญหาสาธารณะอยู่แล้ว แต่ไม่มีพื้นที่ในการลงมือปฏิบัติหรือหาแนวร่วมเพื่อประสานพลัง การเกิดขึ้นของสภาพลเมือง จึงตอบสนองพลเมืองกลุ่มดังกล่าวให้กลายเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้น (active citizen) ลงมือปฏิบัติการเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของจังหวัดตามประเด็นที่สนใจ จนกลายเป็น 3 โครงการย่อยและนำไปสู่การขยายผลเป็นพื้นที่ต้นแบบดังกล่าวมาแล้ว พลเมืองกลุ่มที่สอง คือพลเมืองทั่วไปที่อาจยังไม่มีความรู้ถึงความเป็นพลเมืองในระบอบ

ประชาธิปไตยที่ต้องเข้ามีส่วนร่วมในการปกครอง หรืออาจมีความรู้แต่ยังไม่ได้ตระหนักในการลงมือกระทำ พลเมืองเหล่านี้เมื่อได้เข้าร่วมกับสภาพพลเมืองไม่ว่าจะโดยการชักชวนหรือสนใจเอง สามารถเริ่มต้นจากการแสดงออกทางความคิดเห็นเพียงเล็กน้อย เป็นคุณลักษณะสำคัญของการส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยน การรับฟังความคิดเห็น อันเป็นการพัฒนาทักษะสำคัญในการเป็นพลเมืองระบอบประชาธิปไตยในการอยู่ร่วมกันและการยอมรับให้ทุกคนเข้าเป็นส่วนหนึ่ง และยังได้รับความรู้เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองและการเข้ามีส่วนร่วม ผ่านการลงมือปฏิบัติ (learning by doing) ซึ่งการทำงานของสภาพพลเมืองที่กล่าวมาแล้วได้เชื่อมโยงการเรียนรู้เรื่องพลเมืองมีส่วนร่วมเข้ากับประเด็นปัญหาในชีวิตจริงจึงทำให้สภาพพลเมืองได้เป็นพื้นที่ในการเรียนรู้สำหรับบุคคลกลุ่มที่สองนี้ได้อย่างเป็นธรรมชาติและซึมซับวิถีชีวิตของตนเองได้จากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์การประชุมสภาพพลเมืองและการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการของกลุ่มพลเมืองที่เข้าร่วมในสภาพพลเมืองพบว่า พลเมืองที่เข้าร่วมในเวทีพลเมือง วันที่ 15 กันยายน 2563 กล่าวในทำนองเดียวกันว่า การได้เข้าร่วมในกิจกรรมของสภาพพลเมือง ทำให้รู้ว่าพลเมืองสามารถทำอะไรได้มาก และอยากจะทำให้ปัญหาของชุมชนได้รับการแก้ไข และจะนำเสนอข้อเสนอหรือทำนโยบายเสนอให้หน่วยงานรัฐเข้ามามีส่วนร่วมอีกในปีต่อ ๆ ไป (นางนิตยา ไหม่ทราบนามสกุล (พลเมืองบ้านหัวบ่อ), นางเฉลียว รังษีคาร (พลเมืองโพหนอง), นายสุทัศน์ ธิยะภู (พลเมืองจังหวาร) นางสาวชนกปกเกษตร เขมอัมธนี (พลเมืองเสลภูมิ) รวมทั้งมุมมองของสมาชิกสภาพพลเมืองอย่างนางสาวสุวณี ชันโมลี นายจตุพล คำแดงไสยย์ ที่เห็นพ้องกันว่า พลเมืองที่เป็นชาวบ้านเกษตรกรทั่วไปเมื่อได้มีโอกาสเข้ามาร่วมกิจกรรมหรือโครงการของสภาพพลเมืองแล้ว

สังเกตว่ากระตือรือร้นขึ้น เข้ามีส่วนร่วมในกิจการของชุมชนเพิ่มขึ้น และเสนอให้มีการขยายการทำงานของสภาพลเมืองไปในที่อื่น ๆ เพื่อสร้างพลเมืองที่กระตือรือร้นให้มากขึ้นด้วย (นางสาวสุวนิ ชันโมลี, 21 สิงหาคม 2563) และ (นายจตุพล คำแดงไสยย์, 15 กันยายน 2563) เช่นเดียวกับนายอัมพร ภัสตร ข้าราชการเกษียณที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกสภาพลเมือง แสดงความคิดเห็นว่า “(สภาพลเมือง) ทำให้เกิดความกระตือรือร้นและต้องการเห็นความเปลี่ยนแปลงของสังคม” (นายอัมพร ภัสตร, 18 มกราคม 2563)

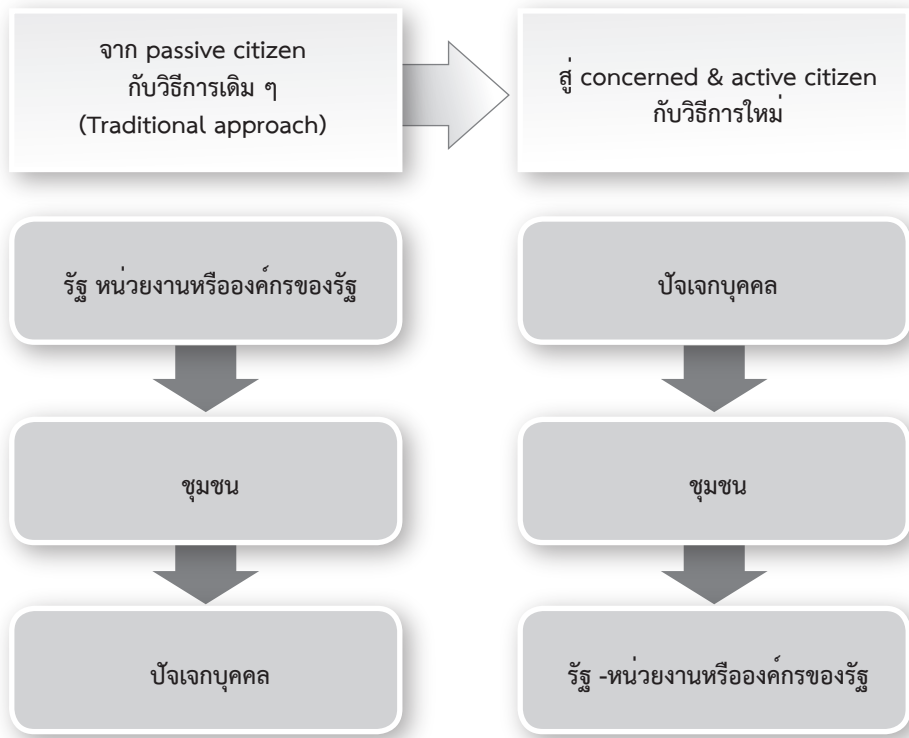
สภาพลเมืองร้อยเอ็ดได้ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพลเมืองในระดับมีส่วนร่วมในการเสนอนโยบายสาธารณะ (Active citizen) นโยบายปรากฏในภาคผนวก ข. โดยมีการปฏิบัติจริงและพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบาย 3 นโยบายให้กับหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง 44 หน่วยงานในเวทีพลเมืองเมื่อวันที่ 15 กันยายน 2563 และนำเสนอต่อนายอำเภอจนครบ 20 อำเภอเมื่อวันที่ 18 กันยายน 2563 นับเป็นพลเมืองสามารถมีส่วนร่วมในการเสนอนโยบายต่อภาครัฐ

2. สภาพลเมืองในฐานะกลไกส่งเสริมพลังพลเมืองด้วยกิจกรรมและโครงการสร้างการมีส่วนร่วมให้พลเมืองจากการแสดงความคิดเห็นสู่การพัฒนาข้อเสนอโยบายสาธารณะ ได้สร้างความมั่นใจในพลังของตนเอง และสามารถพึ่งพาตนเองได้ของพลเมือง จากการสัมภาษณ์ และการสังเกตการประชุม และเวทีพลเมือง ที่จัดขึ้นในวันที่ 24 กันยายน 2563 พบว่า สมาชิกที่เป็นพลเมืองจากชุมชนเหล่าหลวง โนนสะอาด และเกษตรสมบูรณ์ กล่าวว่า กิจกรรมและโครงการ รวมทั้งการได้มีโอกาสเข้าร่วม ทำให้ได้รับความรู้ และได้ปฏิบัติ ฝึกการแก้ไขปัญหา ได้เสนอ

ความคิดเห็น และเห็นว่าทุกคนมีส่วนร่วม เป็นสิ่งที่ไม่มีโอกาส และทำให้รู้สึกมั่นใจ และเชื่อว่าพลเมืองสามารถเข้าช่วยกันแก้ไขปัญหาได้ สำหรับสิ่งที่คิดว่าไม่น่าจะเป็นไปได้คือการได้มีโอกาสเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาให้กับผู้ว่าราชการจังหวัดและหัวหน้าหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และพวกเขา รับฟังเราด้วย “ซึ่งต่อไปเราต้องติดตามว่าจะแก้ไขปัญหาหรือออกนโยบายมาให้เราหรือเปล่า” เห็นได้ว่าสภาพพลเมือง การทำโครงการและกิจกรรมของสภาพพลเมือง รวมทั้งการเชื่อมโยงเครือข่ายที่เกี่ยวข้องให้เข้ามามีส่วนร่วม โดยเฉพาะหน่วยงานรัฐที่มีอำนาจหน้าที่กำหนดนโยบาย ได้ทำให้ที่พลเมืองตระหนักในความสามารถและอำนาจของพลเมืองที่สามารถเข้ามีส่วนร่วมที่จะนำการเปลี่ยนแปลงมาสู่ชุมชน สังคมได้ (นางอนงค์ ศรีสนอง (18 มิถุนายน 2563) , นายสุทัศน์ ธัญญะภู (18 มิถุนายน 2563) นางชุตติมา พลเยี่ยม. (21 สิงหาคม 2563), นางสีลา สุขสะอาด. (15 กันยายน 2563) และสมาชิกสภาพพลเมืองได้มีการยกระดับการแก้ไขปัญหาของชุมชนสู่การจัดการน้ำในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดในปี 2564 โดยตั้งใจจะทำอย่างต่อเนื่องให้ประสบความสำเร็จ (นายวิวัฒน์ บุญทา, 25 กันยายน 2563)

การส่งเสริมพลังพลเมืองของสภาพพลเมืองร้อยเอ็ดได้เปลี่ยนแปลงจากพลเมืองที่ร้องขอรับ (passive citizen) เป็นพลเมืองที่ตระหนักในความเป็นพลเมืองและเข้าไปมีส่วนร่วมกับชุมชนและลงมือกระทำเอง (concerned & active citizen) เป็นพลเมืองที่กระตือรือร้นและมีความเชื่อมั่นในพลังตนเอง แสดงได้ดังภาพ

ภาพที่ 4.1 แสดงการเปลี่ยนแปลงของพลเมือง ภายใต้สภาพเมือง

กล่าวคือ ในระดับบุคคล เกิดการเปลี่ยนแปลงของการมีมุมมองที่ต่างไปจากเดิม เริ่มลงมือกระทำ และแบ่งปันกับชุมชน และมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง

ระดับชุมชน คือ การทำงานร่วมกันเพื่อระบุสิ่งที่ต้องการทรัพยากร และเป้าหมายของการเปลี่ยนแปลงทางบวก สมาชิกเข้าร่วมอย่างเต็มใจและตั้งใจ และเกิดการเปลี่ยนแปลงสู่การเป็นพลังของส่วนรวม

หน่วยงานรัฐ คือ ลดอุปสรรคหรือขจัดข้อจำกัด และสนับสนุน การกระทำ หรือจัดหาทรัพยากร เพื่อส่งเสริมพลังพลเมือง และเพื่อ การแก้ไขปัญหาให้คล่อง

3. สภาพพลเมืองในฐานะกลไกเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อเสริมพลัง พลเมือง พบว่าสภาพพลเมืองสามารถเชื่อมโยงเครือข่ายในการทำงาน ร่วมกันของพลเมืองได้ในระดับที่แลกเปลี่ยนความรู้ เช่น เครือข่าย สาธารณสุขจังหวัด เครือข่ายป้องกันอุบัติเหตุจราจร ซึ่งมาร่วมประชุม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในสภาพพลเมือง และพบว่าในการดำเนินโครงการปี 2563 เครือข่ายที่มีอยู่เป็นเครือข่ายที่มีการส่งเสริมโครงการต่าง ๆ อยู่เดิม เป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ส่วนบุคคลเป็นส่วนใหญ่ แต่ไม่พบว่ามี การแลกเปลี่ยนทรัพยากรในลักษณะของเงินงบประมาณหรือทรัพยากร ในการดำเนินการเพื่อความต่อเนื่องของโครงการหรือกิจกรรม จึงเป็น ข้อเสนอให้สภาพพลเมืองมุ่งสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อบูรณาการ ความรู้ และทรัพยากรต่อไป

อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากสภาพพลเมืองร้อยเอ็ด ที่ส่งเสริมให้พลเมืองเข้ามีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นและมีความเชื่อมั่น ในตนเองในฐานะพลเมืองนั้น แม้เห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นชัดเจนจาก การสังเกตและพูดคุยสัมภาษณ์ ก็สังเกตได้ว่ากลุ่มที่เปลี่ยนแปลงไป เหล่านั้นเป็นกลุ่มที่เข้าร่วมกับสภาพพลเมืองอย่างสม่ำเสมอ ทั้งในกิจกรรม และการประชุม และสังเกตว่ากลุ่มที่เข้าร่วมกิจกรรมของสภาพพลเมือง เป็นครั้งคราว เช่น นักเรียนโรงเรียนพลเมืองที่เข้าร่วมเป็นครั้งคราวเฉพาะ ช่วงทำกิจกรรมเช่นร่วมปลูกป่า ร่วมดูงานโคกหนองนา แต่ไม่ได้เข้าร่วม ประชุมพูดคุยนั้น ไม่พบความกระตือรือร้นทั้งในการมีส่วนร่วมเสนอ ข้อเสนอ นโยบายหรือการมุ่งแก้ไขปัญหาให้ต่อเนื่องไป

สรุป ความสำเร็จการทำงานของสภาพลเมือง ในการเสริมพลังพลเมืองจังหวัดร้อยเอ็ด สามารถส่งเสริมให้พลเมืองที่เข้าเป็นส่วนหนึ่ง เกิดความรู้ ความตระหนัก กระตือรือร้น และเชื่อมั่นว่าตนในฐานะพลเมือง จะสร้างการเปลี่ยนแปลงได้โดยการรวมพลังกัน ทั้งนี้ เพราะพื้นที่สาธารณะ สภาพลเมืองดังกล่าวได้ส่งเสริมให้เกิดความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ และการทำงานโครงการ เพื่อแก้ไขปัญหาของพื้นที่จนนำไปสู่การเสนอข้อเสนอ นโยบายสาธารณะ ความสำเร็จภาพรวมเกิดขึ้นได้จากกระบวนการ ที่กล่าวไว้ในวัตถุประสงค์ที่ 1 และสามารถนำเสนอความสำเร็จของโครงการเป็นรูปธรรม ดังนี้

ผลการทำงานของโครงการทั้ง 3 ที่ดำเนินการในปี 2563

การสนับสนุนให้สภาพลเมืองร้อยเอ็ดทำกิจกรรมสร้างความเป็นพลเมืองตามประเด็นที่สนใจ สภาพลเมืองร้อยเอ็ดเลือกดำเนินการ 3 โครงการ ดังนี้

- 1) โครงการส่งเสริมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมและการเลือกตั้งสมานฉันท์
- 2) โครงการพลเมืองจิตอาสาปลูกป่าในใจคน
- 3) โครงการโคกหนองนาบุรีอาหารปลอดภัย

ความสำเร็จจากการดำเนินงาน ดังนี้

1) เกิดพื้นที่ต้นแบบที่มีความรู้มีผู้ถ่ายทอดความรู้และมีตัวอย่างการปฏิบัติการสร้างพลเมือง 3 ด้าน ดังนี้

- 1.1 ต้นแบบพลเมืองด้านการเมืองการเลือกตั้งสมานฉันท์และการไม่ซื้อสิทธิขายเสียง

1.2 ต้นแบบพลเมืองด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.3 ต้นแบบพลเมืองด้านการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

2) เกิดพื้นที่ต้นแบบ (ศูนย์เรียนรู้) 4 แห่ง ดังนี้

2.1 พื้นที่ต้นแบบด้านการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง 2 แห่ง คือ

2.1.1 บ้านโพหนอง ม.5 ต.หินกอง อ.สุวรรณภูมิ จ.ร้อยเอ็ด

2.1.2 บ้านเหล่ากล้วย ม.6 ต.เหนือเมือง อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด

2.2 พื้นที่ต้นแบบด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ณ โรงเรียนหนองฮีเจริญวิทย์ ต.หนองฮี อ.หนองฮี จ.ร้อยเอ็ด

2.3 พื้นที่ต้นแบบด้านการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ณ บ้านแก่น้อย ต.ไพศาล อ.ธวัชบุรี จ.ร้อยเอ็ด

3) ได้ข้อเสนอนโยบายสาธารณะ 3 นโยบาย ดังนี้

3.1 นโยบายสาธารณะเรื่อง การเลือกตั้งสมานฉันท์

3.2 นโยบายสาธารณะเรื่อง ปลุกป่าในใจคนตามศาสตร์พระราชา

3.3 นโยบายสาธารณะเรื่อง โคนหนองนาบุรี อาหารปลอดภัย

4) นำเสนอนโยบายสาธารณะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรวม 44 หน่วยงาน ดังนี้

1. ผู้ว่าราชการจังหวัดร้อยเอ็ด
2. นายอำเภอเมืองร้อยเอ็ด จ.ร้อยเอ็ด
3. นายอำเภอธวัชบุรี จ.ร้อยเอ็ด
4. นายอำเภอเมยวดี จ.ร้อยเอ็ด
5. นายอำเภอโพนทราย จ.ร้อยเอ็ด
6. นายอำเภอโพนทอง จ.ร้อยเอ็ด
7. นายอำเภอทุ่งเขาหลวง จ.ร้อยเอ็ด
8. นายอำเภอสุวรรณภูมิ จ.ร้อยเอ็ด
9. นายอำเภอหนองฮี จ.ร้อยเอ็ด
10. องค์การบริหารส่วนจังหวัดร้อยเอ็ด
11. สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดร้อยเอ็ด
12. ทรีพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดร้อยเอ็ด
13. เกษตรจังหวัดร้อยเอ็ด
14. สาธารณสุขจังหวัดร้อยเอ็ด
15. ป่าไม้จังหวัดร้อยเอ็ด
16. พัฒนาการจังหวัดร้อยเอ็ด
17. ท้องถิ่นจังหวัดร้อยเอ็ด
18. พัฒนาการจังหวัดร้อยเอ็ด
19. ศึกษาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด (ศธจ.) ร้อยเอ็ด
20. สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดร้อยเอ็ด
21. สำนักงานที่ดินจังหวัดร้อยเอ็ด
22. สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดร้อยเอ็ด

23. สถานีพัฒนาที่ดินร้อยเอ็ด
24. มณฑลทหารบกที่ 27
25. กอ.รมน.ร้อยเอ็ด
26. สถานีเพาะชำกล้าไม้จังหวัดร้อยเอ็ด
27. โครงการชลประทานร้อยเอ็ด สำนักงานชลประทานที่ 6
28. คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการ (กบจ.) ร้อยเอ็ด
29. คณะกรรมการบริหารงานกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ (กบก.) ร้อยเอ็ด
30. คณะกรรมการศึกษาธิการจังหวัด (กศจ.) ร้อยเอ็ด
31. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1-3 ร้อยเอ็ด
32. สำนักงานเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษาเขต 27 ร้อยเอ็ด
33. คณะกรรมการอาชีวศึกษาร้อยเอ็ด (อศจ.) ร้อยเอ็ด
34. สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยร้อยเอ็ด
35. คณะกรรมการสถานศึกษาวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี ร้อยเอ็ด
36. ชมรมจักรยานผู้ว่า ๆ พาปั่น 101
37. ศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมืองสถาบันพระปกเกล้า จังหวัดร้อยเอ็ด
38. สัมชสาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด
39. กำนันตำบลหินกอง อ.สุวรรณภูมิ จ.ร้อยเอ็ด
40. กำนันตำบลเหนือเมือง อ.เมืองร้อยเอ็ด จ.ร้อยเอ็ด

41. กำนันตำบลหนองฮี อ.หนองฮี จ.ร้อยเอ็ด
42. กำนันตำบลมะบ้า อ.ทุ่งเขาหลวง จ.ร้อยเอ็ด
43. กำนันตำบลท่าหาดยาว อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด
44. กำนันตำบลสว่าง อ.โพนทอง จ.ร้อยเอ็ด

5) การขยายผลสู่ความยั่งยืน

5.1 ด้านการเลือกตั้งสมานฉันท์

5.1.1 นายอำเภอธวัชบุรีและกำนัน 4 ตำบล (ต.หนองฮี ต.หินกอง ต.ท่าหาดยาว และต.สว่าง) นำกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์ไปใช้ในการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่ของตน

5.1.2 กต.จ.ร้อยเอ็ด และ กศน.จ.ร้อยเอ็ด ได้มาศึกษาดูงานและนำกระบวนการการเลือกตั้งสมานฉันท์ไปดำเนินการต่อโดยใช้ที่มหาวิทยาลัยจากสภาพลเมืองร้อยเอ็ด

5.2 ด้านการปลูกป่าในใจคน

หน่วยงานราชการและองค์กรต่างๆ ในจังหวัดร้อยเอ็ด 30 หน่วยงาน จัดกิจกรรมปลูกป่า 14 พื้นที่ แบ่งเป็นป่าชุมชน 5 แห่ง โรงเรียน 2 แห่ง วัด 4 แห่ง ส่วนราชการ 1 แห่ง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 1 แห่ง และพื้นที่ทหาร 1 แห่ง

5.3 ด้านเกษตรอินทรีย์ โคนหนองนาบุรีอาหารปลอดภัย

- 5.3.1 กระทรวงมหาดไทย จัดทำโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล”
- 5.3.2 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จัดทำโครงการ 1 ตำบล 1 กลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่
- 5.3.3 กรมพัฒนาที่ดินจัดทำโครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน
- 5.3.4 เกษตรกรที่มาศึกษาดูงาน 3 ราย กลับไปทำโคกหนองนาในพื้นที่ของตนเอง ประกอบด้วย นางณัฐนันท์ วิไลนสกี นายคำปสิว กุตรระใส และ นางเบญจวรรณ สังขศิลา

4.3 ปัจจัยส่งเสริมสู่ความสำเร็จของสภาพลเมืองร้อยเอ็ด

จากประเด็นการวิเคราะห์ประยุกต์จากข้อเสนอการพัฒนาสภาพลเมืองของ ปิยะนันท์ ทรงสุนทรวัฒน์ และ ปิยะนุช เงินคล้าย, 2562) ผู้ศึกษาจัดกลุ่มข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ปัจจัยสู่ความสำเร็จของสภาพลเมืองร้อยเอ็ด ดังนี้

- 4.3.1 ด้านคน วิเคราะห์ สมาชิก
- 4.3.2 ด้านโครงสร้าง วิเคราะห์ร่วมกับด้านงบประมาณ ทรัพยากรด้านการบริหารจัดการ และด้านกฎหมาย
- 4.3.3 ด้านอื่น – วิเคราะห์ความต่อเนื่องยั่งยืน

พบว่าปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จของสภาพพลเมืองร้อยเอ็ดในการเสริมสร้างพลังพลเมือง จำแนกตามกลุ่มวิเคราะห์ ดังนี้

4.3.1 ด้านคน

สมาชิกสภาพพลเมือง

ความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งระหว่าง ศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมือง โรงเรียนพลเมือง และสภาพพลเมือง เป็นฐานสำคัญให้การทำงานสภาพพลเมือง เป็นที่น่าเชื่อถือ และสามารถขยายสมาชิก การมีประธานที่ทำงานให้ลักษณะผู้ประสานงานสมาชิกก็นับเป็นการเสริมสร้างความเป็นส่วนหนึ่งของสภาพพลเมืองให้กับสมาชิกด้วย

ศักยภาพของสมาชิก

สมาชิกของสภาพพลเมืองมีการถนัดรองตามธรรมชาติ ผ่านโรงเรียนพลเมือง ศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมือง และสมาชิกเครือข่าย มีความกระตือรือร้น มีทัศนคติพลเมือง เมื่อได้มีโอกาสเข้าร่วมในสภาพพลเมืองร้อยเอ็ดที่เปิดกว้างสำหรับทุกคนที่ต้องการทำงานเพื่อร้อยเอ็ด บุคคลที่มีศักยภาพเหล่านั้นจึงมีพื้นที่ในการแสดงศักยภาพและลงมือปฏิบัติได้ตามเจตนารมณ์ของตนและกลุ่ม และได้กลายเป็นผู้นำตามธรรมชาติเป็นแกนนำในการสร้างกลุ่มย่อยขับเคลื่อน โดยสละทั้งเวลาและทุนทรัพย์ในการทำงานเพื่อส่วนรวม ตัวอย่างที่สำคัญมีไม่น้อยและที่จะกล่าวถึงในที่นี้ ได้แก่

ดร. จีรวรรณ สิทธิศักดิ์ ประธานสภาพพลเมืองร้อยเอ็ด ที่มีคุณสมบัติของการเป็นผู้ประสานงานสมาชิกและเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพความสามารถในการสร้างความปรองดองและฉันทมติของสมาชิก การเชื่อมประสานความรู้ความชำนาญของความหลากหลายทั้งภายในและ

ภายนอกสภาพพลเมือง เป็นลักษณะเฉพาะและเป็นศักยภาพที่ลงตัวกับความ
ความเป็นสภาพพลเมือง

ผู้ใหญ่สัญญาชัย ช่องวารินทร์ ผู้นำในกลุ่มด้านการเกษตรที่โน้มน้าว
เปลี่ยนแปลงสมาชิกอีกหลายคน ด้วยการให้ความรู้ สร้างความเข้าใจ และ
ลงมือปฏิบัติเป็นตัวอย่าง

ดร.อุปกรณ์ ดีเสมอ ผู้เป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญ ในด้านข้อมูล
และความเข้าใจในระบบการทำงานของรัฐ ของหน่วยงานราชการของ
ท้องถิ่น และของพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ที่ให้ข้อเสนอแนะแนวทางการทำงาน
ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับรัฐและราชการเป็นไปอย่างเหมาะสมและได้รับ
การสนับสนุน

นายพยนต์ ปัญญาภา และคณะ ร่วมกับ *ผู้ใหญ่อภิฉัตร ภูสนาม*
และ *ดร.อุปกรณ์ ดีเสมอ* ในการขับเคลื่อนการสร้างการเมืองประชาธิปไตย
ที่การเลือกตั้งไม่มีการซื้อสิทธิขายเสียง การเลือกตั้งที่ไม่เป็นที่มาของ
ความขัดแย้งของผู้คนในหมู่บ้าน การเลือกตั้งที่ไม่สร้างความเดือดร้อนให้
ผู้มีสมัครซึ่งหลายคนต้องการทำงานเพื่อส่วนรวมแท้จริง การขับเคลื่อนของ
นายพยนต์ ปัญญาภา ได้ขยายไปสู่พื้นที่อื่น ๆ ที่เห็นถึงประโยชน์และ
คุณค่าการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง

สมาชิกสภาพพลเมืองยังมีศักยภาพในด้านวิชาการ กำหนด
ยุทธศาสตร์วางกลยุทธ์ สัมพันธ์หน่วยงานเครือข่ายของรัฐ เช่น ศรยุทธ
อันตะไชย, วิทวัส บุญทา, ไพฑูรย์ ทะวะลัย

กล่าวได้ว่าสมาชิกของสภาพพลเมืองมีศักยภาพที่หลากหลาย
ครบเครื่อง และเป็นปัจจัยสำคัญของความสำเร็จในการขับเคลื่อนเสริมพลัง
พลเมืองจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งเมื่อเป็นปัจจัยความสำเร็จ ปัจจัยประการนี้

จะต้องมีการสร้างให้เข้มแข็ง เพิ่มพูนศักยภาพ ส่งเสริมศักยภาพ ให้ขยาย
ต่อสมาชิกอื่น ๆ ต่อไปด้วย

4.3.2 ด้านโครงสร้าง

สภาพลเมือง เป็นเครือข่ายการทำงานที่ใช้เป้าหมายร่วม และไม่เน้นความสัมพันธ์ใกล้ชิดเชิงพื้นที่ในลักษณะชุมชน หรือหมู่บ้าน ในพื้นที่เดียวกัน แต่เป็นการรวมตัวกันของผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ผู้มีจิตสาธารณะเห็นประโยชน์ส่วนร่วมเป็นที่ตั้ง จึงมีรูปแบบโครงสร้าง ที่ยืดหยุ่น การมีตำแหน่งหรือการเรียกตำแหน่งมีความหมายของการทำหน้าที่ และเป็นการให้เกิดเกียรติในการทำหน้าที่ มากกว่าเป็นตำแหน่งของโครงสร้างที่แข็งตัว ตัวอย่างที่พบ คือ ประธานสภาพลเมือง (นางสาวจิรวรรณ สิทธิศักดิ์) คือผู้ที่ทำหน้าที่ทั้งการประสานงานสมาชิก การดำเนินการประชุม การเชิญชวนพลเมืองที่สนใจในปัญหาบ้านเมือง เข้าร่วม ในบางครั้งเป็นผู้จัดทำรายงานการประชุม เป็นต้น ซึ่งหน้าที่ดังกล่าวมีการสับเปลี่ยนและปฏิบัติทดแทนกันได้โดยสมาชิกคนอื่น ตามโอกาสและความสะดวกอีกด้วย นอกจากนี้ กำหนดการประชุม เป็นวาระตามสะดวก ประสานงานแล้วมีเวลาที่จะเข้าร่วมประชุม และในบางครั้งการประชุมสามารถทำผ่านระบบออนไลน์ได้อีกด้วย สำหรับการทำงานของคณะทำงานย่อยแต่ละโครงการก็มีความยืดหยุ่นในลักษณะกระจายตัวทำงานตามที่ตั้งเป้าหมาย และนำผลการทำงานมา “เล่าสู่กันฟัง” ในการประชุม เพื่อรายงาน กล่าวได้ว่าสภาพลเมือง ไม่มีโครงสร้างอย่างเป็นทางการ ทำให้การทำงานเป็นไปตามธรรมชาติและสมัครใจ กระบวนการเรียนรู้ของการทำงานร่วมกันและการทำงาน เพื่อแก้ไขปัญหาส่วนรวม และการเป็นพื้นที่ของทุกคนจึงทำให้มีผู้ต้องเข้าร่วมเป็นสมาชิก โดยเฉพาะพลเมืองในชุมชน ซึ่งแสดงให้เห็นถึง

การเปิดโอกาสของสภาพลเมืองร้อยเอ็ดให้กับพลเมืองทั่วไป ได้เข้าสู่กระบวนการเสริมพลังอย่างแท้จริง และภายใต้ความยืดหยุ่นของโครงสร้างและการทำงานของสภาพลเมืองร้อยเอ็ด อำนาจและบทบาทหน้าที่ตามกฎหมายจึงไม่เป็นปัจจัยของความสำเร็จ

ด้านการบริหารจัดการนั้น งบประมาณมีความจำเป็นเพื่ออำนวยความสะดวกให้การบริหารจัดการโดยเฉพาะในช่วงแรกของการดำเนินงาน และในช่วงที่ไม่สามารถหาเครือข่ายบูรณาการการทำงานหรือบูรณาการทรัพยากรร่วมกันได้ ความจำเป็นของงบประมาณดังกล่าวจึงเป็นความเสี่ยงของการทำโครงการที่มีความต่อเนื่องได้

ด้านกระบวนการทำงานและรูปแบบการทำงานของสภาพลเมืองร้อยเอ็ดปี 2563 ยึดหลักการทำงานตามความสนใจในการแก้ไข พัฒนา และป้องกัน เพื่อจังหวัดร้อยเอ็ด ภาพรวมของกระบวนการทำงาน คือ แบ่งกลุ่มตามความสนใจ เกิดกลุ่มย่อยเกิดผู้นำในกลุ่มย่อย มีระบบการจัดการภายในกลุ่มย่อย องค์กรประกอบในกลุ่มย่อยคือผู้ที่มีเป้าหมายร่วมกัน มีความรู้ความสามารถและความสนใจในประเด็นเดียวกัน มีความเชี่ยวชาญเฉพาะในเรื่องที่ประยุกต์ใช้ระหว่างกันได้ มีการทำงานร่วมกันระหว่างโครงการย่อย การประชุมและการสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนข้อมูลและรายงานความคืบหน้า โครงสร้างแบบหลวมของสภาพลเมืองร้อยเอ็ดทำให้การทำงานเป็นไปอย่างคล่องตัว และทำหน้าที่สนับสนุนความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และเป็นกลไกในการนำเสนอข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อการแก้ไขปัญหาและขับเคลื่อนสู่นโยบายสาธารณะ

กระบวนการดังกล่าว เป็นการทำงานแบบทุกคนเท่าเทียมกัน เคารพในความคิด ความสามารถและศักยภาพของทุกคน ดังนั้นทุกคนจะเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อใช้ความสามารถนั้นสร้างประโยชน์ต่อสาธารณะร่วมกัน

การกระจายโครงการเป็นโครงการย่อยตามความต้องการทำให้ทุกคนมีส่วนร่วมและมีโอกาสมากขึ้นในลักษณะแลกเปลี่ยนและสนับสนุนเรียนรู้และบูรณาการความรู้ระหว่างกัน เกิดการต่อยอดความรู้ได้เป็นเฉพาะกรณี

การประชุมและการสื่อสารมีการกำหนดให้เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอและใช้ช่องทางต่าง ๆ ที่เอื้ออำนวย ทั้งทางออนไลน์และออฟไลน์ ทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างกัน การกระตุ้นเตือนการทำงาน

การถ่ายทอดองค์ความรู้ โดยโครงการย่อยจะมุ่งพัฒนาให้เกิดพื้นที่เรียนรู้ของโครงการเพื่อการเรียนรู้แบบต่อเนื่อง เพื่อพื้นที่ฝึกปฏิบัติเพื่อวิถีชีวิตพลเมืองที่อยู่ในชีวิตประจำวัน

กระบวนการทำงานที่มุ่งให้เกิดการมีส่วนร่วมระดับสูงของพลเมืองโดยการเสนอข้อเสนอเชิงนโยบาย เปรียบเป็นพื้นที่เรียนรู้ความเป็นพลเมืองของสมาชิกและผู้เข้าร่วมโครงการได้ตระหนักในอำนาจและเชื่อมั่นในอำนาจของตนเอง พลเมืองได้เรียนรู้ การเสนอข้อเสนอเชิงนโยบาย และรูปแบบการเสนอนโยบายหรือกฎหมาย ทั้งหมดคือการฝึกปฏิบัติ

กระบวนการทำงานของสภาพลเมืองทำให้เกิดการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองที่มีความรู้ มีความกระตือรือร้น กำหนดตนเอง และมีพลังอำนาจในการสร้างการเปลี่ยนแปลง อยู่ในทุกระดับ

4.3.3 ด้านความต่อเนื่องของโครงการ

ประการที่ 1 ความต่อเนื่องในเชิงทรัพยากร และการขยายเชิงพื้นที่ สภาพลเมืองเป็นโครงการบูรณาการกับโครงการศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมือง โครงการปฏิบัติการเสริมสร้างพลังพลเมือง และโรงเรียนพลเมือง ความเป็นไปได้ในการดำรงในสภาพลเมืองให้ต่อเนื่องสามารถ

ดำเนินการได้ภายใต้โครงการต่อเนื่องที่ได้รับการสนับสนุนจากสถาบันพระปกเกล้า ซึ่งสามารถขยายพื้นที่โดยการรวมเอาพลเมืองในโรงเรียนพลเมืองเข้าร่วมเรียนรู้และปฏิบัติร่วมกันภายใต้โครงการย่อยของสภาพลเมืองได้

ประการที่ 2 ความต่อเนื่องโดยการต่อยอดจากทุนทางสังคมที่มีอยู่เดิมและสะสมเพิ่มเติมโดยให้สภาพลเมืองเป็นพื้นที่สาธารณะที่ขยายตัวออกไปจากโครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากสถาบันพระปกเกล้า ไปสู่พันธมิตรเครือข่ายใหม่ ๆ ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด โดยใช้ประเด็นร่วมของประชาสังคมร้อยเอ็ดเป็นเป้าหมายร่วมของจังหวัดและเปิดกว้างสำหรับสมาชิกที่หลากหลายทั้งหน่วยงาน กลุ่ม และบุคคล

ประการที่ 3 การคงไว้ซึ่งชื่อสถาบันพระปกเกล้า ในฐานะเครือข่าย ดังที่นายศรายุทธ อันทะไชย กล่าวว่า ปัจจัยความสำเร็จหนึ่งคือชื่อของสถาบันพระปกเกล้า การบอกกล่าวต่อบุคคลทั่วไป เกี่ยวกับสภาพลเมืองว่าได้รับการสนับสนุนจากสถาบันพระปกเกล้า นั้นทำให้เครือข่ายต่าง ๆ เข้าร่วมกับสิ่งที่สภาพลเมืองเสนอ (นายศรายุทธ อันทะไชย, 21 สิงหาคม 2563) คุณค่าและความเคารพเชื่อถือ นำความร่วมมือในการทำโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นและนำความเป็นไปได้ของความร่วมมือจากหน่วยงานรัฐกับสภาพลเมืองร้อยเอ็ด เพราะการทำงานในภาคประชาสังคมระดับจังหวัด การได้รับความร่วมมือมีความเป็นไปได้ น้อยมากในเชิงของการลงมือปฏิบัติร่วมกัน ความเป็นเครือข่ายสถาบันพระปกเกล้าจึงมีความสำคัญยิ่งในการดำเนินการต่อไปให้ต่อเนื่อง

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

จากข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อศึกษาสภาพเมืองร้อยเอ็ด ในการกระบวนการทำงานเพื่อเสริมสร้างพลังพลเมือง โดยวิเคราะห์จากกระบวนการทำงาน และผลลัพธ์ของ ความเป็นพลเมือง ดังนี้

5.1 สรุปรูปแบบ

5.1.1 รูปแบบการทำงานของสภาพพลเมือง ร้อยเอ็ด

มีกระบวนการทำงานเพื่อเสริมพลังพลเมือง ที่ประกอบด้วย

การมีส่วนร่วมและให้ทุกคนเข้าร่วม สภาพพลเมือง ร้อยเอ็ด ได้รวมพลเมืองใส่ใจในปัญหาส่วนรวมจากโครงการ ต่าง ๆ มาร่วมมือกันทำประโยชน์ให้กับจังหวัดร้อยเอ็ด และ ให้โอกาสภาคส่วนต่าง ๆ เข้ามีส่วนร่วม ดังนั้น สมาชิกในสภาพพลเมืองจึงมีความหลากหลายทั้งความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์และสถานะทางสังคม แต่สภาพพลเมืองร้อยเอ็ด มีกระบวนการทำงานที่ส่งเสริมให้แสดงความคิดเห็น และ รับ

ฟังทุกความคิดเห็น ซึ่งเป็นการพัฒนาทักษะสำคัญในการเป็นพลเมืองระบอบประชาธิปไตยที่อยู่ร่วมกันท่ามกลางความหลากหลาย การยอมรับความแตกต่างและให้พื้นที่และยอมรับให้ทุกคนเป็นส่วนหนึ่งนั้น เป็นกระบวนการสำคัญในการเสริมพลังของบุคคลในฐานะพลเมือง และทำให้เรียนรู้ หลักสิทธิ หลักประชาธิปไตย

การดำเนินงานมีการสนับสนุนระหว่างกันด้านความรู้และข้อมูลข่าวสาร ความหลากหลายของผู้เข้าร่วมในสภาพเมืองรวมทั้งผู้ที่เป็นเครือข่ายจะได้รับความรู้ และข้อมูลที่เป็นประโยชน์จากกระบวนการในการประชุมและทำงานร่วมกันของสภาพเมืองร้อยเอ็ด และได้รับจากการทำโครงการย่อยเพื่อแก้ไขปัญหาในแต่ละประเด็น ความรู้จากสภาพเมืองโดยตรงเป็นความรู้ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย และความรู้จากโครงการย่อยทั้ง 3 เป็นความรู้วิถีประชาธิปไตยในชีวิต หรือประชาธิปไตยกินได้ ซึ่งได้กลายเป็นความรู้และการปฏิบัติไปพร้อมกัน นอกจากนี้ สภาพเมืองร้อยเอ็ดยังมีการติดต่อสื่อสารกันทั้งทางการ และไม่ใชทางการ ทั้งผ่านการประชุมหรือผ่านการสื่อสารผ่านทางระบบออนไลน์ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความรู้และสื่อสารรายงานการทำงานระหว่างกัน

การมีบทบาทหน้าที่และระบบในการสนับสนุนอย่างเหมาะสม การกำหนดบทบาทหน้าที่ที่เป็นไปเพื่อบอกอำนาจหน้าที่อย่างกว้าง ๆ และช่วยให้การทำงานร่วมกันเป็นได้อย่างชัดเจนมากขึ้น ราบรื่นขึ้น กล่าวคือทำให้ประธานในฐานะ ผู้ประสานงานภาพรวม ผู้เชื่อมประสานระหว่างคณะทำงาน และสมาชิกสภาพเมืองทุก ๆ คน ได้มีอำนาจในการมอบหมายงาน ความรับผิดชอบร่วมกันในนามสภาพเมืองร้อยเอ็ดด้วย

การมีกลุ่มย่อยและการเกิดขึ้นของผู้นำโครงการย่อยทั้ง 3 เป็นระบบการเรียนรู้และสนับสนุนให้เกิดการอภิปรายและแสดงความคิดเห็นมากขึ้น เรียนรู้ความเป็นพลเมืองมากขึ้น

ความร่วมมือและการบูรณาการ ความพยายามสร้างเครือข่ายความร่วมมือและบูรณาการการทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่นตลอดเวลา เป็นเข็มมุ่งของโครงการเสริมพลังพลเมืองของจังหวัดร้อยเอ็ดนับตั้งแต่การลงนามข้อตกลงของ 40 หน่วยงาน ในการขับเคลื่อน ทั้งทางตรงทางอ้อม และยังคงพยายามร่วมมือกับหน่วยงานรัฐในระดับพื้นที่ที่ทำกิจกรรม และสำหรับระดับจังหวัดสภาพลเมืองร้อยเอ็ดใช้โอกาสและทุนทางสังคมที่มีอยู่ของรองประธาน ฯ นายศรายุทธ อ้นทะไชย ที่เป็นกรรมการในระดับจังหวัดนำโครงการเข้าสู่ระดับจังหวัดได้

อย่างไรก็ตาม ความร่วมมือและบูรณาการ ยังไม่สามารถสร้างการมีส่วนร่วมระดับร่วมคิดร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการและร่วมออกนโยบายได้ และยังคงพัฒนาการสร้างเครือข่ายความร่วมมือแบบบูรณาการความรู้ และ ทรัพยากรต่อไป

การเรียนรู้แบบองค์กรแห่งการเรียนรู้ (learning organization) สภาพลเมืองมีการสร้างการเรียนรู้ในระหว่างการประชุมที่มีการแลกเปลี่ยนความรู้ที่แต่ละสมาชิกมีความเชี่ยวชาญ การร่วมกิจกรรมในพื้นที่ของสมาชิกสภาพลเมืองเป็นกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง รวมทั้งการพยายามทำให้เกิดศูนย์เรียนรู้หรือพื้นที่ต้นแบบที่มีความรู้มีผู้ถ่ายทอดความรู้และมีตัวอย่างการปฏิบัติและมีแหล่งเรียนรู้ เพื่อการขยายความรู้ของโครงการย่อยทั้ง 3 โครงการ สำหรับโครงการส่งเสริมประชาธิปไตย การเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงมีการถอดบทเรียน

ได้ข้อเสนอในการพัฒนาโครงการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายและเป็นประโยชน์ทางวิชาการด้วย

5.1.2 ความสำเร็จของการทำงานตามรูปแบบสภาพพลเมืองร้อยเอ็ด

ผลจากระบวนการสภาพพลเมืองร้อยเอ็ด สามารถทำให้เกิดการเสริมพลังพลเมืองให้เป็นพลเมืองที่กระตือรือร้นเข้ามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาบ้านเมืองในระดับของการเสนอข้อเสนอเชิงนโยบายและเสริมพลังพลเมืองความเชื่อมั่นในตนเองว่าจะสามารถมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ กล่าวคือ สภาพพลเมืองได้นำให้พลเมืองในชุมชนเข้าร่วมเป็นสมาชิกตามความสมัครใจ และกระบวนการในการเป็นสมาชิกในสภาพพลเมืองทำให้พวกเขาได้เข้าร่วมการทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวมในประเด็นต่าง ๆ ทำให้เกิดการเรียนรู้เรื่องการมีส่วนร่วม ความเป็นพลเมือง การมีบทบาทหน้าที่ การส่งเสริมสนับสนุนความรู้ระหว่างกันสำหรับความมั่นใจและกระตือรือร้นของพลเมืองที่มีความเชื่อมั่นว่าตนในฐานะพลเมืองสามารถมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาและจะสร้างความเปลี่ยนแปลงได้นั้น ในการประชุมสรุปงานปี 2563 เพื่อเตรียมการในปี 2564 เมื่อวันที่ 24 กันยายน 2563 สมาชิกพลเมืองต่างแสดงออกถึงความกระตือรือร้นกำหนดเป้าหมายของการแก้ไขปัญหาที่ใหญ่และมีความซับซ้อนขึ้น เช่น “เราจะทำโครงการที่แก้ปัญหาน้ำในร้อยเอ็ด” ขณะที่อีกกลุ่มเสนอว่า “เราจะทำโครงการเพื่อยกระดับข้าวหอมมะลิของร้อยเอ็ด” และ ในที่สุด มีความเห็นว่าทั้งสองโครงการมีความสัมพันธ์กันเพื่อปัญหาน้ำแล้งส่งผลกระทบต่อการทำนาซึ่งก็คือการผลิตข้าว (ผลการสังเกตจากการประชุมสมาชิกสภาพพลเมืองจังหวัดร้อยเอ็ด

24 กันยายน 2563) ความกระตือรือร้นและความมั่นใจที่แสดงออกแตกต่างไปจากการประชุมในระยะแรกของสภาพลเมืองที่ผู้ศึกษาเข้าสังเกตอย่างชัดเจน

กล่าวได้ว่า การส่งเสริมพลังพลเมืองของสภาพลเมืองร้อยเอ็ดได้เปลี่ยนแปลงจากพลเมืองที่ร้องขอรับ (passive citizen) เป็นพลเมืองที่ตระหนักในความเป็นพลเมืองและเข้าไปมีส่วนร่วมกับชุมชนและลงมือกระทำเอง (concerned & active citizen) เป็นพลเมืองที่กระตือรือร้นและมีความเชื่อมั่นในพลังตนเอง

5.1.3 ปัจจัยส่งเสริมสู่ความสำเร็จของสภาพลเมืองร้อยเอ็ด

ผลการศึกษาพบว่า สมาชิกมีศักยภาพและมีความหลากหลายในสภาพลเมืองร้อยเอ็ดที่เปิดกว้างสำหรับทุกคน ทำให้ได้แสดงศักยภาพและลงมือปฏิบัติให้เห็นประจักษ์ มีผู้ที่เป็นผู้นำตามธรรมชาติเป็นแกนนำในโครงการย่อย เช่น ผู้ที่มีคุณสมบัติของการเป็นผู้ประสานงานสมาชิกและเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพ ความสามารถในการสร้างความปรองดองของสมาชิก (จิรวรรณ สิทธิศักดิ์) ผู้ที่สามารถโน้มน้าวเปลี่ยนแปลงสมาชิกอีกหลายคน ด้วยการให้ความรู้ สร้างความเข้าใจ และลงมือปฏิบัติเป็นตัวอย่าง (ผู้ใหญ่สัญญาชัย ช่องวารินทร์) ผู้ให้ข้อมูลและความเข้าใจในการทำงานของรัฐ ของหน่วยงานราชการ ของท้องถิ่น และของพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ที่ให้ข้อเสนอแนะแนวทางการทำงานที่เกี่ยวข้องของสัมพันธ์กับรัฐและราชการ (ดร.อุปกรณ ดิเสมอ) เป็นต้น

ด้านโครงสร้างมีความยืดหยุ่นไม่มีโครงสร้างอย่างเป็นทางการ ตำแหน่งเป็นการให้เกียรติในการทำหน้าที่ มากกว่าเป็นตำแหน่งของโครงสร้างที่แข็งตัว การประชุมเป็นวาระตามสะดวก บางครั้งการประชุม

ผ่านระบบออนไลน์ได้ สำหรับการทำงานของคณะทำงานย่อยแต่ละโครงการก็มีความยืดหยุ่นในลักษณะกระจายตัวทำงานตามที่ตั้งเป้าหมาย และนำผลการทำงานมา “เล่าสู่กันฟัง” ในการประชุม กระบวนการเรียนรู้ของการทำงานร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาส่วนรวมเป็นของทุกคนทำให้เป็นพื้นที่เสริมพลังให้สมาชิกทุกคน งบประมาณมีความจำเป็นในกิจกรรมหรือโครงการย่อยที่มีความต่อเนื่อง นอกจากการแก้ไขปัญหาโดยสมาชิกที่ใช้งบประมาณส่วนตัวของสมาชิกเองในการทำงานแล้ว สภาพลเมืองร้อยเอ็ดยังต้องพยายามหาเครือข่ายบูรณาการงบประมาณและทรัพยากรร่วมกัน มิฉะนั้นจะเป็นความเสี่ยงของโครงการต่อเนื่องที่ต้องใช้งบประมาณ

5.2 อภิปรายพล

การศึกษาโครงการปฏิบัติการเสริมสร้างพลังพลเมืองจังหวัดปี 2563 ที่ดำเนินการภายใต้สภาพลเมืองร้อยเอ็ด มีวัตถุประสงค์ติดตามว่าสภาพลเมืองสามารถเสริมสร้างพลังพลเมือง ให้เป็นพลเมืองที่กระตือรือร้น มีความเชื่อมั่นในฐานะพลเมืองได้อย่างไรและเพียงไร พบว่า สมาชิกสภาพลเมืองมีความเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้นและมีความเชื่อมั่นในความเป็นพลเมืองเพิ่มขึ้น ทั้งนี้คือผู้ที่เข้าร่วมในสภาพลเมืองอย่างต่อเนื่อง และเหนียวนำไปให้พลเมืองทั่วไปที่เข้าร่วมกิจกรรมได้เรียนรู้เรื่องการมีส่วนร่วมในการเสนอนโยบายสาธารณะ ผู้ศึกษาพบว่ากระบวนการดำเนินการของสภาพลเมืองมีความสำคัญต่อการสร้างพลเมือง ได้แก่ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกคนทั้งที่เป็นสมาชิกและเข้าร่วมโครงการหรือกิจกรรม การเรียนรู้ประชาธิปไตยเป็นความรู้แบบประชาธิปไตยกินได้ผ่านโครงการและกิจกรรมที่ผูกพันกับชีวิต สมาชิกได้เรียนรู้บทบาท

หน้าที่พลเมืองและความเป็นผู้นำ มีการบูรณาการความร่วมมือของเครือข่าย มีการสร้างพื้นที่เรียนรู้เพื่อส่งต่อประชาธิปไตยกันได้ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายและการนำเสนอต่อหน่วยงานของรัฐเป็นกระบวนการพัฒนาพลเมืองในระดับความเชื่อมั่นของความเป็นพลเมืองตัวเล็กตัวน้อยที่เมื่อร่วมมือกันก็จะสามารถริเริ่มสร้างการเปลี่ยนแปลงและเป็นพลังในการแก้ไขปัญหาของชุมชนและสังคมได้

โครงการปฏิบัติการเสริมสร้างพลังพลเมือง ผ่านสภาพพลเมืองร้อยเอ็ดเปรียบได้กับกระบวนการสอดแทรก (intervene) เพื่อการเรียนรู้ทั้งระดับความรู้ ทักษะ และความเชื่อมั่น และสอดคล้องกับกระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็งที่เกิดขึ้นเพื่อสร้างการเรียนรู้ และสอดคล้องหลายประการกับสอดคล้องกับแนวคิดการเสริมสร้างพลังพลเมืองในชุมชนเข้มแข็งที่มีหลักการสำคัญทั้งในระดับสมาชิกชุมชนหรือบุคคล (individual) และระดับชุมชน (collective) สมาชิกต้องเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง และชุมชนที่จะแก้ไขปัญหาและ พัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง มีความเข้มแข็ง พอที่จะช่วยเหลือหรือพึ่งตนเองได้ สามารถจัดการตนเองและชุมชนได้ เข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนพร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนและชุมชน ฝึกกำลังร่วม ยึดหลักกฎหมาย เคารพสิทธิของตนเองและสิทธิของผู้อื่น ยึดหลักความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน มีสำนึกเป็นเจ้าของ และหวงแหน มีความเป็นผู้นำที่สามารถ ประสาน ความคิดของสมาชิก และมีกระบวนการเรียนรู้และการเสริมสร้างการเรียนรู้ (ปารีชาติ วลัยเสถียร, 2543) (คณะอนุกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตภาคใต้, 2546) (สนธยา พลศรี, 2547) (นภาพรณัฏ หะวานนท์ และคณะ, 2550) และชุมชน (collective) ต้องเรียนรู้ของชุมชนผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการชุมชน เป็นกระบวนการจัดองค์กร

และกลุ่ม และนำกลวิธีหรือวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความรู้สึก ร่วมเพื่อ ประโยชน์ส่วนรวม และดำเนินงานโดยทุนสังคม ใช้คนและทรัพยากร ในชุมชนเป็นสำคัญ และมีลักษณะเป็นประชาธิปไตย (เสกสรรค์ สนวา และคณะ, 2560) (วชิราภรณ์ สุรชนะสกุล และคณะ, 2560) และ สอดคล้องกับงานศึกษาเชิงใหม่จัดการตนเอง ของ สวิง ต้นอูด และคณะ (2556) ซึ่งให้ข้อสรุปว่าสภาพเมืองมีความเหมาะสมด้านการมีส่วนร่วม และความเป็นเจ้าของของพลเมือง

อย่างไรก็ตาม จากแนวคิดของการสร้างพลเมืองในกระบวนการ ทำงานแบบเป็นกลุ่มหรือชุมชนนั้น สภาพเมืองยังไม่สามารถเชื่อมโยง สมาชิกในกลุ่มและองค์กรชุมชนต่าง ๆ เข้าด้วยกัน อย่างมีเป้าหมายร่วมกัน ได้อย่างแนบสนิท ทั้งนี้สภาพเมืองร้อยเอ็ดอาจต้องทำงานและ มีกระบวนการเคลื่อนไหวที่ต่อเนื่องจนเป็นวิถีของชุมชน ซึ่งจะทำให้เกิด การเชื่อมโยงกับกลุ่มและองค์กรต่าง ๆ ขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติ ซึ่งจะลด การพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอกในด้านต่าง ๆ ได้ในที่สุดด้วย

5.3 ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอสำหรับสภาพเมือง

1. สภาพเมืองสามารถสร้างพลังพลเมืองได้ตามเป้าหมายและ เป็นไปอย่างเป็นธรรมชาติและรวมกลุ่มพลเมืองที่หลากหลายจาก โรงเรียนพลเมืองที่เป็นประชาชนในชุมชนในตำบล ซึ่งเป็นความสำเร็จของ การเสริมสร้างพลังพลเมืองให้กับประชาชนทั่วไปให้ได้ว่าตนมีศักยภาพ ในการมีส่วนร่วมและสามารถมีส่วนร่วมระดับการเสนอข้อเสนอ

เชิงนโยบายได้ สิ่งนี้เป็นข้อดีในประเด็นของการมีส่วนร่วมของพลเมืองที่หลากหลาย (inclusive) สมควรดำรงไว้

2. สภาพลเมืองต้องสร้างเครือข่ายพันธมิตรอย่างต่อเนื่อง เพราะความต่อเนื่องยั่งยืนของการทำงานในรูปแบบสภาพลเมืองร้อยเอ็ด เช่นปัจจุบัน จำเป็นต้องการทรัพยากรที่จำเป็นอยู่บ้างเพื่อโครงการหรือกิจกรรมที่ใหญ่ขึ้นต้องใช้ข้อมูลเพิ่มมากขึ้น ซึ่งทรัพยากรเพื่อหนุนเสริมการทำงานในบางส่วน นั้นสามารถร่วมใช้หรือขอสนับสนุนหรือแลกเปลี่ยนกับเครือข่ายได้ ดังนั้นการดำรงไว้ซึ่งความสัมพันธ์กับเครือข่ายและการบูรณาการงานเพื่อสามารถใช้ทรัพยากรร่วมกัน หรือการสร้างการยอมรับต่อสภาพลเมืองร้อยเอ็ดจึงไม่ควรละเลย

จากข้อค้นพบว่าสภาพลเมืองร้อยเอ็ดยังต้องพัฒนาการบูรณาการความร่วมมือและทรัพยากรเพื่อให้การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาต่อเนื่อง ต้องขับเคลื่อนให้โครงการสภาพลเมืองใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่เดิมให้เพิ่มขึ้น ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรจากบุคคล และโอกาสในการทำงาน ดังตัวอย่างของ นายศรายุทธ อินทะไชย และการสนับสนุนจากนายอำเภอในเขตพื้นที่ จะเห็นว่าสภาพลเมืองสามารถใช้ประโยชน์จากโอกาสและแรงจูงใจ จึงเสนอให้สภาพลเมืองค้นหาประเด็นร่วมกับเครือข่ายหรือหน่วยงานที่ต้องการเสนอโยบายหรือร่วมมือกัน และนำมาเป็นประเด็นทำงานร่วมกัน

อย่างไรก็ตาม ควรคำนึงถึงข้อค้นพบของ สวิง ต้นอูด และคณะ (2556) ที่กล่าวว่าประเด็นที่ไม่มีความซับซ้อน จะสามารถหาทางออกให้ข้อเสนอได้ชัดเจนพอที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความสนใจได้ แต่ในประเด็นที่มีความซับซ้อนทั้งปัญหา หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับปัญหา

มีบทบาทซ้ำซ้อนกัน การขับเคลื่อนจะมีความเป็นไปได้น้อย ดังนั้นสภาพเมืองต้องเลือกประเด็นที่เป็นเข็มมุ่งเพื่อหาข้อเสนอที่ชัดเจน

3. การเสริมสร้างพลังพลเมือง (Citizen Empowerment) ของสภาพเมืองต้องผลักดันให้ถึงความหมายของการใช้อำนาจของพลเมืองที่แท้จริง โดยชักชวนสมาชิกและพลเมืองร่วมกันติดตามการนำข้อเสนอเชิงนโยบายของพลเมืองไปสู่การกำหนดเป็นนโยบายสาธารณะโดยหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ และติดตามการบังคับใช้ ซึ่งเป็นบทบาทหน้าที่ของพลเมืองในการติดตามกำกับและตรวจสอบที่สำคัญ และหากเกิดความสำเร็จจากการรับข้อเสนอเชิงนโยบายไปกำหนดเป็นนโยบายสาธารณะ การนำนโยบายสาธารณะไปใช้เพื่อแก้ปัญหา จะยกระดับการเสริมสร้างพลังพลเมืองและจะเหนี่ยวนำให้พลเมืองมีความกระตือรือร้นและมีความเชื่อมั่นตนเองในฐานะพลเมืองมากขึ้น

ข้อเสนอต่อการพัฒนาสภาพเมือง หรือสมัชชาพลเมืองในเชิงนโยบายหรือการนำไปใช้เป็นตัวแบบในพื้นที่อื่น

1. การส่งเสริมให้เกิดสภาพเมืองเพื่อส่งเสริมพลังพลเมืองในพื้นที่อื่น ๆ พื้นที่สาธารณะที่จะทำหน้าที่คล้ายหรือเป็นสภาพเมืองต้องมีลักษณะตามแบบ KRATIB คือ ต้องให้มีความรู้ มีพื้นที่สาธารณะมีเป้าหมายร่วม มีความไว้วางใจในการทำงาน มีความต้องการจากภายนอกพึ่งพา และเป็นประเด็นของชุมชนเพื่อชุมชนเองทั้งทางเศรษฐกิจการเมืองและสังคม และควรมีลักษณะของการรวมตัวกันที่ประกอบทั้งระดับบุคคลและระดับชุมชน คือ มีพลเมืองที่มีจิตสาธารณะ และมีพื้นที่สาธารณะที่สนับสนุนพลเมืองเหล่านั้น เช่น ที่เกิดขึ้นสภาพเมืองของภาคประชาสังคมในเชียงใหม่ หรือสภาพเมืองที่ภาครัฐเป็นพื้นที่ให้ประชาชนเข้าร่วม

2. สำหรับข้อเสนอเพื่อนำไปใช้ในพื้นที่อื่นภายใต้โครงการที่ได้รับ การสนับสนุนจากสถาบันพระปกเกล้า ควรพิจารณาดังนี้ เริ่มต้นจากพื้นที่ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับภาคประชาสังคมจังหวัดร้อยเอ็ด ได้แก่ พื้นที่ที่มี ศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมือง และโรงเรียนพลเมือง ควรมีประธาน ศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมือง ที่สามารถประสานงานเครือข่าย และสมาชิกได้ดี และต้องเป็นประธานสภาพลเมืองในระยะเริ่มก่อตั้ง ต้องมีการเสริมความรู้ ความเข้าใจ สร้างทักษะและเทคนิคในการมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาแนวคิดและทักษะพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยด้วย โครงการเพื่อเสริมความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และความเป็นพลเมือง ในระบอบประชาธิปไตย ทั้งนี้ สภาพลเมืองและสมาชิกควรมีเป้าหมายร่วม ที่ตอบสนองความต้องการของพื้นที่ สร้างการมีส่วนร่วมของพลเมืองระดับ ชุมชน และ เพิ่มพลังอำนาจให้กับพวกเขาได้โดยตรง

ข้อเสนอเพื่อการศึกษาโครงการ

ควรมีการศึกษาระยะยาว (longitudinal studies) ทั้งเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณ เพื่อติดตามพัฒนาและวิเคราะห์ไปใช้ในการส่งเสริม ความเป็นพลเมืองในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

โกวิทย์ พวงงาม. (2553). *การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์.

จงจิต เลิศวิบูลย์มงคล. (2547). *ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล การได้รับการเสริมสร้างพลังอำนาจในงาน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ กับความสุขในการทำงานของพยาบาลประจำการโรงพยาบาล มหาวิทยาลัยของรัฐ (วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลมหาบัณฑิต, สาขาการบริหารการพยาบาล)*. คณะพยาบาลศาสตร์, จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.

จรัส สุวรรณมาลา และคณะ. (2547). *นามานุกรมนวัตกรรมท้องถิ่นไทย พ.ศ. 2547*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.

จรัส สุวรรณมาลา และคณะ. (2547). *บทสังเคราะห์นวัตกรรมท้องถิ่นไทย ประจำปี พ.ศ. 2547*, เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการเรื่อง นวัตกรรมท้องถิ่นไทยครั้งที่ 1 จัดโดยคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย ร่วมกับ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) วันที่ 13-14 ตุลาคม 2547 ณ ศูนย์การประชุมและนิทรรศการไบเทค กรุงเทพมหานคร.

ณรัชชอร์ ศรีทอง. (2558). *กระบวนการสร้างชุมชนที่เข้มแข็งพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน*. พิมพ์ครั้งที่ 1, กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

ทศพล สมพงษ์. (ม.ป.ป.). *เทคนิคการถอดบทเรียน การติดตามเพื่อเสริมพลัง และสรุปบทเรียน โครงการ : กรณีศึกษาโครงการของสภาพัฒนาการเมือง*. (เอกสารอัดสำเนา)

- ทศพล สมพงษ์ และคณะ. (2563). *รายงานการวิจัยพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของพลเมืองในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า
- ธีระศักดิ์ ฑีฆายุพันธุ์. (2559). สรุปรการสัมมนา “ประชาธิปไตยท้องถิ่น มีจริง?” เรื่อง “สภาเมืองขอนแก่น ต้นแบบประชาธิปไตยภาคประชาชน” วันศุกร์ที่ 9 กันยายน 2559 ณ โรงแรมเซนทารา ศูนย์ราชการแจ้งวัฒนะ
- นภาพรณ หะวานนท์ และ คณะ. (2550). *ดัชนีความเข้มแข็งของชุมชน : ความกลมกลืนระหว่างทฤษฎีฐานรากกับข้อมูลเชิงประจักษ์*. กรุงเทพฯ ; สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- นิตยา เพ็ญศิริินภา. (2548). *แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับโภชนาศึกษา*. เอกสารการสอนชุดโภชนศาสตร์ สาธารณสุข หน่วยที่ 7 (พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- บุญทัน ดอกไธสง. (2552). *ประชาธิปไตย—รากหญ้า*. กรุงเทพฯ : ปัญญาชน
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และ คณะ. (2543). *กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา*. พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพฯ : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.)
- มานิตตา ชาญไชย. (2560). *ความเป็นพลเมืองกับการบริหารจัดการตนเองของชุมชนไทย*. *วารสารรัฐศาสตร์*. ปีที่ 59, ฉบับที่ 1, มกราคม-เมษายน 2560, น.79-89
- วชิราภรณ์ สุรณะสกุล และคณะ. (2017). *รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยวิทยาลัยชุมชน*. *วารสาร มสค*. สาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. ปีที่ 13, ฉบับที่ 2, พค.-สค. 2560, น. 1-14.

- ศรีณยุ หมั่นทรัพย์. (2561). *การสังเคราะห์ห้องค์ความรู้โครงการปฏิบัติการเสริมสร้างพลังพลเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด*. สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า (เอกสารอัดสำเนา และ e-book)
- สนธยา พลศรี. (2547). *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2547). *การสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตและพัฒนาสังคมโดยชุมชนมีส่วนร่วม*. กรุงเทพฯ : ศรีเมืองการพิมพ์.
- สวิง ต้นอุต และคณะ. (2556). *โครงการการศึกษารูปแบบสภาพพลเมืองที่เหมาะสมสำหรับเชียงใหม่จัดการตนเอง*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- สิทธิณัฐ ประพุทธนิตินสาร และคณะ. (2556). *จากปฏิบัติการจริงสู่แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาเชิงพื้นที่แบบบูรณาการ*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- สุภางค์ จันทวานิช. (2549). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสกสรรค์ สนวา, อภิชาติ ใจอารีย์ และระวี สัจจโสภณ. (2560). *การพัฒนามนุษย์ในชุมชนท้องถิ่นกับความเป็นพลเมือง*. วารสารวิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย. ปีที่ 7 (12) น. 55-63.
- สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า. (2560). *โครงการโรงเรียนพลเมือง*. (เอกสารอัดสำเนา)
- _____. (2560). *รายงานตัวชี้วัดความเป็นพลเมือง ใน โครงการปฏิบัติการเสริมสร้างพลังพลเมือง (Citizen Empowerment For Healthy Democracy: KPI-CE)*. (เอกสารอัดสำเนา)

สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า. (2560). รายงาน
ผลการประเมินความเป็นพลเมือง ใน *โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาตัวชี้วัด
ความเป็นพลเมืองของสถาบันพระปกเกล้า*, (เอกสารอัดสำเนา)

_____. (2560). *สรุปผลแบบวัดพลเมือง โครงการปฏิบัติการเสริมสร้าง
พลังพลเมือง (จังหวัดร้อยเอ็ด) ประจำปี 2559*. (เอกสารอัดสำเนา)

_____. (2561). รายงานผลการดำเนินโครงการปฏิบัติการเสริมสร้าง
พลังพลเมือง ประจำปี 2561. (เอกสารอัดสำเนา)

_____. (2563). *รายการโครงการปฏิบัติการเสริมสร้างพลเมือง
(Citizen Empowerment for Healthy Democracy-KPI-CE)
ปีงบประมาณ 2563*. (เอกสารอัดสำเนา)

อวยพร ต้นมุขกุล. (2540). พลังอำนาจกับการเสริมสร้างอำนาจในงานใน
วิชาชีพพยาบาล. *พยาบาลสาร*, 24(1), 1-9

อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์. (2548). *การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม :
การเรียนรู้ร่วมกับชุมชน*. พิมพ์ครั้งที่ 1, เชียงใหม่ : เครือข่ายงานวิจัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏ.

เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2543). *การเมืองของพลเมืองสู่สหัสวรรษใหม่*.
กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์. คปไฟ.

_____. (2556). *การเมืองของพลเมือง : สู่สหัสวรรษใหม่*.
กรุงเทพมหานคร : โครงการจัดพิมพ์คปไฟ

ภาษาอังกฤษ

Adams, Robert. (2008). *Empowerment, participation and social
work*. New York: Palgrave Macmillan, p.6.

Ronald Labonte and Glenn Laverack, (2008). *Health Promotion in Action : from Local to Global Empowerment*. Palgrave Macmillan

What is Citizen Empowerment IGI Global Publisher of Timely Knowledge, retrieved from <https://www.igi-global.com/dictionary/citizen-empowerment/50714>

Zimmerman, M.A. (2000). Empowerment Theory: Psychological, Organizational and Community Levels of Analysis. "Handbook of Community Psychology," 43–63.

บทความ

ธัญ เกตุวงกต. “ บททางแพรงแห่งสภาพลเมือง/สมัชชาพลเมืองของไทย,” *วารสารรัฐศาสตร* ปีที่ 63 ฉบับที่ 7 (กรกฎาคม 2558) : 11-30

ปิยะนันท์ ทรงสุนทรวัฒน และปิยะนุช เงินคล้าย. “กระบวนการพัฒนาความเข้มแข็งของสภาพลเมือง”. *วารสารชุมชนวิจัย* ปีที่ 13 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม – สิงหาคม 2562): 113-126

สมจินตนา คุ่มภัย. “ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชาวชุมชนในองคการบริหารส่วนตำบลต้นแบบ ที่บูรณาการแผนชุมชนสู่แผนพัฒนาท้องถิ่นจังหวัดนครศรีธรรมราช”. *Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย* สาขามนุษยศาสตร สังคมศาสตร และศิลปะ, ปีที่ 9 (2), พฤษภาคม – สิงหาคม 2559. สืบค้นเมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2561 จาก <https://www.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal>

Cornell Empowerment Group. (1989). Empowerment and family support. *Networking Bulletin*, 1(1)2

Rappaport, J. (1984). *Studies in empowerment: Introduction to the issue*. "Prevention in Human Services," 3, 1–7.

เอกสารอิเล็กทรอนิกส์

ชนิษฐา นันทบุตร. (2560). สร้างชุมชนเข้มแข็ง-ต้องร่วมมือร่วมใจ. *ข่าวสร้างสุข*.

18 มกราคม 2560 สืบค้นเมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2561 จาก <http://www.thaihealth.or.th/Content/34992-%E0%B8%AA%E0%B8%A3%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%87%E0%B8%8A%E0%B8%B8%E0%B8%A1%E0%B8%8A%E0%B8%99%E0%B9%80%E0%B8%82%E0%B9%89%E0%B8%A1%E0%B9%81%E0%B8%82%E0%B9%87%E0%B8%87%E0%B8%A2%E0%B8%B1%E0%B9%88%E0%B8%87%E0%B8%A2%E0%B8%B7%E0%B8%99-%E0%B8%95%E0%B9%89%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%A3%E0%B9%88%E0%B8%A7%E0%B8%A1%E0%B8%A1%E0%B8%B7%E0%B8%AD%E0%B8%A3%E0%B9%88%E0%B8%A7%E0%B8%A1%E0%B9%83%E0%B8%88.html> กรุงเทพธุรกิจ ออนไลน์

ชำนาญ จันทร์เรือง. (2561). *สภาพลเมืองเชียงใหม่: ประชาธิปไตยที่ปฏิบัติได้* เข้าถึงจาก <https://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/643916>

ชำนาญ จันทร์เรือง. *สภามหาใจเชียงใหม่: มิติใหม่ของการจัดการตนเอง*. เข้าถึงจาก <https://prachatai.com/journal/2020/05/87625>

ไทยโพสต์ ออนไลน์. 6 มิถุนายน พ.ศ. 2564 'สภามหาใจเชียงใหม่' สรุปบทเรียนการทำงาน 1 ปี แก้ปัญหาไฟป่าและฝุ่นควันในเมือง ฯ เข้าถึงจาก <https://www.thaipost.net/main/detail/105458>

แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นที่ 15 พลังทางสังคม เข้าถึงจาก
http://nscr.nesdc.go.th/wp-content/uploads/2021/02/NS-15_486-499.pdf

ไพศาล ลิ้มสถิต. (2561). *การเสริมสร้างความเข้มแข็งภาคประชาสังคม
ประสบการณ์ต่างประเทศ และพัฒนาการของไทย*. สถาบันส่งเสริม
ภาคประชาสังคม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา. เข้าถึงจาก [https://
drive.google.com/file/d/1_fb6i35HWo8UOpboS_g7n14y
TBQbaSe4/view](https://drive.google.com/file/d/1_fb6i35HWo8UOpboS_g7n14yTBQbaSe4/view)

ร่างพระราชบัญญัติการบริหารจัดการเพื่ออากาศสะอาด พ.ศ. .... เข้าถึงจาก
[https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_
parcy/ewt_dl_link.php?nid=66701&filename=Thai_
National_Assembly](https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/ewt_dl_link.php?nid=66701&filename=Thai_National_Assembly)

สภาพลเมืองเชียงใหม่มหานคร. เข้าถึงจาก [http://www.pub-law.net/
publaw/view.aspx?id=1515](http://www.pub-law.net/publaw/view.aspx?id=1515)

Community empowerment meaning, Retrieved from [https://
www.who.int/healthpromotion/conferences/7gchp/
track1/en/](https://www.who.int/healthpromotion/conferences/7gchp/track1/en/)

Empowerment : what does it mean to you?. United Nation.
Retrieved from [https://www.un.org/esa/socdev/ngo/
outreachmaterials/empowerment-booklet.pdf](https://www.un.org/esa/socdev/ngo/outreachmaterials/empowerment-booklet.pdf)

Irene Corrêa Cavalieri and Helena Almeida. (2018) *Power, Empowerment and Social Participation- the Building of a Conceptual Model*. March 2018 Conference: 14th International Conference on Social Sciences, 2-3 March 2018 At: Frankfurt Volume: 1 Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/323525949_Power_Empowerment_and_Social_Participation-the_Building_of_a_Conceptual_Model/link/5a9e67594585155dc1851c02/download

Larry Diamond. *What Democracy is*. Retrieved from : <https://en.wikipedia.org/wiki/Democracy>)

Volkhart Finn Heinrich, (2004) *ASSESSING AND STRENGTHENING CIVIL SOCIETY WORLDWIDE* (CIVICUS Civil Society Index Paper Series Vol.1 Issue 2). Retrived from: <https://www.civicus.org/view/media/CSIAssessingnandStrengtheningCivilSocietyWorldwide.pdf>

Zimmerman M.A. (2000) Empowerment Theory. In: Rappaport J., Seidman E. (eds) *Handbook of Community Psychology*. Springer, Boston, MA. Retrieved from: https://doi.org/10.1007/978-1-4615-4193-6_2

สัมภาษณ์

ครรชิต ผริตะโกมล. ดาบทำรวจผู้ร่วมโครงการภายใต้สภาพลเมืองร้อยเอ็ด. (18 มิถุนายน 2563).

คำปิว กุตรระใส. พลเมืองที่เข้าร่วมโครงการโคกหนองนา อ. วัชบุรี. (21 สิงหาคม 2563).

- จิรวรรณ สิทธิศักดิ์. ประธานศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมือง (15 กรกฎาคม 2561).
- จิรวรรณ สิทธิศักดิ์. ประธานศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมือง (15 กันยายน 2563).
- จตุพล คำแดงไสยย์. พลเมืองผู้ร่วมโครงการการเลือกตั้งสมานฉันท์ และ
รวมเป็นสมาชิกสภาพลเมือง. (18 มิถุนายน 2563).
- ชาย วงศ์คำแก้ว. พลเมืองอาวุโสผู้เข้าร่วมโครงการการเลือกตั้งสมานฉันท์
ต.สว่าง อ.โพนทอง (21 สิงหาคม 2563).
- ชุตินา พลเยี่ยม. พลเมืองอาวุโสผู้เข้าร่วมโครงการการเลือกตั้งสมานฉันท์
ต.สว่าง อ.โพนทอง (21 สิงหาคม 2563).
- ณัฐนันท์ วิบูลสกี. พลเมืองที่เข้าร่วมโครงการโคกหนองนา อ. รั้วขุบุรี.
(21 สิงหาคม 2563).
- ไพฑูรย์ ทะวะลีย์. แกนนำภาคประชาชน กรรมการศูนย์พัฒนาการเมือง
ภาคพลเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด (14 กันยายน 2563).
- พยนต์ ปัญญาภา. ข้าราชการบำนาญ แกนนำตำบลสว่าง อ.โพนทอง (15
กันยายน 2563).
- นิตยา พลหาญ. พลเมือง บ้านหัวบ่อ ต. ไพศาล อ.รั้วขุบุรี. (18 มิถุนายน 2563).
- เบญจวรรณ สังขศิลา. พลเมืองที่เข้าร่วมโครงการโคกหนองนา อ. รั้วขุบุรี.
(21 สิงหาคม 2563)
- ประเทือง รักความซื่อ. พลเมืองเข้าร่วมโครงการภายใต้สภาพลเมือง และ
สมาชิกสภาพลเมือง. (18 มกราคม 2563).
- ไพเราะ เชื้ออ่อน. นักเรียนโรงเรียนพลเมืองหนองพอก. (15 กันยายน 2563).
- โพสพ โพธิบุปผา. พลเมืองอาวุโสด้านการเกษตร เข้าร่วมเป็นสภาพลเมือง.
(18 มิถุนายน 2563).

วิฑูรย์ บุญญา. ข้าราชการบำนาญ แกนนำสมัชชาสุขภาพ อ.เมือง (15 กันยายน 2563).

ศราวุธ อันทะไชย์. รองประธานศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมือง (21 สิงหาคม 2563).

ศิลารักษ์ เขียวสนาม. แกนนำอำเภอปทุมรัตต์. (15 กันยายน 2563).

สิทธิพร ภูมิฐาน. สารวัตรกำนัน และนักเรียนโรงเรียนพลเมือง ต.ขวาว อ.เสลภูมิ. (18 มิถุนายน 2563).

สีลา สุขสะอาด, สมาชิก อบต. และแกนนำโรงเรียนพลเมือง อ.ธวัชบุรี (15 กันยายน 2563).

สุทัศน์ ธีญญะภู. พลเมืองเข้าร่วมโครงการภายใต้สภาพพลเมือง. (18 มิถุนายน 2563).

สัญญาชัย ช่องวารินทร์. ผู้ใหญ่ตำบลไพศาล อ.ธวัชบุรี (15 กันยายน 2563).

อภิฉัตร ภูสนาม. ผู้ใหญ่บ้าน ต. หินกอง อ.สุวรรณภูมิ (15 กันยายน 2563).

อัมพร ภัสตร. แกนนำโรงเรียนพลเมืองเทศบาลเมือง เครือข่ายสมัชชาสุขภาพ (14 กันยายน 2563).

อุปกรณ์ ดีเสมอ. ผู้อำนวยการกองกิจการสภา อบจ. ร้อยเอ็ด (14 กันยายน 2563).

อำพร ศรีโพธิ์ทอง. แกนนำโรงเรียนพลเมืองหนองพอก. (15 กันยายน 2563).

โยธิน อุปรา. พลเมืองอาวุโสทำงานด้านส่งเสริมประชาธิปไตย ทำงานศูนย์พัฒนาประชาธิปไตยประจำ ต.สะอาดสมบูรณ์ อ.เมือง. (18 มิถุนายน 2563).

อนงค์ ศรีสนอง. นักเรียนโรงเรียนพลเมือง อ.ธวัชบุรี. (18 มิถุนายน 2563).

කණ්ණක

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview)

โดยผู้สัมภาษณ์จะเตรียมคำถามหรือคำสำคัญสำหรับเนื้อหาเฉพาะ เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์ดังนี้

1. สภาพพลเมือง สำหรับท่าน และการได้เรียนรู้การสร้างความเป็นพลเมืองจากสภาพพลเมือง

2. โครงการที่ได้ดำเนินการภายใต้สภาพพลเมืองให้การเรียนรู้และสร้างความเป็นพลเมืองอย่างไรบ้าง

ผู้สัมภาษณ์ จะทำการพูดคุยสัมภาษณ์และทำการบันทึกเทป ซึ่งจะเปิดโอกาสให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ได้กล่าวถึงเนื้อหาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง กับสภาพพลเมืองและโครงการภายใต้สภาพพลเมืองด้วย

แบบสังเกต (Observation form)

โดยการสังเกตประเด็นต่อไปนี้

การกระทำ (acts) และแบบแผนการกระทำ (activities) คือ สังเกตการกระทำหรือพฤติกรรมที่เป็นกระบวนการที่มีขั้นตอนและมีลักษณะต่อเนื่อง

ความหมาย (meaning) คือ สังเกตการให้ความหมายต่อการกระทำ

ความสัมพันธ์ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในชุมชน

การมีส่วนร่วม คือ สังเกตการมีส่วนร่วมกิจกรรมของโครงการ

องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อม (setting) คือ สังเกตสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องในการศึกษา

ภาคผนวก ข

รายงานสรุป ผลการดำเนินงานของสภาพลเมือง ปีงบประมาณ 2563

โครงการปฏิบัติการเสริมสร้างพลังพลเมือง (Citizen Empowerment for Healthy Democracy:KPI-CE)

ในปี พ.ศ. 2563 สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง ร่วมกับ ศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมืองจังหวัดร้อยเอ็ดและสภาพลเมืองร้อยเอ็ด ได้จัดทำโครงการปฏิบัติการเสริมสร้างพลังพลเมือง (Citizen Empowerment for Healthy Democracy : KPI-CE) ขึ้น โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้พลเมืองในจังหวัดร้อยเอ็ด ที่มีความกระตือรือร้น และมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาของชุมชนตลอดจนพัฒนาเป็นข้อเสนอนโยบายสาธารณะเพื่อเสนอต่อหน่วยงานที่รับผิดชอบนำไปออกเป็นนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาตามความต้องการของประชาชนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมและเปิดโอกาสให้ประชาชนและหน่วยงานต่างๆ ในจังหวัดร้อยเอ็ดมีเวทีกลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องต่างๆ ที่เกิดขึ้นในจังหวัดร้อยเอ็ด
2. เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ ทักษะและเจตคติในระบบประชาธิปไตยที่เคารพในความแตกต่าง มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมเพื่อให้เกิดความปรองดองสมานฉันท์

3. เพื่อให้เกิดการบูรณาการทำงานร่วมกันของชุมชน รวมถึงทุน องค์ความรู้ บุคลากร และงบประมาณในการจัดการปัญหาของชุมชน หรืออาจเสนอเป็นนโยบายสาธารณะ

ตัวชี้วัดความสำเร็จ

1. เกิดพื้นที่ต้นแบบที่มีความรู้ผู้ถ่ายทอดความรู้และมีตัวอย่างการปฏิบัติ 3 พื้นที่

2. นำเสนอนโยบายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับไปพิจารณา 3 เรื่อง

ขั้นตอนการดำเนินงาน

โครงการปฏิบัติการเสริมสร้างพลังพลเมือง (Citizen Empowerment for Healthy Democracy:KPI-CE) มีขั้นตอนการดำเนินงาน 3 ขั้นตอน ประกอบด้วย

1. สร้างพื้นที่กลางให้กับภาคพลเมืองในจังหวัดร้อยเอ็ด ได้มีส่วนร่วม ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมติดตามตรวจสอบและร่วมรับผลประโยชน์ ในการพัฒนาจังหวัดร้อยเอ็ดแบบมีส่วนร่วม จัดกิจกรรมทั้งสิ้น 10 ครั้ง ดังนี้

ครั้งที่ 1 เวทีเสนอผลงานปี 2562

ครั้งที่ 2 ทบทวนการทำงานของสภาพลเมืองร้อยเอ็ดในปี 2562

ครั้งที่ 3 วางแผนแนวทางการเสริมสร้างพลังพลเมืองจังหวัดร้อยเอ็ด ปี 2563

ครั้งที่ 4 การพัฒนาโครงการสร้างความเป็นพลเมืองจังหวัดร้อยเอ็ด ปี 2563

ครั้งที่ 5 การรายงานผลการจัดกิจกรรมการสร้างความเป็นพลเมือง ปี 2563

ครั้งที่ 6 จัดทำข้อเสนอนโยบายสาธารณะ

ครั้งที่ 7 การเสนอนโยบายสาธารณะต่อผู้ว่าราชการจังหวัดและ
หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ครั้งที่ 8 การเสนอนโยบายสาธารณะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
เพิ่มเติม

ครั้งที่ 9 การรายงานความสำเร็จต่อสถาบันพระปกเกล้า

ครั้งที่ 10 การสรุปความสำเร็จการสร้างความเข้มแข็งภาค
พลเมืองจังหวัดร้อยเอ็ด

2. การสนับสนุนให้สภาพลเมืองร้อยเอ็ดทำกิจกรรมสร้างความเป็น
พลเมืองตามประเด็นที่สนใจ ซึ่งสภาพลเมืองร้อยเอ็ดเลือกดำเนินการ
3 โครงการ ดังนี้

2.1 โครงการส่งเสริมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมและ
การเลือกตั้งสมานฉันท์

2.2 โครงการพลเมืองจิตอาสาปลูกป่าในใจคน

2.3 โครงการโคกหนองนาบุรีอาหารปลอดภัย

3. การสนับสนุนภาคพลเมืองให้เสนอนโยบายสาธารณะต่อ
หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปออกเป็นนโยบายที่ตรงกับความต้องการ
ของประชาชน

งบประมาณ 550,000 บาท

ความสำเร็จจากการดำเนินงาน ดังนี้

1) เกิดพื้นที่ต้นแบบที่มีความรู้มีผู้ถ่ายทอดความรู้และมีตัวอย่าง
การปฏิบัติการสร้างพลเมือง 3 ด้าน ดังนี้

1.1 ต้นแบบพลเมืองด้านการเมืองการเลือกตั้งสมานฉันท์และการไม่ซื้อสิทธิขายเสียง

1.2 ต้นแบบพลเมืองด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.3 ต้นแบบพลเมืองด้านการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

2) เกิดพื้นที่ต้นแบบ (ศูนย์เรียนรู้) 4 แห่ง ดังนี้

2.1 พื้นที่ต้นแบบด้านการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง 2 แห่งดังนี้

2.1.1 บ้านโพนพุง ม.5 ต.หินกอง อ.สุวรรณภูมิ จ.ร้อยเอ็ด

2.1.2 บ้านเหล่ากล้วย ม.6 ต.เหนือเมือง อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด

2.2 พื้นที่ต้นแบบด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ณ โรงเรียนหนองฮีเจริญวิทย์ ต.หนองฮี อ.หนองฮี จ.ร้อยเอ็ด

2.3 พื้นที่ต้นแบบด้านการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ณ บ้านแก่น้อย ต.ไพศาล อ.ธวัชบุรี จ.ร้อยเอ็ด

3) ได้ข้อเสนอโยบายสาธารณะ 3 นโยบาย ดังนี้

3.1 นโยบายสาธารณะเรื่อง การเลือกตั้งสมานฉันท์

3.2 นโยบายสาธารณะเรื่อง ปลุกป่าในใจคนตามศาสตร์พระราช

3.3 นโยบายสาธารณะเรื่อง โคกหนองนาบุรี อาหารปลอดภัย

4) นำเสนอนโยบายสาธารณะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรวม 44 หน่วยงาน ดังนี้

1. ผู้ว่าราชการจังหวัดร้อยเอ็ด

2. นายอำเภอเมืองร้อยเอ็ด จ.ร้อยเอ็ด

3. นายอำเภอธวัชบุรี จ.ร้อยเอ็ด
4. นายอำเภอเมยวดี จ.ร้อยเอ็ด
5. นายอำเภอโพนทราย จ.ร้อยเอ็ด
6. นายอำเภอโพนทอง จ.ร้อยเอ็ด
7. นายอำเภอทุ่งเขาหลวง จ.ร้อยเอ็ด
8. นายอำเภอสุวรรณภูมิ จ.ร้อยเอ็ด
9. นายอำเภอหนองฮี จ.ร้อยเอ็ด
10. องค์การบริหารส่วนจังหวัดร้อยเอ็ด
11. สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดร้อยเอ็ด
12. ทรพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดร้อยเอ็ด
13. เกษตรจังหวัดร้อยเอ็ด
14. สาธารณสุขจังหวัดร้อยเอ็ด
15. ป่าไม้จังหวัดร้อยเอ็ด
16. พัฒนาการจังหวัดร้อยเอ็ด
17. ท้องถิ่นจังหวัดร้อยเอ็ด
18. พัฒนาการจังหวัดร้อยเอ็ด
19. ศึกษาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด (ศธจ.) ร้อยเอ็ด
20. สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดร้อยเอ็ด
21. สำนักงานที่ดินจังหวัดร้อยเอ็ด
22. สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดร้อยเอ็ด
23. สถานีพัฒนาที่ดินร้อยเอ็ด
24. มณฑลทหารบกที่ 27
25. กอ.รมน.ร้อยเอ็ด
26. สถานีเพาะชำกล้าไม้จังหวัดร้อยเอ็ด

27. โครงการชลประทานร้อยเอ็ด สำนักงานชลประทานที่ 6
28. คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการ (กบจ.) ร้อยเอ็ด
29. คณะกรรมการบริหารงานกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ (กบก.) ร้อยเอ็ด
30. คณะกรรมการศึกษาธิการจังหวัด (กศจ.) ร้อยเอ็ด
31. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1-3 ร้อยเอ็ด
32. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 27 ร้อยเอ็ด
33. คณะกรรมการอาชีวศึกษาร้อยเอ็ด (อศจ.) ร้อยเอ็ด
34. สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ร้อยเอ็ด
35. คณะกรรมการสถานศึกษาวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี ร้อยเอ็ด
36. ชมรมจักรยานผู้ว่าพาปั่น 101
37. ศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมืองสถาบันพระปกเกล้า จังหวัดร้อยเอ็ด
38. สมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด
39. กำนันตำบลหินกอง อ.สุวรรณภูมิ จ.ร้อยเอ็ด
40. กำนันตำบลเหนือเมือง อ.เมืองร้อยเอ็ด จ.ร้อยเอ็ด
41. กำนันตำบลหนองฮี อ.หนองฮี จ.ร้อยเอ็ด
42. กำนันตำบลมะบ้า อ.ทุ่งเขาหลวง จ.ร้อยเอ็ด
43. กำนันตำบลท่าหาดยาว อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด
44. กำนันตำบลสว่าง อ.โพนทอง จ.ร้อยเอ็ด

5) การขยายผลสู่ความยั่งยืน

5.1 ด้านการเลือกตั้งสมานฉันท์

5.1.1 นายอำเภอธวัชบุรีและกำนัน 4 ตำบล (ต.หนองฮี ต.หินกอง ต.ท่าหาดยาว และต.สว่าง) นำกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์ไปใช้ในการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่ของตน

5.1.2 กต.จ.ร้อยเอ็ด และ กศน.จ.ร้อยเอ็ด ได้มาศึกษาดูงานและนำกระบวนการการเลือกตั้งสมานฉันท์ไปดำเนินการต่อโดยใช้ทีมวิทยากรจากสภาพเมืองร้อยเอ็ด

5.2 ด้านการปลูกป่าในใจคน

หน่วยงานราชการและองค์กรต่างๆ ในจังหวัดร้อยเอ็ด 30 หน่วยงาน จัดกิจกรรมปลูกป่า 14 พื้นที่ แบ่งเป็น ป่าชุมชน 5 แห่ง โรงเรียน 2 แห่ง วัด 4 แห่ง ส่วนราชการ 1 แห่ง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 1 แห่ง และพื้นที่ทหาร 1 แห่ง

5.3 ด้านเกษตรอินทรีย์ โคกหนองนาบุรีอาหารปลอดภัย

5.3.1 กระทรวงมหาดไทย จัดทำโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล”

5.3.2 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จัดทำโครงการ 1 ตำบล 1 กลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่

5.3.3 กรมพัฒนาที่ดินจัดทำโครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน

5.3.4 เกษตรกรที่มาศึกษาดูงาน 3 ราย กลับไปทำ
โคกหนองนาในพื้นที่ของตนเอง ประกอบด้วย
นางณัฐนันท์ วิลุนสกี นายคำปลิว กุตรระใส และ
นางเบญจวรรณ สังขศิลา

ปัญหาอุปสรรคที่พบและแนวทางการแก้ไข

เนื่องจากในช่วงของการจัดกิจกรรม เกิดการระบาดของโรค
โควิด 19 จึงไม่สามารถจัดกิจกรรมได้ตามแผนที่วางไว้ แต่เมื่อสถานการณ์
การระบาดดีขึ้นและทางราชการมีมาตรการผ่อนคลายเป็นจึงสามารถ
จัดกิจกรรมได้ แต่ก็ต้องปฏิบัติตามประกาศและระเบียบของทางราชการ
อย่างเคร่งครัด

แนวทางการแก้ไข

1. เลื่อนเวลาการจัดกิจกรรมให้เหมาะสม
2. ดำเนินการตามประกาศและระเบียบของทางราชการอย่าง
เคร่งครัด
3. ใช้เทคโนโลยีช่วยในการสื่อสาร เช่น การประชุมออนไลน์

ข้อเสนอแนะ

1. ส่งเสริมสภาพลเมืองร้อยเอ็ดให้จัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง
2. สถาบันพระปกเกล้าต้องช่วยประสานงานองค์กรส่วนกลางและ
องค์กรในจังหวัดให้เข้ามามีส่วนร่วมกับสภาพลเมืองร้อยเอ็ดมากขึ้น
3. การพัฒนาความรู้ให้กับสภาพลเมืองร้อยเอ็ดอย่างต่อเนื่อง